

Delhi. „Mesia”, mare amator al filozofiei hinduse, ar trebui să-i slujească de ghid francezului. Dar, pe aeroportul din Geneva, Scapola, convins că este urmărit, se hotărăște să nu mai plece și să se refugieze într-o cabană de munte, lângă Fribourg, unde prietenul lui, Altieri, „pregătea” zece kg de heroină.

Ghinion, însă. Polițiștii elvețieni supraveghează de câteva zile această cabană. Așa ia sfârșit aventura lui Scapola și așa începe mărturia unui gangster solitar.

Magistrații care-l interoghează — judecătorul elvețian André Pillet și judecătorul francez Michel Debaq — sînt copleșiți de cele ce aud. Scapola face dezvăluiri complete. Îl acuză pe prietenul lui din copilărie, François Girard, că ar fi organizat, asasinarea judecătorului Michel, îl trădează și pe unul din nașii lumii interlope din Marsilia, Francis Vanverberghe, poreclit Francis-belgianul, care ar fi vîndut fraților Benevento 22 kg de heroină de origine asiatică. Ajută, apoi, la depistarea unei alte importante rețele, supranumită „Pizza Connection”. Și tot datorită lui sînt arestați, în 1988, în Mexic, trei foști membri ai primei „filiiere franceze” — Jean Claude Kella, Jean Orsoni și François Orsoni. Cei trei tocmai introduseseră în Statele Unite 700 kg de stupefiante pentru cartelul columbian de la Medellin. În sfârșit, ultima mare „pradă” legată de revelațiile lui Scapola este aceea a lui William Perrin, arestat în octombrie 1988, în insula Sf. Martin din Caraibe. Acest gangster francez transporta peste 3 milioane de dolari în bani lichizi. Astfel, Francis-belgianul și William Perrin ajung în spatele gratiilor.

Judecătorul italian Giovanni Falcone se deplasează, atunci, la Marsilia pentru a confrunta dosarele sale cu cele ale judecătorului Michel Debaq. Cei doi magistrați sînt obligați să accepte evidența: francezii continuau să se afle în centrul traficului internațional de droguri. O nouă „filieră franceză” era dispersată în cele patru colțuri ale globului, gata de funcționare la un singur apel telefonic.

Un magistrat în lupta împotriva Mafiei

De peste zece ani, judecătorul Giovanni Falcone din Palermo luptă pe toate fronturile împotriva Mafiei. Renumitul magistrat a făcut obiectul unei campanii vizînd limitarea puterilor sale, apoi discreditarea și izolarea sa. Anul trecut, a existat chiar încercarea de

California. Distrugerea culturilor ilegale de canabis

a-l plasa pe Falcone sub controlul judecătorului Meli. Falcone a reacționat, însă, prompt și și-a prezentat demisia. Au fost sesizați președintele Italiei și parlamentul țării, și Falcone a fost reconfirmat la conducerea anchetelor împotriva Mafiei.

Au existat și o serie de tentative de asasinare a renumitului magistrat anti-Mafia, între care cea de la începutul lunii august 1989, care a fost dejucată de poliția italiană, în apropierea închisorii Vasto din sud-estul regiunii peninsulare a Italiei, unde Falcone se afla pentru a consenma depozitiile unor deținuți. Într-un apartament de lângă închisoare a fost descoperit un adevărat arsenal, ceea ce a determinat autoritățile să considere că, de data aceasta, fusese programat un atac masiv asupra convoiului blindat al judecătorului. În prezent, Giovanni Falcone pregătește un nou proces ce aduce în prim-plan legăturile dintre Mafia și „centre ale puterii oculte”.

Omul care a aruncat în închisoare peste 500 de mafioți, între care principalii șefi ai „onoratei societăți”, susține că, pentru el, renașterea „filiei franceze” nu este o surpriză.

Iată ce declara Falcone unui ziarist de la „Le Nouvel Observateur”, la scurtă vreme după dezvăluirile făcute de François Scapola: „Ancheta mea, purtată în colaborare cu judecătorul Debaq, la Marsilia, și care s-a încheiat în 1986, a dus la inculparea unui mare număr de oameni din Palermo și Marsilia. Am descoperit multă heroină provenită din Turcia, pe care o rafinau chimiști francezi, oameni care, cu ajutorul sicilienilor, asigurau exportul de droguri către Statele Unite. Nu știu dacă chimiștii de azi sînt descendenții celor din anii '60. Știu, însă, sigur că principalul dintre ei, Bousquet, arestat încă din 1979, nu mai este în măsură să-i învețe nimic. Cred că «familiile» țin să păstreze secretul tehnicii rafinării pentru a evita proliferarea chimiștilor, ceea ce ar face să scadă prețul mărfii pe piață.”

Întrebat despre rolul Mafiei siciliene în noul triumf în curs de reconstituire, magistratul italian a răspuns: „Asistăm, în Italia, la o creștere îngrijorătoare a numărului de morți din cauza drogurilor — circa 70 pe lună. Și la un dublu fenomen: creșterea puternică a prezenței cocainei, fără, însă, ca heroina să scadă. Apare, astfel, clar că piețele heroinei și cocainei se completează și că un sistem de schimb între cele două rețele de aprovizionare este pe cale de a se realiza. Sicilia, ca centru de distribuție, la mijlocul drumului între Extremul Orient și Statele Unite, pare să-și fi pierdut puțin din importanță, dacă este să dăm crezare anchetatorilor americani. Acest lucru nu înseamnă, însă, că Mafia siciliană nu se mai interesează de traficul de droguri. Dimpotrivă. Cosa Nostra continuă să fie prezentă, dar mai discret. Ea și-a diversificat activitatea la nivel internațional și se poate spune, după opinia mea, că prezența ei este chiar mai puternică. Rolul Mafiei siciliene, de pildă, este decisiv în ce privește distribuția.

Drumul heroinei este, deci, pe cale de a se modifica. Există tot mai mult tendință, pe piața mondială, de a cumpăra heroină prost rafinată direct din țările producătoare. Este o operațiune profitabilă, pentru traficanți, deoarece ea permite să se treacă peste anumite etape. Cred, de asemenea, că, astăzi, banii murdari se reinvestesc prin intermediul unor persoane din lumea finanțelor, persoane total lipsite de scrupule. De altfel, acest lucru explică îmbogățirea fabuloasă a unor personalități ale lumii financiare naționale și internaționale. Acest fenomen reclamă o colaborare internațională care să permită stabilirea originii bogățiilor acestor oameni. În același timp, ar trebui armonizate normele juridice ale diferitelor țări. În Italia, de pildă, există o lege excelentă, care a fost foarte utilă pentru înghețarea bunurilor și proprietă-

ților mafioșilor condamnați pentru asociere criminală. Această lege va fi lărgită — suspecții vor fi cei ce vor trebui să dovedească originea licită a bunurilor lor”.

Împotriva „inamicului nr. 1”

În lupta împotriva traficantilor de stupefiante, DEA dispune de mii de agenți, de mijloace de acțiune nelimitate și de milioane de dolari.

...Robert și Kathleen sînt doi temerari cavaleri ai „cruciadei” antidrog. Doi agenți americani care s-au infiltrat, timp de doi ani, în lumea cocainei din Florida, Panama și Paris. Cu prețul vieții lor, ei s-au angajat în slujba traficantilor celor mai reductibili și mai puternici din lumea celor pentru care comerțul cu droguri se soldează cu profituri uriașe — cea a cartelului Medellin, în Columbia. Rezultatul acțiunii lor a fost arestarea, în octombrie 1988, a 85 de persoane și, mai ales, pentru prima oară în istoria luptei antidrog, inculparea unei bănci — BCCI.

Agenții DEA își asumă uneori riscuri enorme pentru a-i prinde pe traficanți. Instalează false laboratoare, înființează bănci pentru a întinde capcane financiarilor verșoși, cumpără kilograme de cocaină pentru a-i demasca pe vinzătorii de stupefiante...

Este adevărat că S.U.A., cu cei 6 milioane de cocainomani ai lor, sînt foarte afectate de traficul de droguri. Pentru majoritatea americanilor, flagelul drogurilor constituie „principala preocupare”. Congresul și Casa Albă s-au angajat solemn să pună capăt acestui „inamic nr. 1”. Încă din 1973, în Statele Unite a fost creată o formidabilă mașină de luptă antidrog, faimoasa DEA: 4 500 de agenți repartizați în 121 de birouri pe teritoriul S.U.A. și în 43 de țări ale lumii. Serviciile sale dispun de un fișier de informații tentacular — în orice moment și în orice colț al lumii, un agent poate obține informații despre... un mărunț vinzător de droguri din Bronx, despre un bancher suspect din Zürich. Este suficient să se conecteze la banca centrală de date a DEA de la Washington, folosindu-se de un microordinator și o antenă parabolică portativă. Acest material de înaltă tehnologie intră într-o valiză de mînă și poate fi alimentat cu o baterie de mașină...

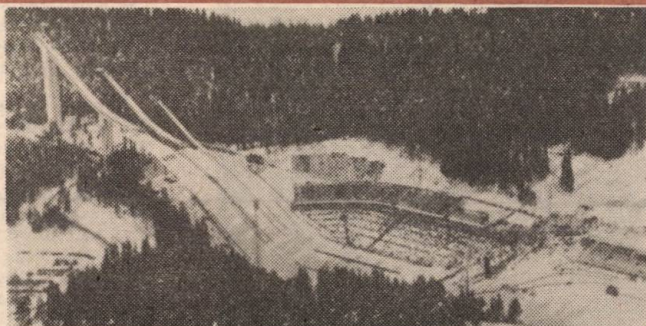
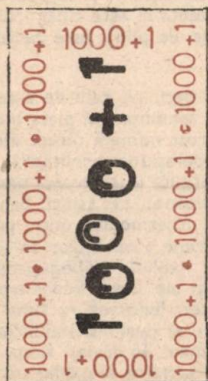
O altă misiune a agenției americane este de a pregăti agenți dubli, gata să se infiltreze în cercul traficantilor. Ei devin bancheri, însoțitori sau chimiști, precum Robert și Kathleen. O meserie foarte pericu-

loasă. În februarie 1989, un agent „deghizat” în vinzător de stupefiante a fost asasinat pe străzile New York-ului. În cursul anului 1988, cinci inspectori ai DEA au fost omorîți.

Pentru a-i prinde pe traficanți asupra faptului, agenții DEA sînt, adeseori, obligați să cumpere ei înșiși droguri, ceea ce necesită nervi de fier. Uneori eșuează, sau reușesc doar pe jumătate, deoarece un serviciu concurent se află, și el, pe aceeași pistă. În februarie 1989, de pildă, polițiștii francezi au făcut la Cosne sur Loire o captură „istorică” de 421 kg de cocaină, ascunsă în carcasa unui velier. A fost cea mai mare lovitură realizată vreodată în Franța, în jurul căreia s-a făcut mare publicitate. Care a fost, însă, fața ascunsă a operațiunii? Agenții ai DEA se infiltraseră în rețea de luni de zile, fără a-i fi prevenit pe francezi. Ei cumpăraseră cocaină de la cartelul Medellin pentru a-l infiltra în Europa. Marfa fusese transportată în portul Le Havre, via Antile. Vasul urma, apoi, să fie remorcat pe uscat pînă pe Coasta de Azur. Aici intenționau să intervină americanii, sperînd să pună mîna pe întreaga rețea. Dar francezii au intervenit prea devreme: Rezultatul — numeroși traficanți au putut să se strecoare prin plasa întinsă. Oficial, cele două țări au sîrbătorit „perfecta colaborare dintre serviciile lor”. În realitate, americanii au fost extrem de furioși pe „francezii amatori”.

„Filiera franceză” a fost, deci, din nou decapitată. Pentru cită vreme? Între timp, Columbia a devenit principala placă turnantă a traficului de cocaină, drog exportat, în cea mai mare parte, în Statele Unite. Potrivit unui document al Ministerului Justiției al S.U.A. — prima analiză serioasă a aspectului comercial al traficului cu droguri —, bande din California, carteli din Columbia, „triade” asiatice și organizații jamaicane răspîndesc droguri și violență în întreaga țară. Ministrul american al justiției afirma, în cadrul unei conferințe de presă, că „aceste corporații ale crimei și delincvenței operează avînd grade diferite de organizare și complexitate; ele includ operațiuni la scară internațională, cum sînt cele ale cartelului columbian”. Documentul, care a fost trimis președintelui George Bush, a mai spus el, reprezintă prima oglindire cuprinzătoare a „amplorii și profunzimii acestor operațiuni ilegale și insidioase cu droguri” și este cel mai recent din seria eforturilor întreprinse de Administrație împotriva traficului cu droguri. El citează un număr de 43 de organizații din întreaga țară, al căror numitor comun sînt „lăcomia și goana neîntreruptă după bani”.

Traducere și adaptare de
Rodica Georgescu

Complexul de schi Lahti (Finlanda), unde în martie 1989 s-au desfășurat campionatele mondiale de sărituri de la trambulina, biatlon etc.

CE SE MAI ÎNTÂMPLĂ ÎN LUMEA

Carabinierii și punctualitatea

Mare emoție în ministerele din Roma. Motivul: la cererea Procuraturii generale, peste 200 de carabinieri au fost puși să controleze în zece asemenea instituții de vîrf, cine vine punctual la serviciu și cine nu. Aceasta, deoarece, după cum afirmă ziarele, s-ar părea că în Cetatea Eternă, zilnic, circa 10 000 de funcționari publici își exercită serviciul la domiciliu.

Telefon cu parfum

Cabinele telefonice de pe bulevardul Namiki, din Tokio, vor deveni, curînd, un principal punct de atracție al capitalei nipone, consideră municipalitatea. Din oră în oră, o instalație amplasată în ele va răspîdi — după cum prevede proiectul — curenți de aer parfumat. „Nuanțele” vor varia în funcție de anotimp. În aprilie-mai, spre exemplu, simțurile olfactive ale celor ce formează numărul dorit vor fi delectate de un suav miros ca-

racteristic florilor de primăvară, vara — de parfumul trandafirilor, toamna — de aroma delicată a crizantemelor.

Un cal este un cal

Poate poliția amenda un călăreț care circulă noaptea, fără a avea lumină de avertizare atîrnată de patruped, pe străzile orașului? Această întrebare s-a ridicat în fața unui judecător din Pittsburg (Pennsylvania). Ron Nestor, de 34 de ani, călărind în stare de ebrietate, prin urbea natală, a „ciocnit” un camion, „ambele vehicule suferind — conform procesului verbal întocmit — însemnate avarii”. Apărătorul omului din șa, Irving Bloom, s-a declarat optimist în ceea ce privește posibilitatea clientului său de a câștiga procesul intentat. „Un cal este, totuși, un cal — nu un vehicul”, afirmă el, întemeindu-și pledoaria pe un precedent: într-un caz asemănător, petrecut în urmă cu trei ani, Tribunalul suprem din statul federal american Utah a hotărît că vina nu poate fi atribuită decît vehicului.

Zăpezile de astă-vară

La mijlocul verii europene ce a trecut, capriciile vremii s-au manifestat spectaculos într-o întinsă zonă din landul vest-german Baden-Württemberg. O furtună de ninsoare a făcut ca solul să fie acoperit cu un strat de circa 15

cm de zăpadă, fapt nemaîntîlnit aici în plină lună iulie. Cel mai mult au avut de pătimit excursioniștii aflați cu automobilele pe autostradă. Au pus mina — după cum se poate vedea și din fotografie — pe tot ce a putut fi folosit pentru curățarea asfaltului. Exercițiul dovedindu-se, după mărturisirea unora, nu prea ușor.

Nava amiral deasupra Madridului

La sfîrșitul lui mai 1989, locuitorii Madridului au putut urmări pe boltă evoluția navei amiral a lui Cristofor Columb. Era vorba, în fapt, de un balon avînd forma vestitei corăbii „Santa Maria”. Iar zborul său se înscrie în manifestările menite să amintească, periodic, de marele jubileu pe care Spania îl pregătește pentru 1992, cînd se va împlini o jumătate de mileniu de cînd Cristofor Columb a descoperit, cu sprijinul moral și material al Madridului, Lumea Nouă.

Bilanț cu ciini

Un bilanț amar pentru factorii poștați britanici. O creștere sensibilă a numărului celor ce au avut de suferit agresiuni din partea prietenului omului, ciinele. Agențiile de presă care transmit știrea, remarcă concluziile unui sondaj pe această temă, în care se arată că multe „incidente” s-au datorat nerespectării de către factorii poștați din insulă a prevederilor regulamentului lor de activitate: la apropierea unui ciine despre care se presupune că ar putea mușca, poștașul se așază în poziția „patru labe” și se uită cu severitate în ochii animalului. În Franța, de asemenea, s-au înregistrat în 1989, 500 000 mușcături de ciine, victimele fiind, mai ales, poștașii și funcționarii de la gaze și electricitate care vin să încaseze facturile.

„...E prea intens pentru a fi o modă”

Anchetatorii poliției din Kettwig, R.F.G., nu știu încă exact ce s-a întâmplat la filatura părăsită, într-o noapte la sfârșitul lui octombrie. Tot ce știu este că Gordon Breuer, în vîrstă de 16 ani, a murit ca urmare a celor petrecute acolo, iar procurorul afirmă că Uwe E., colegul de școală al lui Gordon, și el în vîrstă de 16 ani (numele nu i-a fost dezvăluit datorită vârstei sale) a mărturisit crima. Uwe se află, acum, într-un spital de boli mintale. El a declarat că Gordon l-a dus la vechea filatură ca să-i arate „ceva” — dar n-a vrut să spună ce anume. Prietenii băieților au vorbit mai pe șleau: le-au spus anchetatorilor că fabrica era locul unde i se închinău lui Satan.

Republica Federală Germania e, de mult timp, o principală arie de proliferare a ocultismului. O anchetă oficială efectuată printre elevii de liceu din München, la începutul anului 1987, a arătat că 20 la sută dintre ei participaseră la ședințe sau alte activități de spiritism. Dar cea mai recentă aberație religioasă, care a cuprins țara, e de-a dreptul înfricoșătoare: „cultul diavolului”. Patru la sută dintre studenții anchetați la München au recunoscut că au participat la cel puțin o „slujbă neagră”. După calculele reverendului Friedrich-Wilhelm Haack, pastor evanghelic și autor de cărți despre ocultism, 10.000 de vest-germani practică satanismul.

Totuși, Haack insistă că, în rîndul tinerilor, fenomenul este doar o modă trecătoare pentru copii plictisiți. „Timpul liber este scump în R.F.G., spune el. Ocultismul le oferă un mod ieftin de a-și petrece timpul”. Explicația lui nu este lipsită de valoare: 6 dolari pentru un bilet de cinema sau 20 dolari pentru o seară la discotecă pot reprezenta sume mari pentru un adoles-

cent. Dar alte autorități în materie privesc mai serios răspîndirea ocultismului, care le apare aproape alarmantă. „E prea intens și prea răspîndit ca să fie doar o modă”, insistă Heide-Marie Cammans, de la Oficiul Info-Sekt, din Essen. Acest grup a fost înființat acum patru ani pentru a contracara mișcări precum „Biserica Unificată” a reverendului Sun Myung Moon. În prezent, personalul de la Info-Sekt își petrece o mare parte din timp slătindu-i pe adulții îngrijorați de experiențele oculte ale copiilor lor. „Anul trecut, am primit întrebări de la învățători în legătură cu elevii lor în vîrstă de mai puțin de 10 ani”, spune Cammans. Organizația a fost consultată în legătură cu „sataniști” convinși, în vîrstă de numai 13 ani.

Specialiștii în boli mintale povestesc lucruri îngrozitoare despre efectele pe care activitățile oculte le pot avea asupra tinerilor mai sensibili. Rolf Grenner, șeful clinicii de psihiatrie infantilă din Kleinblittersdorf, a tratat trei adolescenți suferind de „psihoză spiritistă”. Cel mai recent caz a fost cel al unei fete de 15 ani, care se credea însărcinată cu copilul lui Satan. De fapt, nu era însărcinată, spune Grenner, dar „era convinsă că trebuie să poarte copilul în pîntece într-un anumit scop”. Grenner afirmă că a reușit să o vindece, dar nu prea are de ce să se bucure de succesul său. Fata s-a întors la vechii ei tovarăși, și Grenner se teme că, în urma întoarcerii ei la practicile oculte, vechile simptome îi vor reveni.

Chiar și jucării demodate, cum ar fi „tablele de spiritism Ouija”, pot fi periculoase, dacă cei ce le folosesc sînt sugestionabili, afirmă unii anchetatori. Sabine Linn, de la Oficiul Info-Sekt, povestește despre un

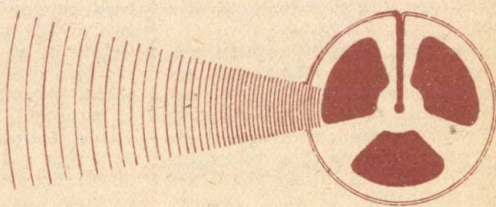
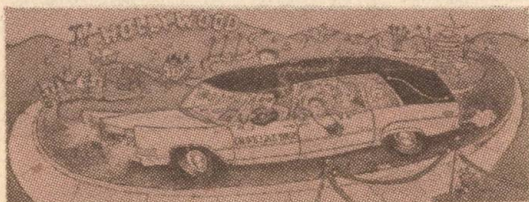
„Timpul liber este scump în R.F.G. Ocultismul le oferă tinerilor un mod ieftin de a-și petrece timpul”, afirmă Haack.

grup de elevi care au folosit o „tablă Ouija” și au hotărât să-l contacteze pe diavol personal. Cu toții au pus minile pe paharul așezat cu gura în jos, pe care-l foloseau ca indicator pe tablă. Deodată, paharul s-a mișcat extrem de repede, a căzut pe podea și s-a spart. Un băiat a fost convins că diavolul a intrat în corpul lui și le-a spus celorlalți că, dacă nu se vor lupta cu el, diavolul nu-i va da pace. Din fericire, spune Linn, nimeni nu a fost rănit în lupta cu cuțite care a urmat.

Acțiunile adulților sugestionabili, confrunțați cu problemele ocultismului, sînt, și ele, simptomatice. La

sfîrșitul lunii noiembrie 1988, locuitorii temători ai orașelului Hückeswagen au încercat să-l împiedice pe un iluzionist amator să dea un spectacol la o școală elementară. După o discuție aprinsă, spectacolul a avut loc, dar 40 de elevi au lipsit dintre spectatori. Părinții lor au refuzat să-i lase să participe. Adulții se temeau că urmărirea unui număr de iluzionism, de către copiii lor, ar putea fi primul lor pas spre satanism.

Magda Morait

HOLLYWOODUL se dezvăluie

Cititorule, atenție! Acest articol este cotelat a avea un umor destul de macabru. Sau, așa cum vă sfătuiește vocea înregistrată, a lui Bette Davis, la începutul fiecărui tur al mormintelor de la Hollywood (denumit „Grave Line”): „Legați-vă centurile de siguranță. Va fi o noapte plină de hărtoape!”

Cei șapte pasageri - relatează revista „Time” - au plătit câte 25 dolari pentru a se înghesui într-un Cadillac tip 1969 și a începe o excursie de două ore și jumătate, în „stilul morții celor bogați și renumiți”. Așa cum se arată în ghid, veți vedea „Babilonul Hollywoodului” din unghiul său de vedere cel mai puțin măgulitor! Scandaluri ce au făcut vilvă, povești de dragoste frivole, scene adevărate ale unor crime, sinucideri dintre cele mai șocante!

Și de ce nu? De ce unul ca Greg Smith, „directorul” „Grave Line”-ului și ghid ocazional al turului, n-ar putea să încaseze niște bani curați? Plimbarea la locul mormintelor este ca o vinătoare pentru copiii de toate virstele și pentru toate gusturile. Se afirmă chiar că plimbarea „ar fi și educativă!”...

Ar trebui să știți că, în casa cu două etaje, aflată lângă vila lui Rudolf Valentino, a fost ucisă Sharon Tate și alte patru persoane, iar casa maronie, de pe Benedict Canyon Drive, a fost locul unde George Reeves, supermanul de televiziune, și-a zburat creierii cu un glonte. Ar mai trebui să știți că vila cu ușa solidă ca o armură a fost locul unde gangsterul Bugsy Siegel a murit sub o ploaie de gloanțe.

„Grave Line” nu neglijează nici locuințele care alcătuiesc peisajul tradițional al Hollywoodului. În croazieră este inclus și „palatul roz” al lui Jane Mansfield, unde actrița avea o piscină în formă de inimă. Trebuie să știți că și-a pierdut „efectiv” capul

într-un accident de mașină. Ne îndreptăm spre „domiciliul stabil” al lui Elizabeth Taylor, care a aparținut lui Frank Sinatra pe vremea cînd fiul acestuia a fost răpit și s-a cerut o sumă de răscumpărare de 240 000 de dolari. Turiștii care trec prin Los Angeles ar putea, mai întîi, să efectueze un „Grave Line” și, apoi, să decidă în ce hotel să stea.

„Grave Line” vă smulge lacrimi, trecîndu-vă în revistă ultimele clipe ale marilor doamne ale Hollywoodului, cum ar fi actrița Peg Entwistle, care și-a cîștigat renumele de „star” plonjînd de la înălțimea de 15 metri a literei „H” al semnului indicînd „Hollywood”. Apoi „dricul” te poartă către locul gol, unde cîndva se afla apartamentul Clarei Blandick (Mătușa Em din „Vrăjitorul din Oz”), care, după ce și-a sărbătorit cea de-a 80-a aniversare, și-a pus în cap o pungă de plastic și s-a „autosufocat”. Treceți, apoi, prin apartamentul din Ravenswood pe care l-a deținut Mae West pînă la vîrsta de 88 de ani.

„Dricul” avansează pe Benedict Canyon Drive, luînd-o pe drumul unde, la 10 octombrie 1982, Richard Dreyfuss, s-a lovit cu Mercedesul său de un palmier, după care a fost acuzat că ar fi avut asupra sa coaină. Se trece și pe drumul unde, în noaptea de 13 mai 1956, Montgomery Clift a pierdut controlul mașinii și a intrat într-o cabină telefonică. Intervenția chirurgicală plastică ce i-a fost aplicată ulterior nu a reușit să-i redea frumusețea feței.

Să fie, oare, această comercializare a morții o extravaganță a elitelor? - se întreabă autorul acestei treceri în revistă a ceea ce înseamnă „Grave Line”. Sau este doar un aspect al fascinației Americii față de propria fascinație în decădere? (M.B.)

JAPONIA

— de la „corăbiile negre”
la Pearl Harbour

Un mic golfuleț pe plaja căruia se înșiră sute de ambarcațiuni, în majoritate pescărești, de cele mai diferite dimensiuni. Unele dintre ele sînt vechi, pline de rugină, probabil pe cale de a fi abandonate. Pe apă nu se văd decît două ambarcațiuni, una mai îndepărtată, iar alta aproape de țărm. Nici un vas pe aceste ape despicate zilnic de nave mari.

Aici, însă, pe țărmul acestui golfuleț, se află un monument care amintește de un eveniment cu implicații încă vii în memoria japonezilor și, trecînd prin tragedia Hiroshimei, continuă să le influențeze viața. Este un monument care amintește faptul că aici a ancorat, în iulie 1853, escadra comandorului american Matthew Perry, celebrele „corăbii negre”, așa cum au fost numite de japonezi primele nave cu aburi văzute în această parte a lumii.

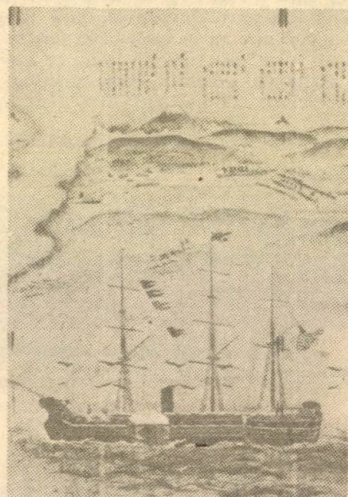
La cîteva sute de metri de monument se află un mic muzeu, unde sînt expuse diferite obiecte, documente, stampe, desene reconstituind episoadele principale ale sosirii „corăbiilor negre”.

Acesta este golfulețul Kurihama, situat la intrarea în Tokyo Wan, golful Tokio, aproape de capătul lui Miura Hanto, peninsula Miura. Este unul dintre locurile de cea mai largă rezonanță în istoria contemporană a arhipelagului nipon.

Hiroshima a ridicat pentru japonezi numeroase semne de întrebare, iar căutarea răspunsului la cea mai obsedantă dintre ele — cum s-a putut ajunge la tragedia atomică? — nu poate ignora acest golfuleț. De acest loc este legată declanșarea aceluia proces care, pe lângă faptul că a obligat shogunatul să abandoneze politica sa biseculară de izolare a țării și a descătușat, astfel, forțele ce au dus la modernizarea rapidă a țării, a angajat Japonia pe cursul inevitabil spre catastrofa de la Hiroshima. Pentru că Hiroshima este consecința firească a unui mod de a gîndi și de a acționa în relațiile dintre națiuni și, în același timp, expresia cea mai zguduitoare, cunoscută de om pînă acum, a necesității de a abandona acest curs și de a trece la construirea unei noi ordini internaționale de natură să-l excludă pentru totdeauna.

„Corăbiile negre”

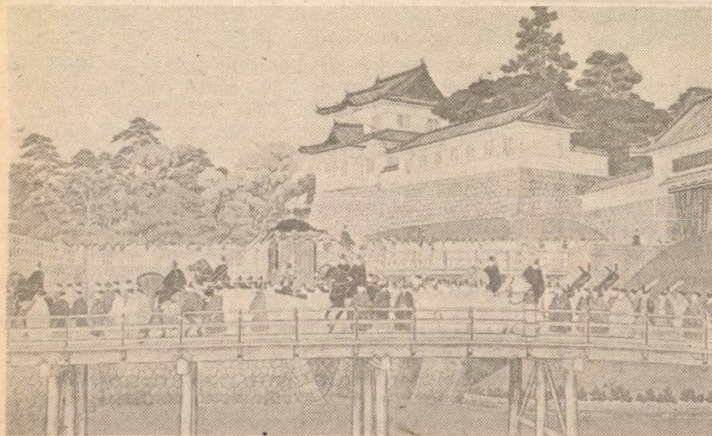
Urmărind să o la înaintea celorlalte puteri europene, în special a Marii Britanii și a Rusiei țariste, și să-și implanteze astfel influența proprie în vederea cîștigării unor poziții strategice, guvernul S.U.A. a decis, în 1851, să întreprindă un efort hotărît pentru a determina Japonia să permită accesul navelor

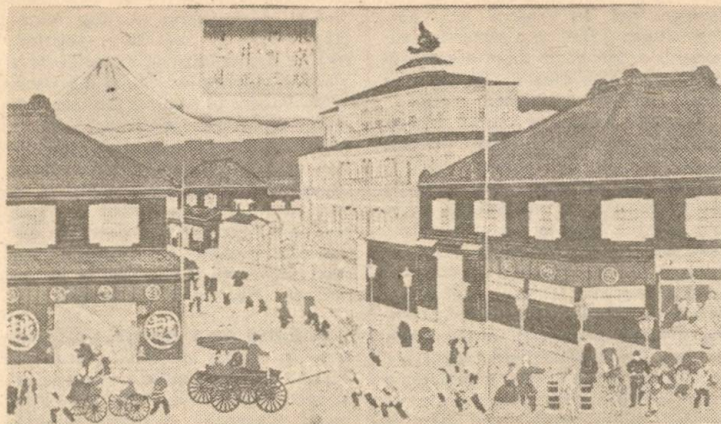
„Corăbiile negre” în golful Kurihama. Stampa de epoca

americane în porturile sale. În anul următor, amiralul rus Putyatîn, împuternicit să semneze un acord comercial cu Japonia, pleca, în 1852, din Europa, în lunga călătorie spre Extremul Orient. În iulie 1853, Perry transmitea shogunului, la Uraga, pe atunci punct de control al navelor ce intrau în Edo Wan, o scrisoare din partea președintelui S.U.A., document ce, după aprecierea unor istorici, echivala cu un ultimatum, avertizînd că se va înapoi după răspuns în anul următor, iar amiralul Putyatîn, la Nagasaki, prezenta un mesaj asemănător din partea țarului.

Să reconstituim cum s-au desfășurat evenimentele începînd cu apariția lui Perry în golful Kurihama. Navele sale aveau sabordurile deschise, iar tunurile îndreptate amenințător spre țărm. Echipajele se aflau la posturile de luptă. În total erau patru nave: două cu aburi, Susquehanna și Saratoga, remorcau velierele Mississippi și Plymouth. Mii de japonezi, care se precipitau spre țărm, priveau cu stupefacție cum navele înaintau împotriva vîntului. Cînd ancorele au atins fundul apei, Perry a făcu cunoscut, prin intermediul interpretului Hori Tatsunosuku, că este purtătorul unei scrisori a președintelui S.U.A. către împăratul Japoniei, dar nu va

Intrarea cortegiului imperial, la 28 noiembrie 1868, în fostul castel shogunal Edo, devenit astfel reședința imperială. Orașul si-a schimbat numele din Edo în Tokio, capitala de rasarit

Scena de strada la Tokio, la numai cîțiva ani de la Restaurația Meiji

consimși s-o înmîneze decît unei persoane de rang înalt. Un localnic care se declara viceguvernator al orașului Uraga i-a reamintit că legea țării nu permite contactul cu străinii decît la Nagasaki, unde „barbarii” trebuiau să se ducă imediat. Perry i-a răspuns că este de rang prea înalt pentru a sta de vorbă cu un viceguvernator. În consecință, îl așteaptă pe guvernatorul însuși să-i înmîneze scrisoarea, chiar dacă pentru aceasta ar fi nevoie să recurgă la forță. În cele din urmă, s-a convenit ca pe țarm să se construiască un pavilion. În cadrul unei ceremonii, scrisoarea a fost înmînată „guvernatorului”, în prezența a doi „prinți”, în realitate samurai de rang inferior.

Prezența comandorului Perry la țărmurile arhipelagului nipon, demonstrația de forță pe care acesta a făcut-o, și cea a amiralului rus la Nagasaki au produs, însă, o impresie „copleșitoare în Japonia. Deși Bakufu — guvernul militar al shogunului — nu a fost luat prin surprindere, întrucît fusese avertizat de olandezi asupra eventualității unor asemenea expediții, iar informații despre escadra americană veniseră și din Okinawa, unde Perry s-a oprit special, înainte, pentru a-și face cunoscute prezența și, indirect, intențiile, el a fost pus în mare incurcatură: regimul, a cărui justificare, cel puțin teoretic, consta în „supunerea barbarilor”, de unde l se trăgea și numele, Sei-i Tai-shogun, însemnînd „Marele general care-l supune pe barbari”, se vedea nevoit să se plece în fața acestora.

Soarta Chinei, constrînsă să-și „deschidă porțile” și să le acorde drepturi extrateritoriale, îi făcușe și pe japonezi să nutrească asemenea temeri chiar înainte de sosirea „corăbiilor negre”, devenind evi-

dentă inutilitatea oricărei tentative de a opune rezistență.

„Zestrea corăbiilor negre”

Fiind consultați, cu scopul de a-i cîștiga de partea sa, — fapt fără precedent pentru shogun — cel aproape 300 de șefi de clanuri au dat răspunsuri confuze, fie pro, fie contra acceptării cererilor formulate de S.U.A. Bakufu a decis,

atunci, să adopte tactica tergiversării, concomitent cu intensificarea pregătirilor militare. De fapt, Bakufu a înțeles că nu-și mai poate îndeplini obligația de a-l alunga pe străini și de a interzice, în continuare, contactele cu aceștia.

Putyatin, care după trei luni părăsise Nagasaki, a revenit în ianuarie 1854, iar Perry a reapărut, așa cum a promis, dar cu un număr mai mare de nave, în februarie, hotărît să fie primul care să obțină de la japonezi concesii dorite. În acest scop, a recurs cu pricepere la o gamă largă de mijloace — convingere, amenințări, demonstrații de forță și „daruri”. O nouă „corabie neagră”, Powhatan, fusese adăugată escadre. Refuzînd să oprească la Uraga, escadra a înaintat pînă în fața orașului Edo, cu tunurile îndreptate spre capitala shogunală, a cărei apărare consta în cîteva turnuri vechi.

În cele din urmă, în martie, într-un mic sat de pescari, de pe țărmul golfului Edo, numit Yokohama, au început negocierile. Aici, Perry a organizat o expoziție cu „darurile” aduse, între care un sistem telegrafic, o presă tipografică, unelte agricole, un tren în miniatură, cu locomotivă în stare de funcționare — pentru a trezi interesul japonezilor față de tehnica americană și, deci, pentru schimburi comerciale.

Tratatul semnat aici la 31 martie 1854, numit Tratatul de Kanagawa,

Batalia navală chino-japoneză din Marea Chinei de Rasarit (17 septembrie 1894)

punea capăt izolării Japoniei de lume, permițând accesul navelor americane în două porturi: Shimoda, în Izu Hanto, peninsula Izu, și Hakodate, în Yezo, Hokkaido de astăzi. Japonia promitea, totodată, asistență marinarilor americani naufragiați și instalarea unui consul al S.U.A. la Shimoda.

Izbucnirea războiului din Crimea a amînat, pînă în februarie 1855, încheierea de către Putyatîn a unui tratat similar, americanii fiind urmați de britanici, în octombrie 1854, apoi de olandezi.

În 1856, la Shimoda a venit primul consul general american, Townsend Harris. Folosindu-se cu pricepere de temerile japonezilor față de o intervenție britanică — Marea Britanie fiind atunci principala putere navală, în general, și în Extremul Orient, în special —, el a reușit să fie primit de shogun, în decembrie 1857. Argumentînd că Statele Unite sînt mult mai prietenoase decît puterile imperialiste rapace ale Europei, Townsend Harris a obținut încheierea, în 1858, a unui tratat comercial cu Japonia și deschiderea a încă două porturi, Kobe și Yokohama, precum și dreptul, pentru americani, de a locui în porturile deschise pentru străini și la Edo.

Tratatul comercial semnat cu S.U.A. a constituit modelul pentru încheierea de acorduri similare cu toate puterile mai importante ale vremii, în total cu 18 țări. Astfel, întregul sistem de tratate inegale, stabilit de acestea în raport cu China, a fost aplicat și Japoniei. Străinii s-au instalat în siguranță în porturile deschise, protejați de forțe militare proprii și beneficiind de privilegiile extrateritorialității — dintre care și cele de a fi judecați de propriii lor judecători, după propriile lor legi. Sub ochii nepunctuoși ai shogunatului, Yokohama s-a transformat într-un oraș zgomoș, asaltat de tot felul de aventurieri, contrabandiști, traficanți de tot felul, insolenți, bețivi, leneși, teroriști etc.

Care a fost rolul „corăbiilor negre” în evoluția, în perspectivă, a Japoniei? Sînt istorici care consideră că scoaterea forțată a Japoniei din izolare și venirea străinilor ar fi produs căderea shogunatului și ar fi impus angajarea Japoniei pe calea occidentalizării, ceea ce ar fi presupus că, în absența „corăbiilor negre”, regimul shogunal ar fi continuat să rămînă la putere timp îndelungat. Alți istorici insistă asupra faptului — evident, de altfel — că regimul shogunal era deja supus unor presiuni puternice, generate, în special, de schimbările economice și cucerirea principalelor poziții economice de către negustorii,

înainte încă de venirea străinilor. Agresiunea S.U.A. și a puterilor europene a constituit doar elementul catalizator al evoluțiilor în curs de desfășurare în societatea niponă.

Dincolo de aceste opinii privind situația societății nipone imediat după venirea „corăbiilor negre”, trebuie să atragem, însă, atenția asupra faptului că întreaga evoluție ulterioară a Japoniei a fost puternic marcată de caracteristicile momentului și maniera în care i-a fost impusă ieșirea din izolare. A doua jumătate a secolului trecut a fost caracterizată printr-un imperialism extrem de violent și de rapace, de încălcarea brutală, fără scrupule, a celor mai elementare norme ale relațiilor dintre state, prin domnia dreptului forței și utilizarea forței pentru „reglementarea”, în interesul marilor puteri, a disputelor și problemelor internaționale. Pornind de la această imagine a lumii, Japonia avea să-și însușească armele și metodele celor ce au umilit-o pentru a obține abrogarea tratatelor inegale, a-și formula, impune și apăra propriile interese expansioniste și, în final, pentru a-și lua „revanșa”. Este calea ce a dus de la „corăbiile negre” la Pearl Harbour și, de acolo, la Hiroshima.

Egalitatea diplomatică

În secolul al XX-lea apărea o Japonie cu totul diferită de cea care fusese copleșită de „corăbiile negre”. În mai puțin de o jumătate de secol — în aproximativ 30 de ani, dacă avem în vedere că procesul de modernizare a început odată cu Restaurarea Meiji, Japonia a atins un stadiu de dezvoltare care-i permitea să se situeze alături de marile puteri ale vremii.

Această metamorfoză a fost realizată — afirmă cercetătorii japonezi — prin aderarea fermă, obsedantă, la un singur principiu: obținerea „egalității diplomatice” cu marile puteri ale vremii. Conducătorii niponi au înțeles că, din punctul de vedere al marilor puteri, realizarea acestui obiectiv trebuia să fie precedată de „occidentalizarea” Japoniei, respectiv de acumularea unei anumite puteri economice și a tehnologiei militare, precum și de „aderarea” la anumite „norme” juridice, comerciale și culturale occidentale. În consecință, japonezii s-au adresat, în principal, marilor puteri europene — Statele Unite fiind, pe atunci, încă un nou venit în rîndul celor mari —, Marea Britanie, Germania și Franța, fiind luate ca „model” pentru „reforme” lor militare, economice, politice, juri-

dice și administrative. Au fost înființate chiar și partidele politice, străine mentalității și modului de a gândi al japonezilor. La 11 februarie 1889, împăratul Meiji a înmînat primului ministru de atunci, într-o scurtă ceremonie solemnă, organizată la palat, textul scris al primei Constituții a Japoniei; ceea ce se voia să simbolizeze faptul că legea supremă a țării fusese oferită în dar suveranilor tronului și nu era un contract social sau o concesie în întîmpinarea unor cereri populare.

În același timp, japonezii care veneau în contact cu străinii erau încurajați ca, în relațiile cu aceștia, să adopte manierele, obiceiurile și moda europeană. A rămas celebră, pentru rolul ei în acest sens, sala Rokumeikan, construită în 1883, unde elita societății nipone se întâlnea, într-o gamă largă de manifestări, cu elita occidentalilor prezenți în Japonia.

Expresia concretă a realizării „egalității diplomatice” a constituit-o abrogarea „tratatelor inegale” semnate în ultimii ani ai shogunatelor Tokugawa și primii ani ai epocii Meiji, care echivala cu a convinge marile puteri că Japonia modernă este capabilă să concureze cu ele de pe poziții egale. Ceea ce puterile străine bineînțeles că nu se grăbeau să facă. Încercărilor insistente ale guvernului japonez li se răspundea că, atît timp cît sistemul juridic japonez, incluzînd codurile penal, civil, comercial, nu va fi revizuit și „adus la zi”, guvernele respective „nu sînt pregătite” să-și lase propriii lor cetățeni la „cheremul” tribunalelor nipone. Deci, implicit, japonezii nu erau acceptați ca „deplin civilizați”.

Bucurîndu-se de extrateritorialitate, negustorii străini contemplant, cu un sentiment de superioritate, eforturile japonezilor de a se „moderniza”. Puterile europene angrenate pe propriul lor continent sau în alte regiuni ale lumii în dispute, războaie și cuceriri, nu erau prea impresionate de progresele japonezilor, în bună măsură și din cauză că marile nave comerciale și militare, ca și echipamentele lor industriale erau livrate de ele, iar navele comerciale străine transportau nouă zecimi din mărfurile exportate sau importate de japonezi. Abia în 1894, după ce fusese efectuată reforma juridică, iar guvernul nipon se aflate, ani de zile, sub presiunea opiniei publice din țară, a fost semnat, la Londra, un acord prin care se prevedea abolirea „clauzelor inegalității” din vechiul tratat, în următorii cinci ani. Totuși, în ciuda acestui procent, procesul abolirii întregului sistem al tratatelor inegale a fost încheiat abia în 1911.

Trupele japoneze intră în Mukden (Manciuria), la 13 martie 1905

Spre imperiul colonial

1894 este însă anul declanșării de către Japonia a războiului cu China care, după 9 luni de lupte, avea să-i asigure și primele posesiuni coloniale — Insulele Taiwan și Pescadore —, precum și controlul asupra Coreei. Victoria japoneză a fost o surpriză pentru marile puteri care n-au putut accepta arhipelagul nipon ca partener de pradă la împărțirea Chinei continentale, astfel încât, la numai o săptămână de la semnarea Tratatului chino-japonez de la Shimonoseki, la 17 aprilie 1895, Franța, Germania și Rusia țaristă au intervenit pentru restituiră peninsulei Liaotung și a fortăreței Port Arthur — sub pretextul de a nu „tulbura pacea Orientului îndepărtat”, fază mult uzitată ulterior de militaristii niponi — numai pentru ca aceasta să revină, peste câțiva ani, Rusiei țariste, la o nouă reîmpărțire a prăzii.

Aceasta a fost „Tripla intervenție” ce a produs o puternică impresie și a cărei amintire este vie, și astăzi, în memoria japonezilor. Însuși împăratul Meiji avea să se adreseze supușilor pentru a potoli spiritele, cerându-le să „suporte cișuportabilul”, expresie celebră ce avea să fie utilizată, în condiții și mai dramatice, la capitularea necondiționată, din 1945.

Oricum, primul război al Japoniei moderne le-a confirmat conducătorilor militari că utilizarea forței poate fi rentabilă, ceea ce avea să influențeze evoluția ulterioară a comportării lor în relațiile externe. La aceasta au mai contribuit abrogarea altor „tratamente inegale”, inclusiv cel cu SUA, în 1899, și încheierea primului tratat de alianță cu o mare putere europeană, Marea Britanie, în ianuarie 1902, pentru o perioadă de cinci ani, revizuit și reînnoit, în 1905, apoi prelungit, în 1911, pentru 10 ani.

Pentru Marea Britanie, tratatul reprezenta doar o contrapondere față de politica Rusiei țariste în Extremul Orient, în timp ce, pentru Japonia, el avea o importanță deosebită: recunoștea că Japonia este „interesată într-un grad însemnat în Coreea” și asigura „neutralitatea” britanică în caz de război cu Rusia, precum și participarea Angliei de partea arhipelagului nipon, în caz că alt aliat s-ar alătura Rusiei. Dar, dincolo de prevederile tratatului, chiar încheierea lui constituia pentru Japonia ștergerea „umilinței” aduse de „Tripla intervenție” din 1895 și includerea ei în clubul marilor puteri.

În februarie 1904, după numai doi ani de la încheierea alianței cu Marea Britanie, japonezii au întrerupt negocierile cu Rusia țaristă, iar flota lor a atacat, ca și în 1894 și 1941, înainte de a declara oficial război. Victoria niponă și tratatul

de pace de la Portsmouth (New Hampshire), mediat de SUA, la cererea guvernului de la Tokio, recunoștea „interesele politice, militare și economice supreme” ale Japoniei în Coreea și o transforma în „partener” la împărțirea prăzii chineze, în special prin controlul virtual asupra jumătății de sud a Manciuriei. În același timp, pentru asiatici, spulbera mitul invincibilității europene în Asia, dar Japonia, prin urmărirea „egalității diplomatice” cu marile puteri coloniale, nu făcea altceva decât să caute să se integreze clubului acestora atit prin obiective, cit și prin mijloace. Victoria i-a consfințit, acum, rolul de mare putere navală în Pacific și i-a permis, așa cum am văzut, să abroge, pină în 1911, ultimele clauze ale „tratadelor inegale”. Dar Japonia avea să-și extindă deja imperiul, anexind pină la această dată, oficial, în 1910, și Coreea.

„Pericolul galben”

„Doamnelor nu aruncați banii muncii din greu de soțul dumneavoastră pe cirpe japoneze”, se putea citi, în primul deceniu al secolului nostru, pe pancarte în marile orașe din California. Aduarea legislativă a statului California a adoptat, în 1905, o rezoluție prin care își exprima hotărârea „să nu permită niciodată celui de al 31-lea stat să devină galben”. În anul următor, la San Francisco, s-a interzis accesul în școlile publice al copiilor japonezilor, în alte state din vestul SUA japonezilor nu li se permitea să posedă pământ.

Ce se întâmpla? Aparent, cauza o constituia emigrația japoneză în statele din vestul SUA, unde aflulxul de chinezi și de alți asiatici, începând din 1880, stîrnise deja ostilitatea rasiștilor americani, precum și nemulțumiri datorate sporirii rîndurilor celor dispuși să ocupe orice loc de muncă disponibil, indiferent cit de prost era plătit. Politicienii americani supralicitau deja această temă. În primii ani ai secolului, în special după războiul ruso-japonez din 1904—1905, recesiunea economică din Japonia a generat un exod de muncitori. Numai în California, numărul emigranților japonezi a crescut de la 1 000 la 12 000 pe an.

Pentru a calma agitația anti-japoneză de pe coastele din vest, Casa Albă a intervenit obținînd reprimirea copiilor japonezilor în școlile publice, iar, ulterior, cele două guverne au semnat la Tokio un acord secret privind limitarea „voluntară” a emigrației nipone spre SUA.

Cauzele reale erau, însă, altele. Japonezii își amintesc ca profetice

versurile scrise de Ogai Mori (1862—1922), poet și romancier nipon, într-unul din tranșeele războiului cu Rusia țaristă:

„Cîștigă războiul
Și Japonia va fi denunțată drept un
pericol galben
Pierde-l
Și ea va fi stigmatizată ca un pămînt
barbar”.

De îndată ce pacea s-a încheiat în 1905, Kaiserul Wilhelm al II-lea îi scria președintelui SUA că pericolul galben mărșăluiește deja și că invadarea continentului american de către japonezi nu este de neconceput. Kaiserul se oferea ca, într-o astfel de eventualitate, să trimită trupe germane în ajutorul Americii.

Deși Casa Albă a luat în deridere oferta Kaiserului, considerînd-o ca o încercare de abatere a atenției puterilor vremii spre Extremul Orient pentru a slăbi presiunea asupra Germaniei, ea reflecta apariția unor noi raporturi de forțe în Pacific.

Rivalii Pacificului

Victoria Japoniei în războiul cu Rusia țaristă a transformat-o brusc într-o mare, dacă nu într-o principală putere navală din vestul Pacificului, avînd în vedere că Anglia, cea mai importantă putere navală a lumii de atunci, era totuși o putere europeană.

De cealaltă parte a Pacificului, pe țărmul răsăritean al oceanului, Statele Unite se impuseseră, la începutul secolului nostru, drept cea mai mare putere navală. Deși nou venite în clubul „celor mari”, Statele Unite, care, în a doua jumătate a secolului trecut, fuseseră grevate de războiul civil și de înlăturarea consecințelor acestuia, încheiau veacul printr-o puternică revenire în expansiune, în principal în Pacific, unde și-au adjudecat Hawaii și Filipinele. În 1899, guvernul de la Washington a formulat cunoscuta politică a „porților deschise”, proclamînd integritatea teritorială a Chinei și șanse economice egale pentru toți, dar, în realitate, urmîrind să-și asigure o pondere cit mai mare pe piața chineză și să recupereze, astfel, decalajul față de celelalte mari puteri prin frînarea eforturilor lor de împărțire a Chinei.

În asemenea condiții, la 5 septembrie 1905, după semnarea Tratatului de la Portsmouth, la Tokio și, ulterior, în alte orașe nipone, au izbucnit mari demonstrații de protest împotriva „păcii umilitoare”. Organizațiile extremiste, între care faimoasa Kokuryukai, „Societatea Dragonului negru”, înființată în

Familie de țărani japonezi, victimă a foametei provocate de marea criză economică dezlanțuită în anul 1929. Pictură de epoca

1901, s-au dovedit extrem de active în denunțarea faptului că SUA au profitat de „slăbiciunile” guvernului de la Tokio pentru a impune o pace nefavorabilă Japoniei. În realitate, așa cum avea s-o admită și președintele SUA, Theodore Roosevelt, într-o scrisoare către fiul său, Statele Unite au sprijinit efortul militar nipon și s-au oferit să sprijine conferința de pace, urmărind să frîneze orice expansiune importantă a celor două puteri pe continentul asiatic și să le mențină într-un „echilibru al ostilității”.

Imediat după Tratatul de pace de la Portsmouth, Japonia și SUA au constatat că sînt adevărații rivali în Pacific, iar interesele lor în China sînt antagoniste. De fapt, atît SUA cît și Japonia se considerau îndreptățite să se socotească, încă la acea dată, puteri mondiale și nu doar regionale. Imediat după războiul cu Rusia, deși obligațiile financiare îl forțau să întrețină relații bune cu SUA, guvernul japonez a elaborat un plan strategic vizînd Rusia, Statele Unite și Franța, în această ordine, drept inamici potențiali. În cadrul acestei strategii, accentul a fost pus pe întărirea forțelor navale prin lansarea, în 1907, a „Programului 8 — 8”, respectiv adăugarea unui număr de 8 nave de luptă și 8 crucișătoare marinei militare.

La rîndul lor, SUA au elaborat „Planul Orange”, în 1907, preconizînd un posibil război cu Japonia. Un general american, Homer Lea, avertiza chiar, într-o carte, că este posibilă ocuparea Californiei de către japonezi... După numai un an, în 1908, 16 nave militare americane,

afiate într-un voiaj în jurul lumii, ancorază la Yokohama, marcînd prima încercare a SUA de a frîna expansiunea navală niponă și de a face o demonstrație a puterii navale proprii.

În conflict cu aliații

Cîteva dintre elementele care au dus la războiul din Pacific au început să devină evidente încă din primul război mondial, care a adus dezastrul pentru Europa, dar pentru Japonia o neașteptată prosperitate, oferindu-i, totodată, un prilej unic să-și întărească pozițiile în această parte a lumii, unde rămăsese singura prezență militară importantă. Japonia a devenit furnizorul nu numai al puterilor aliate, cărora li s-a alăturat imediat, ci și al țărilor din bazinul Asia-Pacific, suplinind mărfurile pe care puterile europene nu le mai puteau livra. Ca aliată a Marii Britanii, Japonia a ocupat, cu promptitudine, posesiunile germane din Pacific, care constituiau poziții strategice importante, neliniștind prin acest act SUA. Totodată, profitînd de implicarea marilor puteri în război, Japonia a început, în ianuarie 1915, o amplă ofensivă diplomatică, cunoscută sub numele de „cele 21 de cereri” vizînd aducerea Chinei sub control, ceea ce a determinat intrarea în conflict cu aliații.

La 13 martie 1915, SUA au adresat Japoniei o notă prin care recunoșteau „relațiile speciale” ale acesteia în Manciuria, Mongolia și provincia Shandong, însă se opuneau altor cereri nipone care „violau” principiul „porților deschise”, pentru ca, la 11 mai 1915, guvernul de la Washington să declare că nu recunoaște nici un acord care i-ar afecta interesele în China sau ar încălca principiul „porților deschise”.

Abia în februarie-martie 1917, Marea Britanie și Franța au adresat Japoniei note secrete prin care recunoșteau cedarea, în profitul acesteia, a intereselor germane în China.

Proteste SUA și ale puterilor europene față de acțiunile guvernului de la Tokio vizînd controlul asupra Chinei erau considerate de japonezi drept deosebit de ipocrite, deoarece Japonia respectase, cu strictețe, metodele și procedeele folosite de acestea în acțiunile lor anterioare de împărțire a Chinei. SUA susțineau politica „porților deschise” în China, în timp ce închideau japonezilor propriile lor uși. De asemenea, încercau să împiedice Japonia să facă în China ceea ce ele făceau în Mexic și în

„republicile bananelor” din Caraibe.

Deși Japonia a fost admisă, la elaborarea tratatelor de pace de la Versailles, în rândul celor cinci puteri „avind interese cu caracter general”, alături de Marea Britanie, SUA, Franța și Italia, și i s-a recunoscut statutul de succesor al fostelor concesiuni germane în China, primind, totodată, mandatul din partea Societății Națiunilor de a administra insulele Caroline, Marshall și Mariane, puterile anglo-saxone i-au refuzat cererea de a include în Pactul Societății Națiunilor o declarație de principiu privind egalitatea rasială. Acest refuz a fost privit de japonezi ca o confirmare a faptului că, în pofida aparențelor, nu erau încă tratați ca fiind pe deplin egali cu marile puteri europene și cu SUA. La sfîrșitul primului război mondial, tensiunea între Japonia și SUA era deja în creștere. Congresul

teritoriale și administrative a Chinei. Aceste acorduri au înlocuit, la cererea SUA, Tratatul de alianță dintre Japonia și Marea Britanie din 1902.

Guvernul japonez, susțin istoricii niponi, era conștient de adevăratele obiective ale Conferinței de la Washington și de intenția SUA de a se opune înaintării Japoniei pe continentul asiatic, dar a acceptat acordurile respective pornind de la premisa că economia arhipelagului nu și-ar putea permite să susțină, un timp prea îndelungat, o intensă cursă a înarmărilor cu SUA. Se menționează că, în acei ani, cheltuielile militare nipone înghițeau aproape jumătate din bugetul țării, majoritatea lor fiind destinate înarmării forțelor navale.

Relațiile dintre SUA și Japonia nu aveau, însă, să se îmbunătățească. Dimpotrivă. Adoptarea de către

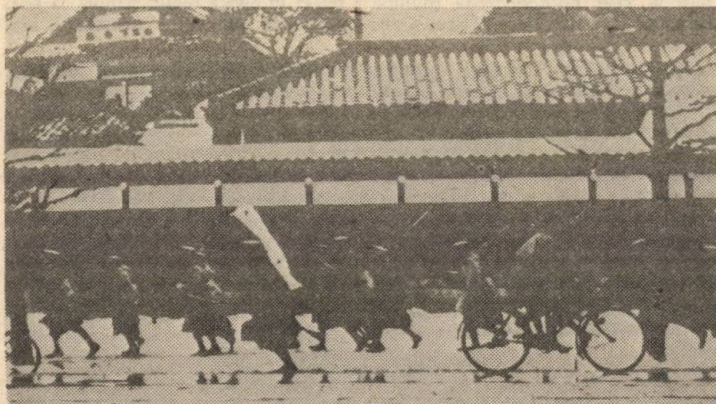
nic, în timp ce domeniul social a fost neglijat.

Concomitent cu luptele țărănimii împotriva impozitelor ridicate și a serviciului militar obligatoriu, mișcarea pentru drepturi democratice s-a dezvoltat încă din jurul anului 1867, cerind înființarea unui parlament, promulgarea Constituției, garantarea necondiționată a libertăților de gândire, întrunire și asociere etc. Această mișcare, avind o importanță deosebită ca mișcare democratică burgheză, a fost zădărnicită prin reprimare și persecuții dure.

Noii promotori principali ai libertății și democrației erau mișcările socialiste, sindicatele și mișcările țărănești cu caracter de clasă. În 1899 a fost înființată Shakaishugi Kenkyukai (Societatea pentru studierea socialismului) de către Sen Katayama, iar în 1911 a fost înființat Shakai Minshu-to (Partidul Social-Democratic) ca primul partid socialist din Japonia. Mișcarea socialistă cerea ca principiile egalității și libertății cuvintului, publicației și întrunirii să fie îndeplinite prin abolirea legilor represive, iar libertatea de asociere a muncitorilor, votul universal, abolirea Camerei nobililor, aplicarea zilei de muncă de opt ore pentru muncitori, apărarea muncitorilor zilieri etc. au fost revendicările cele mai largi susținute în cursul mișcării pentru drepturi democratice.

Pentru a ține clasa muncitoare și forțele progresiste sub teroare, firmele și chiar oamenii politici influenți au recurs tot mai frecvent, în special în anii de după primul război mondial, la organizațiile paramilitare, de extremă dreaptă. Dintre organizațiile de acest fel, de o faimă aparte s-au bucurat, încă din primii ani ai secolului nostru, Societatea Dragonului negru, care a recurs la terorism și asasinat pentru „promovarea ordinii sociale”, a militarismului și expansiunii coloniale, și cea a lui Mitsuru Toyama, specializată în suprimarea oricărei încercări de revoltă a muncitorilor, pentru care era finanțată cu generozitate de patroni, și în organizarea de campanii în favoarea unor oameni politici importanți.

În anii '20, pe lângă imensele pierderi umane și materiale provocate de marile cutremur de la 1 septembrie 1923, care a distrus Tokio și zona metropolitană apropiată, inclusiv orașele Kawasaki și Yokohama, economia japoneză a cunoscut și două mari crize: prima, în 1920, marcată de puternice tulburări țărănești și mișcări revendicative muncitorești, și a doua, în 1927, soldată cu falimentul a 121 din totalul de 138 de bănci japoneze.

Unitați militare pe strazile orașului Tokio, în timpul puciului fascist de la 26 februarie 1936

SUA a refuzat să ratifice tratatele de la Versailles, în principal din cauza recunoașterii drepturilor de succesiune ale Japoniei la concesiunile germane din China.

Urmărind să-și asigure preponderența în Pacific prin crearea unui sistem similar celui de la Versailles, SUA au organizat Conferința de la Washington, în perioada 12 noiembrie 1921 — 6 februarie 1922, avind pe ordinea de zi limitarea înarmărilor navale, problemele Extremului Orient și Pacificului. Pe lângă Tratatul de neagresiune pentru Pacific al „celor patru puteri” — SUA, Marea Britanie, Franța și Japonia, — au mai fost adoptate „Tratatul celor cinci puteri” — SUA, Marea Britanie, Japonia, Franța, Italia, — privind limitarea înarmărilor navale și menținerea statu-quo-ului în ceea ce privește fortificarea posesiunilor insulare în Pacific, precum și „Tratatul celor nouă puteri” preconizind, între altele, respectarea suveranității, independenței și integrită-

SUA, în 1924, a Legii imigrației, prin care se interzicea, pe temeliuri rasiale, și emigrația japoneză în Statele Unite, a dat lovitură de grație tentativelor de ameliorare a acestor relații. „Insulta discriminării rasiale” a provocat stupoare și resentimente în Japonia, unde au fost organizate acțiuni de protest. Din 1924, japonezii au devenit hipersensibili și suspicioși față de orice acțiune a SUA, în țară creîndu-se o atmosferă ce a favorizat ascensiunea militaristilor la putere.

„Sub steagul imperialismului”

Perioada de care ne ocupăm, inclusiv perioada Meiji, nu s-a caracterizat, așa cum ar părea la prima vedere, printr-un progres uniform în toate domeniile. Au fost înregistrate avansuri substanțiale, îndeosebi în domeniile economic și teh-

În acel deceniu existau două tendințe politice ale expansiunii japoneze: cercurile de afaceri urmăreau expansiunea economică fără război de cucerire, în timp ce unele cercuri militariste preconizau acaparea, în continuare, de teritorii prin forța armată. Prima tendință avea în vedere atât necesitatea asigurării piețelor de aprovizionare cu materii prime a industriei și de desfacere a produselor, cât și evitarea conflictului cu celelalte puteri imperialiste. Această politică de expansiune economică, menționată în doctrina „Sferel de co-prosperitate a Marii Asii de răsărit”, după modelul faimoasei doctrine Monroe, nu avea să fie, totuși, privită cu ochi buni de celelalte puteri, ceea ce a facilitat impunerea punctului de vedere militarist.

În același timp, crizele economice, arbitrarul puterii exercitate de „zaibatsu” prin intermediul „reprezentanților proprii” în partidele politice și în guvern, au creat o stare de nemulțumire generală. „Oamenii de stat — scria un ziar japonez — pot cu greu să facă ceva astăzi, fără să se alieze cu magnații capitalului...” „Legăturile dintre oamenii de afaceri și cei de stat sînt mai strînse decît oricînd...” „Clubul Mitsui, clubul industrial și altele de acest fel au practic puterea să controleze și Ministerul Afacerilor Externe și Poliția”.

În această atmosferă, organizațiile de extremă dreaptă, paramilitare și militariste, preconizînd expansiunea în exterior și „disciplina socială strictă” în interior, s-au raliat luptei împotriva „zaibatsu”, chemînd, în special, armata „sub steagul imperialismului”. În condițiile în care, încă de la sfîrșitul secolului trecut, japonezilor de rînd li se spunea că expansiunea imperiului este „voința zeilor și a fiului cerului”, în armată au început să la flinșă organizații extremiste vizînd o nouă restaurație, astfel încît Japonia, „curățată de corupție și ideologie străină” să-și recapete, sub o dictatură militară, „gloria străbună” și să-și ocupe „locul meritat” în Asia. Asemenea concepții își aveau originea într-o carte — „Reconstrucția Japoniei” —, scrisă imediat după primul război mondial de Kita Ikki, considerat întemeietorul fascismului japonez.

Criza economică mondială din anii 1929—1933 a fost resimțită cu o violență deosebită în Japonia. Efectele cumulate ale marelui cutremur din 1923 și criza financiară din 1927 au împins economia japoneză într-o depresiune profundă.

Încurajat de ofițeri de diferite grade din armată, în vara și toamna anului 1930, a avut loc un val de proteste și o campanie de presă împotriva deciziei cabinetului de a ac-

cepta, în pofida opoziției Statului Major General al forțelor navale, menținerea Acordului de la Washington privind limitarea navelor de linie, primul ministru Osachi Hamauchi căzînd victimă unui atentator de extremă dreaptă. Din acest moment, politica externă niponă avea să se schimbe drastic. De acum înainte, Tratatul de la Washington, din 1921, avea să fie denunțat cu vehemență ca un exemplu de subminare a forțelor armate imperiale. „Japonia a fost forțată să se supună presiunilor americane la Conferința de la Washington...”, „O conspirație vizînd scufundarea Japoniei cu singe rece în numele Conferinței navale de la Washington” — așa sunau titlurile care se înșirau, zi de zi, pe paginile marilor ziare nipone.

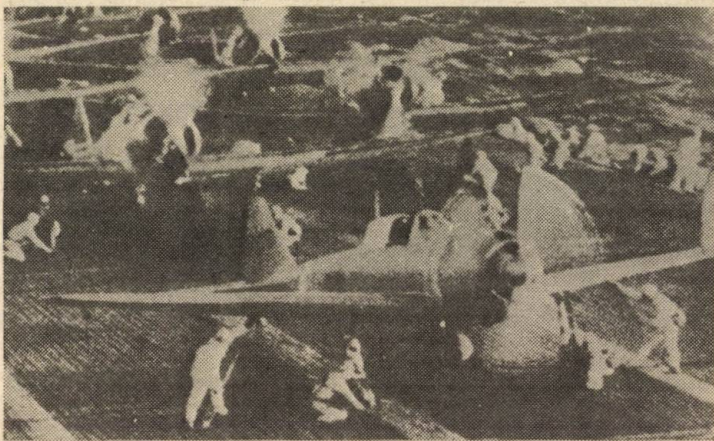
În 1931, ofițeri grupați în „Sakura kai”, („Societatea florii de cireș”) au pus la cale bombardarea sedilor principalelor partide politice, a re-

— susține profesorul Yoshitake Oka de la Universitatea Tokio — „un contraatac nedeghizat al imperialismului japonez împotriva acordurilor de la Washington”.

Valea întunecată

Odată cu acest act de agresiune, Japonia a intrat în Kural Tanîma, Valea întunecată, cum este denumită perioada 1931—1941, ce a premers războiului din Pacific. Este perioada în care, sub influența organizațiilor de extremă dreaptă, în armată vor cîștiga ascendența și, în cele din urmă, vor deveni preponderente elementele militariste care vor prelua conducerea țării.

Ascensiunea acestor elemente a fost facilitată de poziția independentă a armatei, ca urmare a faptului că sistemul de guvernămînt, elaborat în epoca Meiji, stipula că posturile de miniștri ai armatei și ma-

Avioane japoneze se pregătesc să decoleze de pe portavionul Soryu pentru a ataca baza navală americană de la Pearl Harbour

ședinței primului ministru, ocuparea sediului parlamentului și instaurarea unui guvern militar. Complotul, cunoscut sub numele de „Incidentul din martie”, a eșuat, fiind desconspirat, din greșeală, dar, întrucît în rîndul participanților se numărau și ofițeri superiori, inclusiv de la Statul Major General al Armatei, nu s-au luat măsuri de pedepsire a vinovaților. „Incidentul din martie” a fost urmat de dinamitarea locuinței ministrului de finanțe, Junnosuke Inoue, iar, la șase luni, de complotul prin care armata de Kwantung, numită astfel după peninsula din Manciuria, a declarat, cu aprobarea tacită a ofițerilor superiori din Tokio și din această provincie, agresiunea împotriva Chinei, soldată cu ocuparea provinciei istorice chineze Manciuria. Era

rinei trebuiau să fie ocupate de ofițeri activi.

Generali și amirali au constatat că pot nu numai să-și impună punctele de vedere, ci și să preia efectiv conducerea țării, ceea ce au și făcut. Calea spre acest final a fost deschisă de agresiunea împotriva Chinei, fiind marcată, totodată, de o serie de comploturi și asasinat.

Ignorînd angajamentul guvernului japonez de a accepta rezoluția Consiliului Societății Națiunilor, din 30 septembrie 1931, prin care se adresa un apel părților în conflict pentru a înceta ostilitățile și a recurge la mijloacele pașnice, armata de Kwantung și-a continuat nestingherită operațiunile agresive. În octombrie, un alt complot militar, vizînd bombardarea aeriană a sălii în care guvernul se afla în ședință, a

eșuat pentru că unii dintre ofițerii implicați s-au răzgândit. Cam în aceeași perioadă, intră în acțiune faimoasa organizație teroristă Ketsumeidan, cu relații în armată, condusă de Nissho Inoue, fost informator al armatei în Manciuria și China, aventurier, în slujba lui Mitsuru Toyama. Pe lista neagră a acestei organizații figurau 16 personalități, între care primul ministru. În februarie 1932, ministrul de finanțe, Junnosuke Inoue, îi cade victimă, iar, la 1 Martie, ocupanții proclamă „independența” Manciuriei, creînd așa-numitul Manchukuo.

Acțiunile organizațiilor de extremă dreaptă și ale extremiștilor din armată s-au intensificat, înmulțindu-se atentatele și asasinatele politice. O nouă tentativă singeroasă duce la instaurarea unui guvern militarist. Un grup de militari, condus de lt. Koga, membru al Ketsumeidan, l-a asasinat pe primul ministru, Ki Inukai, care încercase să

ție universală.

La 15 decembrie 1934, guvernul japonez a denunțat Tratatul de la Washington, din 1921, angajându-se într-un program masiv de înarmări navale, ceea ce a contribuit, ca urmare a profiturilor din industria militară și din exploatarea colonială a Manciuriei, la întărirea sprijinului pe care elementele extremiste din armată îl primeau din partea unor cercuri de afaceri. Guvernele deveneau din ce în ce mai oprimate, în timp ce spiritul militarist se impregna în toate compartimentele vieții sociale. Cheltuielile militare s-au dublat între anii 1931—1935. Regimul militarist a formulat, apoi, și un obiectiv atrăgător pentru marile companii nipone — crearea așa-zisei „Sfere de co-prosperitate a Marii Asii de Răsărit”.

Cu sprijinul grupării Kodo-ha și al unor cercuri de afaceri, la 26 februarie 1936 a avut loc o nouă tentativă de lovitură de stat, care,

trolul Tosei-ha, care a dezlănțuit, la 7 Iulie 1937, un nou război de agresiune împotriva Chinei, de data aceasta generalizat, după ce determinase semnarea, cu Germania hitleristă, la 25 noiembrie 1936, a Pactului anticomintern, ce proclama drept scop lupta împotriva comunismului, dar urmarea, în fapt, instituirea dominației mondiale a celor două puteri. A fost decretată mobilizarea generală, iar economia a fost trecută pe picior de război.

În septembrie 1940, a fost încheiată Axa tripartită — Berlin-Roma-Tokio —, Japonia trecînd, apoi, în 1941, la ocuparea Indochinei franceze. Este momentul cînd SUA, Marea Britanie și autoritățile olandeze din Indonezia au blocat, mai întîi, bunurile japoneze aflate pe teritoriul lor și, apoi, au proclamat embargoul asupra livrărilor de petrol, fier vechi, oțel și alte materii prime către Japonia. A devenit, astfel, evident că guvernul de la Tokio trebuia să ajungă urgent la o înțelegere cu SUA, întrucît embargoul echivala cu o strangulare economică, în special în ceea ce privește livrările de petrol.

O asemenea înțelegere n-a mai fost, însă, posibilă, deoarece SUA s-au situat, în continuare, pe poziția anunțată în 1932, de a nu recunoaște nici o achiziție teritorială obținută prin forță și au insistat asupra retragerii trupelor nipone nu numai din Indochina, ci și din China. Tokio s-a arătat dispus să evacueze Indochina, dar nu și China. Armata s-a opus, însă, și acestei măsuri, optînd pentru război, întrucît, — apreciau adepții militarismului — deși SUA sînt superioare în „resurse, lor le lipsește spiritul de luptă” al japonezilor.

În septembrie 1941, Conferința imperială — reuniune a guvernului, șefilor de stat major și altor oficialități importante, în prezența împăratului — a ajuns, oficial, la concluzia că Japonia va trebui să fie gata de luptă cu SUA și cu Marea Britanie, dacă, pînă la jumătatea lunii octombrie, nu se vor face progrese la negocierile secrete de la Washington. La expirarea termenului, conducerea guvernului japonez a fost preluată de generalul Hideki Tojo, iar, la 7 decembrie 1941, forțe aeriene și navale japoneze au atacat baza navală americană de la Pearl Harbour, declanșînd războiul din Pacific și deschizînd, astfel, calea spre tragedia de la Hiroshima.

Paul Diaconu

Pearl Harbour-la 2 ore dupa atacul japonez de la 7 decembrie 1941

cenzureze acțiunile militarilor extremiști. După acest complot, care a pus capăt, oficial, cabinetelor de partid, la 24 august 1932 guvernul japonez a recunoscut „statul” Manchukuo.

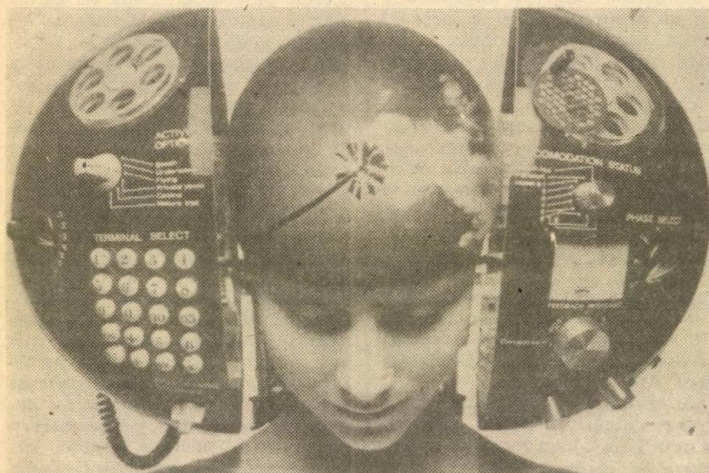
Înființarea și, apoi, recunoașterea statului Manchukuo, în pofida repetatelor dezbateri și a numeroaselor rezoluții adoptate de Societatea Națiunilor, au stîrnit un val de proteste în străinătate. Cînd Societatea Națiunilor a refuzat, în unanimitate, să recunoască consecințele acțiunilor sale agresive în China, Japonia și-a anunțat, oficial, retragerea din această organizație cu voca-

insă, a eșuat după patru zile, ca urmare a intervenției personale a împăratului. Complotiștii ocupaseră parlamentul și alte instituții publice și au asasinat mai mulți oameni politici. Noul guvern format a intrat sub controlul grupării Tosei-ha și marchează primul pas spre constituirea oficială a „complexului militar-industrial”. Chiar primul ministru, Koki Hirata, fusese membru al Societății Dragonului negru, guvernul său introducînd economia cvasi militarizată.

Guvernele ulterioare, conduse de prințul Konoe, s-au aflat sub con-

Ultimul continent neexplorat:

— creierul

● *Se poate influența comportamentul de la distanță? Să se urmărească traiectoria unui gând? Să se pună o emoție în eprubetă? Să se fabrice sericrea electrică? Descoperirile pe creier deschid orizonturi neobișnuite, dar deopotrivă de îngrijorătoare.*

Este de culoare roz și cu sînge, seamănă cu niște plămîni pe o tejghea de măcelărie. Dar, cînd este plasat într-un craniu uman, știe să facă lucruri incredibile, ca de exemplu: să danseze rock'n'roll, să completeze un bilet de loto, să inventeze cafeaua decofeinizată, bomba atomică...

De fapt, această conopidă gelatinoasă, pe care o numim creier, rămîne o insulă misterioasă. Se cunosc deja unele din comorile ei: imaginația, dragostea, creativitatea... Se cunosc, de asemenea, capcanele ei: fantasme, complexe, temeri... Se prezintă ca și cum ar avea încă mii de demoni și minuni de descoperit. Sint din ce în ce mai mulți pionieri ai neuronului care se lansează către acest ultim continent neexplorat. Ei invadează emisferale, sapă în emoții, sondează materia cenușie, împing limitele cunoscutului. Iată teritorile pe care ei le-au defrișat.

Cum se sondează un creier?

Fierăstrăul circular se apropie de cap. Zgomot sec. El decupează craniul ca pe o calotă. Mîini cu mînuși se apropie și ridică capacul de os, ca și cum ar fi vorba de o cutie obișnuită cu bomboane. Se îndepărtează membrana protectoare și, dedesubt, apare creierul uman. Mîinile

cu mînuși șterg cu un burete sîngele, iau 50 de tije groase ca niște andrele și le înfig adînc în această masă care palpită. Cînd creierul seamănă cu o perniță de ace, mili-nile cuplează acele la fire electrice și așteaptă.

Această operație nu este un supluciu, ci tehnica cea mai răspîndită astăzi pentru a afla ce se petrece în creierul uman. Neurochirurgul care conduce operația explică: „Această persoană are două-trei crize de epilepsie pe zi. Este foarte, foarte dureros. Noi trebuie să intervenim...”

Mîinile înmănușate vor aștepta, mult timp, pînă ce se declanșează o nouă criză de epilepsie. Acest mini-trăsnet electric va fi captat de către „andreele de tricotate”. Neurochirurgul va ști, atunci, cu aproximație, lîngă ce electrod a apărut criza. Nu rămîne decît să ia cel mai bun scalpел și să opereze. Sperînd că va tăia bucata bună.

„De cîte ori fac această operație — exereza zonelor epileptogene —, am impresia că sint un elefant înarmat cu un ciocan pneumatic în mijlocul unui magazin de porțelanuri. Știți, noi sintem încă niște primitivi în cucerirea continentului cerebral”, ne mărturisește chirurgul, care a cerut să i se păstreze anonimatul. Această operație barbară se practică de douăzeci de ani (în Franța, ea este destul de rară și numai pentru cazurile disperate). Dar tehnici de vîrf, netraumatizante, îi iau locul.

Primul instrument „corect” de vizitare a creierului a fost conceput în 1971 de G. Hounsfield. Acest eminent cercetător britanic a avut ideea să scruteze (în engleză „to scan”: a mătura) capul nostru cu raze X. Un radio pentru fiecare strat. Ordinatorul assemblează, apoi, fotografiile pentru a compune o imagine globală.

Un an mai tirziu, un american, profesorul Lauterbur, îmbunătățește această invenție, cuplînd-o cu un dispozitiv IRM (care produce imagini prin rezonanță magnetică nucleară). Acest aparat permite măsurarea densității apei din diferite regiuni ale creierului. De acum înainte, se pot repera tumorile, sclerozele sau accidentele vasculare. Mai mult: datorită unor metode tehnice avansate, se poate redesena în trei dimensiuni creierul supus metodei scanner...

În sfîrșit, ultimul „strigăt” al cartografiei encefalice: cu ajutorul camerei cu electroni pozitivi, se detectează apa, zahărul, acizii aminai. acizii grași, neuromediatorii și chiar medicamentele care se ascund în ungherele capului nostru.

Se poate vedea creierul gîndind?

După fotografie, ar trebui să avem și imaginea în mișcare: activitatea organului nostru de gîndit. Patrice Nicolas, un cercetător de la Pitie-Salpêtrière, utilizează un aparat capabil de o asemenea performanță: un magnetoencefalogram (MEG). El explică: „Cînd gîndiți, provocați mișcările descărcări electrice care „aleargă” în celulele nervoase. Pînă acum, se captau acești curenți punînd electrozii pe pielea craniului. Este fainoasa electroencefalogramă. Totuși, această tehnică nu permite sondarea decît pînă la 2 centimetri adîncime. Trebuia găsit altceva. Or, se știe că orice sarcină electrică induce un cîmp magnetic. Dv emiteți, în permanență, inflme cîmpuri magnetice care traversează cutia craniană și se răspîndesc în jurul dv.” El desenează un fel de sticlă mare metalică, menținută deasupra unui pat printr-un braț: „Acest aparat știe să le capteze. În interiorul acestui cilindru se găsește un SQUID (Superconducting Quantum Interference Device). Este un tub supraconductor hipersensibil, care se află în heliu lichid, răcit la o temperatură apropiată de zero absolut. Datorită lui, noi captăm și situăm în trei dimensiuni orice influx magnetic, la orice adîncime a creierului, cu o precizie de 1—2 milimetri!” În lume există, în prezent, 11 magnetoencefalografice (preț: un milion de dolari fiecare); ele servesc atît la im-

bunățirea cunoștințelor noastre despre activitatea creierului, cit și la tratarea crizelor de epilepsie, a bolilor lui Parkinson, tumorilor, demențelor senile.

Cum se acționează asupra activității cerebrale

Se cunoaște doar o singură metodă: electroșocul. Această operație este mai puțin dureroasă. Ea constă în trimiterea șocurilor electrice, punând electrozi pe pielea capului. Subiectul se află sub anestezie. El nu suferă. Electroșocul acționează ca un regulator temporar al activității electrice a neuronilor.

În URSS se apelează la o altă tehnică a electroșocurilor. Se străpunge creierul și se trimite o puteretică descărcare electrică în zone cerebrale precise. Aceasta servește la atenuarea crizelor de epilepsie, dar, de asemenea, la lupta împotriva stărilor depresive.

Se cunoaște, până în prezent, mai multe zeci de neuromedii care ne regularizează dispozițiile. Se poate acționa asupra unora dintre ele prin tranchilizante sau excitante și chiar inhiba, provizoriu, somnul. Dar se cunoaște puțin despre modul lor de funcționare.

Joël Bockaert, neurofarmacolog, director de cercetări la CNRS din Montpellier, explică: „Una din căile cele mai promițătoare, astăzi, este studiul glutamatelor. S-a constatat că glutamata era neuromediatorul care intervenea în 85 la sută din activitatea neuronilor. Paradoxal, în doze mici, el îmbunătățește memoria. În doze mai mari, el omoară celulele nervoase. Se crede că ar fi vorba de emisii foarte mari din această substanță, care ar provoca crizele de epilepsie, ale bolii lui Alzheimer și, mai general, ale senilității”.

Se poate vedea născându-se o emoție?

Pentru moment, cu ajutorul magnetoencefalografelor curente, se poate anticipa că subiectul va face un gest, va mișca brațul, de exemplu, cu 300 de milionimi de secundă înainte ca el să o facă într-adevăr. Este promițător. Profesorul Edward Flynn, de la universitatea din Los Alamos, este unul din cercetătorii care au avansat cel mai mult în acest domeniu. El spune că s-a pus deja la punct captarea cu ușurință a semnalelor magnetice ale tuturor activităților cerebrale mecanice. Urmatorea etapă va consta în identificarea semnalelor precursore ale activităților emoționale. Ea va putea fi depășită peste cinci ani, datorită

utilizării unui supermagnetoencefalograf echipat cu 256 de captatori SQUID. Edward Flynn este sigur de reușită: „Dacă există semnale precursore ale activității noastre mecanice, sint cu siguranță și semnale precursore ale activității noastre emoționale”.

În 1985, a fost efectuată o ciudată experiență la universitatea Stanford, din Statele Unite. I s-a cerut unui subiect să se gîndească la o scenă dinainte definită. S-a înregistrat, cu un magnetoencefalograf, „semnătura” electromagnetică provocată de această evocare. Mai târziu s-a inversat procesul: s-a trimis „semnătura” pacientului. S-a revăzut, se pare, în „flash”, aceeași scenă. Sint cunoscute puține experiențe de acest tip. Dar se poate, astăzi, urmări, cu un scanner sau chiar cu un electroencefalograf, activitatea zonei vorbirii și văzului. „Studiind creierul cu un MEG (magnetoencefalograf), se poate spune dacă persoana privește o fotografie din revista „Playboy” sau tabla de șah!”, afirmă Patrice Nicolas, de la Salpêtrière.

Poate fi influențat comportamentul nostru de la distanță?

În 1970, se căuta un mijloc de a dialoga cu submarinile nucleare în scufundare. Deoarece undele radio clasice sint oprite de apă, ei au avut ideea să utilizeze undele cu frecvență foarte joasă, care au proprietatea să traverseze toate materiile. Singura problemă: aceste unde sint incapabile să transporte energia, deci un mesaj. Dialogurile trebuiau să fie trimise în sistemul morse. Această metodă — foarte lentă — a trebuit să fie, în final, abandonată. Dar, șase ani mai târziu, a fost interceptat un raport, de către serviciile secrete occidentale, semnalind că toți cei care au lucrat la acest proiect suferau de tulburări psihologice. S-a legat, evident, acest fenomen de undele cu frecvență joasă, dar, cum ele nu transportă energie, nu puteau fi făcute responsabile de nici un rău... numai doar dacă creierul nu este deosebit de receptiv la ele. Nu se știe în ce stadiu se află cercetările în această privință. Americanii, în special Ross Adey și profesorul Delgado, au studiat problema. Delgado a remarcat patru fenomene: în prezența acestui tip de unde, peștii luptători încetează să se lupte; lemingii — un fel de șorice — deviază de la direcția lor de migrare; ouăle de găină ies deformate și cimpanzeii devin agresivi. Larry Collins, ziarist și autor a numeroase „best-seller”-uri, a făcut, din aceste experiențe, subiectul ultimului său

roman: „Dedale” (labirint în care te zăpăcești — n.trad.).

Există o zonă a plăcerii?

— Era în 1954. Profesorul Michael Olds încerca, pentru a n-a oară să întocmească hărțile creierului, cercetîndu-l pe cel al unui șobolan. El a deschis, deci, craniul unui inocent rozător, apoi a pus electrozii, oarecum la întâmplare, pentru a vedea efectul produs. Știința a avansat întotdeauna prin tatonări.

Acest Christofor Columb, la început, nu avea decît o ambiție limitată. Înduile lui — să găsească zona motricității labelor de dinapoi. În schimb, el a descoperit America: zona plăcerii! În timpul experienței, cobaiul lui dovedește un comportament anormal: pare că reclamă descărcări electrice! Or, pînă atunci, electricitatea era percepută ca o durere, ca o pedeapsă... Olds avea de a face cu un șobolan masochist? Ca să aibă sufletul împăcat, el instalează un mic dispozitiv care permite șobolanului să-și trimită, el însuși, descărcări electrice, apăsînd pe o pîghie.

Michael Olds reproduce experiența pe mai mulți cobai: toți nu gîndesc decît să-și trimită electricitate în această regiune a creierului. Pentru ei este atît de important, încît renunță să mînce, să se odihnească sau să facă dragoste cu tinerii șobolani în călduri. Cercetătorul își infometează șobolanii, le face un tratament hormonal care le sporește nevoile sexuale. Nici un efect. Ei preferă moartea prin inanție și nesomn. Olds fabrică labirinturi presărate cu obstacole: șobolanii bat recordul de inteligență pentru a regăsi pîghia lor dragă. Apoi, mor de plăcere... Cîțiva ani mai târziu, profesorul Campbell va încerca aceeași experiență pe cobai umani voluntari, bolnavi incurabili. Ei reclamă pînă la 1100 de descărcări pe oră (este maximum autorizat de protocolul experienței). De atunci, se pare că neurofiziologii au vrut să insiste pe această „zonă a plăcerii”. Dacă Michael Olds a reușit într-adevăr, descoperirea sa este înspăimîntătoare. Unii vorbesc de „drogul absolut”, de „instrumentul alienării perfecte”. Scenariile de „science-fiction” cele mai sinistre ar putea deveni realitate. Potrivit ultimelor știri, cîteva laboratoare fac cercetări în această zonă. Cu o condiție: să nu mai folosească niciodată cobai umani. Pentru moment, „pionierii creierului” par decizi să respecte o anumită etică. Dar ce se va întîmpla dacă, într-o bună zi, aceste frumoase jecării vor cădea în mîinile unui iresponsabil?

Eliza Iliescu
(după „Le Nouvel Observateur”)

EGIPTOMANIA

● O călătorie în inima unei culturi de trei ori milenară ●

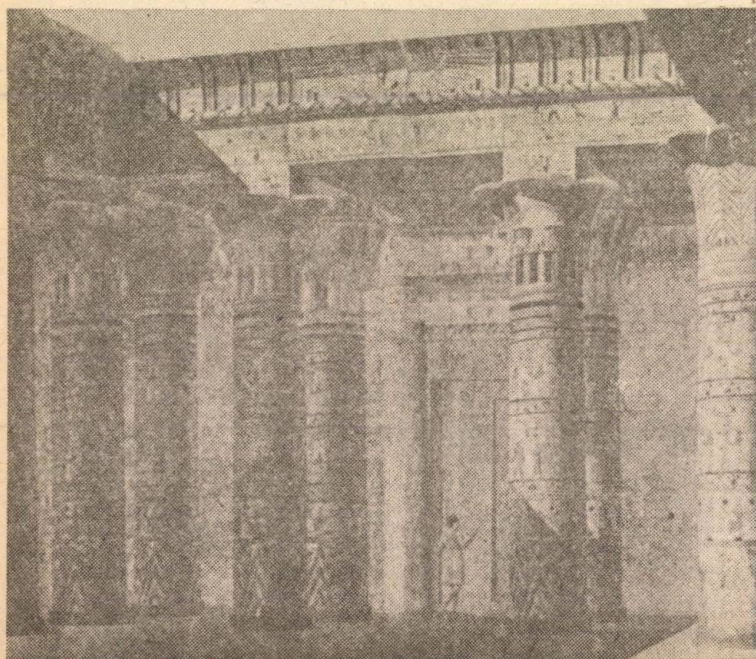
Din momentul în care Napoleon Bonaparte a deshumat această adevărată Atlantidă a nisipurilor, civilizația faraonilor nu a încetat să fascineze. Călători, savanți, scriitori — cu toții s-au lăsat „vrăjiți”. Biografia pe care Jean Lacouture a consacrat-o lui Champollion, genialul descifrator al hieroglifelor, publicarea unor noi ipoteze privind misterul piramelor, reeditarea monumentalei „Descrieri a Egiptului” reînsuflă astăzi „febra egipteană” miilor de pelerini ai Nilului. În cele ce urmează prezentăm ample extrase dintr-un articol publicat de revista „Le Nouvel Observateur”, precum și un episod din lucrarea „Champollion, o viață de lumină”, de Jean Lacouture, în care autorul povestește cum, la 14 septembrie 1822, marele savant francez a pus capăt tăcerii de milenii a faraonilor, desoperind cheia hieroglifelor.

O educație rousseauistă

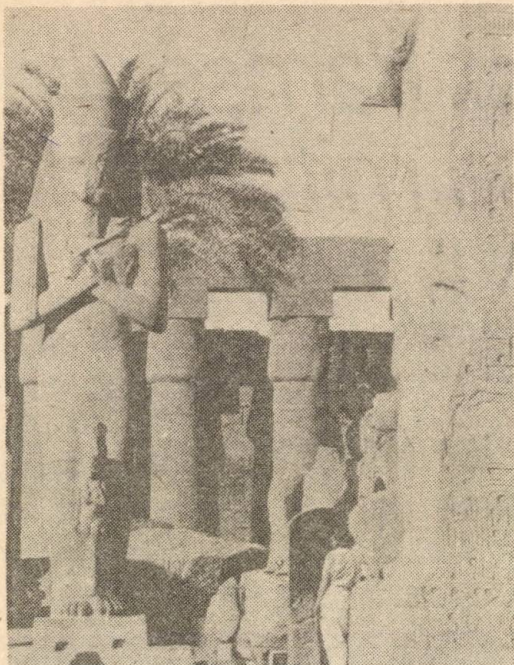
Să ne întoarcem în timp! În 1798, expediția colonială și științifică a lui Napoleon Bonaparte în Egipt va pecetlui destinul lui Champollion. El nu avea, pe atunci, decât șapte ani. În curând, se anunță exhumarea unei masive stele de bazalt negru, care poartă inscripții în caractere hieroglifice, demotice — forme simplificate ale scriiturii egiptene și grecești —, celebra piatră de la Rosette (după numele orașului de pe malul Nilului, unde a fost descoperită). Va urma, apoi, publicarea, în 1802, a „Călătoriei în Egiptul de sus și de jos în timpul campaniilor generalului Bonaparte”, datorate foarte talentatului scriitor și desena-

tor Vivant Denon. Și, în sfârșit, ediția din 1809 a „Descrierii Egiptului”, monument de erudiție colectivă. Imaginația viitorului descifrator se aprinde. Și apoi, vârul lui mai mare n-a participat oare la campania lui Bonaparte?

În familia Champollion, toți membrii au cultul cărților. Tatăl, negustor de cărți, este librar la Figeac. Micul Champollion are, astfel, ocazia să descopere, în prăvălia tatălui său, povești și gravuri pe marginea campaniei din Egipt. Fratele lui mai mare, Joseph, este un bibliofil pasionat. Jean-Francois, numit „micul Champollion”, prislea familiei, copil încăpăținat și curios, dovedește repede un talent impresionant pentru limbi străine. El va beneficia de o educație rousseauistă din partea unui călugăr benedictin, Dom Camals. „Învățătura lui consta, înainte de toate, — scrie

Vedere interioară (în plan secund porticul) a templului Philae

Gérard Macé — în colecționarea insectelor, florilor și scoicilor, punind un nume fiecărui lucru, în descoperirea criteriilor care stau la baza genurilor și speciilor, în vederea clasificării lor". Amestecând botanica cu gramatica, dicționarele cu ierbarele, micul Champollion învață, astfel, să colecționeze plantele și limbile.

Incurajat de progresele mezinului, fratele mai mare se hotărăște să se ocupe de educația lui și îl cheamă la Grenoble, unde locuiește. Deși îi despart 12 ani, cei doi frați vor fi nedespărțiți de-a lungul întregii vieți. Jacques-Joseph Champollion-Figeac — este numele pe care l-a adoptat cel mai mare dintre frați — va fi pentru Seghir — „mezin” în arabă — un neobosit protector și ghid spiritual, un deschizător de drumuri și un „impresar”. El își dă repede seama de geniul fratelui său. Al lui va fi cel de a-l pune în valoare. „Director de conștiință, apoi executor testamentar — scrie Gérard Macé —, el a avut pe lângă Champollion rolul lui Leopold pe lângă Mozart și al lui Théo pe lângă Van Gogh. Un rol îngrat dar nu dezinteresat, care constă în a te bucura de dividendele gloriei”. Astfel, magistratul-frate va fi pentru Seghir de neînlocuit. Mulțumită lui, acesta va deveni un „mîncător” de cărți, un licean-academician.

Un savant în pantaloni scurți

La Grenoble, progresele mezinului sînt strălucite. La 12 ani, preceptorul lui îl autorizează să studieze nu numai ebraica, dar și alte trei limbi semitice — araba, siriaca (o limbă arameeană) și caldeeană. Cîteva luni mai tîrziu, face o impresie puternică cu ocazia unui examen, cînd traduce cîteva pasaje din Biblie în ebraică, performanța pe care nu întîrzie s-o consemneze presa din Grenoble. Foarte curînd, începe să studieze etiopiană și copta. Grație acestei ultime limbi, el intră, în sfîrșit, în contact direct cu Egiptul: „Vreau să fac un studiu aprofundat și continuu asupra acestei națiuni antice ... Din toate popoarele pe care le iubesc — scrie el la 15 ani — nici unul nu-i înlocuiește pe egipteni în inima mea”.

Biografia unei intense epoei filologice

La 14 septembrie 1822, Jean-François Champollion, savantul Luminilor, descifrează o inscripție din epoca lui Ramses al II-lea, provenind dintr-un basoreliev al templului de la Abu Simbel, punînd, astfel, capăt marii tăceri a faraonilor. În 391, prea-creștinul Teodosie I ordona închiderea tuturor templelor „păgîne” din Imperiul roman. În Egipt, preoții, ultimii păzitori ai scrierilor hieroglifice, sînt disperați, pentru că, în cîteva decenii, imensa comoară a unei culturi de trei ori milenară va fi iremediabil pierdută. Desigur, prin scrierile lui Platon, ale lui Herodot, prin numeroasele povestiri de călătorie, civilizația Nilului este mereu prezentă în lume. Dar ca un vis, ca o enigmă sacră.

De la incendiul care a mistuit Biblioteca din Alexandria, în anul 47 î.e.n., ce adăpostea marile texte ale culturii faraonice traduse în greacă, și, în special, de cînd „un scrib curajos, trecînd peste interdicții, a gravat, la 24 august 394, ultimele hieroglife pe o coloană a templului din Philae, civilizația egipteană nu mai era decît

un imens „leagăn de ipoteze”, scrie Jean Lacouture în biografia sa consacrată lui Champollion. „Egiptomania”, pasiune eternă și obsesie care continuă să facă ravagii, a vrăjit tot secolul XVIII. În 1989, ea „a lovit” din nou. Adăugîndu-se biografiei mai sus citate, reeditarea, în condiții exemplare, la Institutul de studii orientale, a monumentalei „Descrieri a Egiptului”, publicarea unei remarcabile „Istории a Egiptului antic”, semnată de Nicolas Grimal, însuflă „febra egipteană” sutelor de mii de pelerini ai Nilului.

Ianuarie 1989: cățarat pe umerii prietenului său, egiptologul Jean Pierre Corteggiani, Jean Lacouture

descifrează, fermecat, pe o coloană a templului din Karnak, o inscripție de a cărei existență Champollion nu știa. Fondatorul egiptologiei se supusese, cu aproape două secole în urmă, tradiției care cerea ca toți marii călători să-și graveze numele pe o coloană pentru a-și sărbători descoperirea. O inscripție profană pentru eternitate!

Viața lui Champollion văzută de Lacouture este o adevărată poveste de dragoste. Cu un entuziasm „champollionesc”, el a rețrăit, timp de doi ani, intensă epoea filologică a eroului său. Gasconia — amîndoi erau născuți în această regiune —, Egiptul și Iluminismul formau un triunghi magic care nu putea decît să-l inspire pe Lacouture, biograful lui De Gaulle, Mauriac și Malraux. Pe scurt, Lacouture nu avea de ales: el trebuia să reînvie, cu orice preț, în cuvinte, aventura celui mai romantic dintre descoperitori. Ajutat de prietenul lui, Jean Vidal, el „a descifrat, în cinci sute de pagini, tulburătoarea enigmă a lui Champollion”.

La 15 ani și jumătate, face o comunicare la Academia de Științe și Arte din Grenoble, intitulată „Observații asupra fabulei uriașilor în lumina etimologiilor ebraice”. Citeva luni mai târziu, este ales membru corespondent al acestei academii, în urma prezentării „Eseului asupra descrierilor geografice ale Egiptului înainte de cucerirea Cambyeii”. Tenul bronzat, privirea întunecată și pătrunzătoare, Seghir, devenit orientalist-minune, se „levantinizează” din ce în ce mai mult.

Apoi, totul va merge foarte repede. La 17 ani, se instalează la Paris pentru a-și perfecționa cunoștințele. La Collège de France nu va întârzia să-l înlocuiască pe profesorii absenți. El adaugă cunoștințelor sale lingvistice persana și își perfecționează copta, limba sa preferată. „Am devenit atât de copt — îi scrie el fratelui său — încît, pentru a mă distra, traduc în această limbă tot ce îmi trece prin cap. Vreau să cunosc egipteană ca pe franceză, pentru că pe această limbă se va baza toată cercetarea mea asupra papirusurilor egiptene”. El are deja 18 ani, iar marea sfidare a descifrării hieroglifelor a fost deja lansată.

O cursă contra cronometru

La întoarcere la Grenoble, este numit profesor de istorie antică. Are vîrsta elevilor săi. Prietenia cu Joseph Fourier, fizician de geniu, prefect de Isère și viitor prefațator a „Descrierii Egiptului”, îi permite să-și perfecționeze cunoștințele privind cultura faraonilor. Dar să nu ni-l închipuim pe Champollion ca pe un „șoarece de bibliotecă”. Ziarist talentat în momentele sale de răgaz, el s-a dovedit un virulent polemist. Republican din rațiune, iată-l bonapartist înecat în timpul celor 100 de zile, ceea ce-i va aduce un exil la Figeac, cu ocazia încoronării lui Ludovic al XVIII-lea.

„Ciclotimie” — este diagnosticul lui Lacouture. Crizele de exaltare alternează cu cele depresive. Dar nimic nu îl oprește din drum. Idealul său este Egiptul. Cursa contra cronometru pentru descifrarea

Champollion în mijlocul membrilor expediției franco-toscane, tablou de Giuseppe Angelelli

hieroglifelor face ravagii. Concurenții lui? Doi erudiți europeni: suedezul Akerblad și englezul Young. Seghir, în ciuda sănătății mult șubrezite — suferă de gută, de tuberculoză și de diabet — continuă, pînă la epuizare, lupta lui corp la corp cu scriitura sfîntă egipteană. (Copta, limbă bisericească, a fost un idiom de tranziție care s-a vorbit în Egipt după introducerea creștinismului, astăzi dispărută — n.n.). Akerblad și Young fac descoperiri parțiale interesante, dar misterul sistemului hieroglific rămîne intact.

Lacouture povestește cu brio istoria acestui incredibil meci științific. Și, pe 14 septembrie 1822, va fi bucuria copleșitoare a descoperirii, urmată imediat de o sincopă letargică. Champollion a reușit, în sfîrșit, să-l facă să vorbească pe Ramses al II-lea. Young, lipsit de fair-play, îi va contesta mult timp victoria. Pentru Champollion, ceasul gloriei a sosit. Ales conservator al antichităților egiptene la muzeul Luvru de către regele Carol al X-lea, el nu se va îmbarca, împreună cu prietenul său Rosellini, decît la 31 iulie 1828 spre visul său de-o viață: Nilul. Timp de 15 luni, „egiptologul îndrăcit” va merge din surpriză în surpriză. El descifrează cu frenezie, grație metodei sale, sutele de hieroglife care i se oferă. Abu Simbel, Luxor, Karnak, îl fascinează. Doarme în morminte, trăiește în totală simbioză cu Amon și Isis. În Egipt, totul îl încîntă: de la mormintele faraonilor la oamenii de pe stradă. În celebrul Rhamesseion din Teba se extaziază în fața ruinelor prodigiosului colos al lui Ramses, trîntit la pămînt. Fericit, se întoarce în Franța. „Am adunat material de lucru pentru o viață întreagă!”. Doi ani mai târziu moare.

Octombrie 1836. Obeliscul de la Luxor — cadou postum de la acela care a adăugat memoriei noastre câteva milenii — se ridică în Place de la Concorde, la Paris. Grație lui Champollion, faraonii domnesc în

Piramidele - adaposturi, silozuri sau cadrane solare?

De secole, misterul piramidelor alimentează fanasmele și superstițiile... Șapte milioane de tone de piatră înseamnă mult pentru un simplu mormint, fie el și faraonic. Totul se petrece ca și cum destinația funerară a monumentului n-ar epuiza enigma ci, dimpotriva, ar întreține-o. Un scriitor pelsagist din secolul trecut avea o formulă: spunea despre piramide că masa lor indestructibilă ar fi

„obosit timpul”. Timpul poate, dar nu și imaginația vizitatorilor. Din secolul al XVIII-lea, fiecare certitudine smulsa, de unii, tenebrelor generează, la alții, un fel de dispreț furios de care se consolează cu ajutorul unei noi doctrine oculte. Din înaltul marii piramide a lui Keops, a surorilor lui, Kefren și Mykerinos, cit și a verișoarelor mai îndepărtate, mii de ani de comentarii fanteziste ne contemplă: este mirajul mereu reinnoit al „egiptomaniei”.

Din timp în timp, și de pe vremea antichității celei mai vechi, acești vulcani ai geometriei pure re izbucnesc în focul unei noi pasiuni: au fost, rind pe rind, consi-

derați ca adaposturi pe vremea Potopului, silozuri de grâu, tronuri regale pentru a trece în revista armate, observatoare astronomice, cadrane solare supradimensionate care ar marca, prin umbrele lor, solstițiile, indicând astfel locuitorilor de pe malurile Nilului semnul stringerii recoltei și chiar al pauzei de prinz, pe scurt calendare complete care poartă în ele istoria trecută, actuală și viitoare a umanității.

Șirul profețiilor și misticilor, care au stabilit corespondențe numerice între Biblie, Cartea morților și arhitectura triunghiulară a acestor vaste labirinte, pare a nu avea sfârșit.

inima capitalei franceze. Mariette, Maspero, Leclant și mulți alții vor întreține, cu fervoare, flacăra pasiunii pentru Egiptul antic.

Răzbumarea faraonilor nu a avut loc. Sutele de mii de pelerini-turiști care în fiecare an, se duc să aducă un omagiu genului lumii antice, știu că aceștia nu și-au mărturisit încă toate secretele. Magia misterului... Mulțumită lui, știm că faraonii au încă un viitor.

Ziua în care Ramses al II-lea a început să vorbească

(Extras din lucrarea „Champollion, o viață de lumină”)

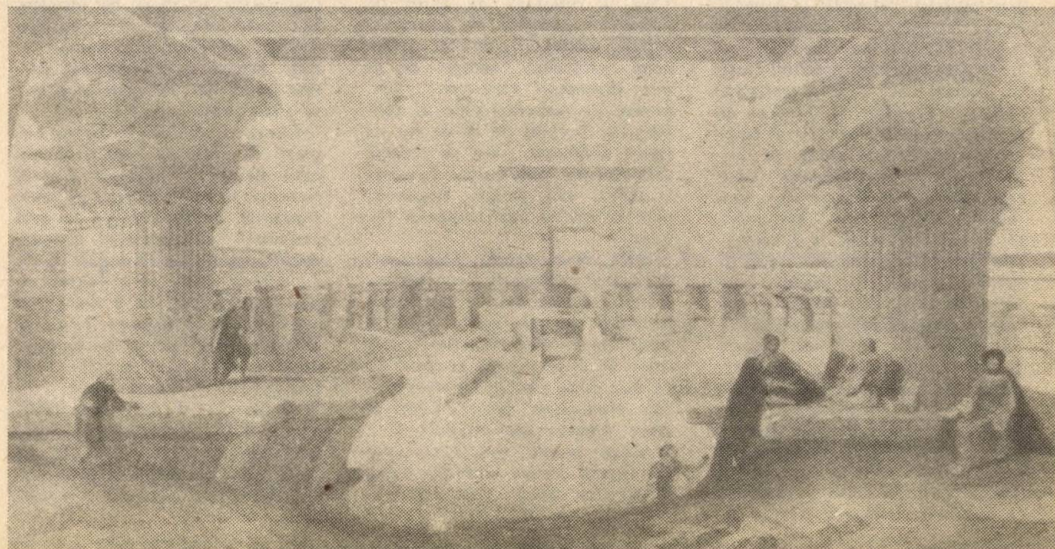
La 14 septembrie 1822, Jean-Francois Champollion s-a sculat dis-de-dimineață. De acum, fiecare zi con-

Porticul templului de la Edfu, văzut de David Roberts (1840)

tează, cu recolta ei nouă de documente; de la buna primire pe care a făcut-o Academia studiului său consacrat demoticii, totul îl împinge spre succes. Proscris, hărțuit, aproape disperat cu 14 luni în urmă, el are, acum, vîntul în pupa.

Primele zgomote ale dimineții, care urcă din liniștita stradă Mazarin, nu-l pot distra pe cercetătorul încuiat în foișorul de la etajul trei. Jacques-Joseph a plecat la Institut (Institutul Franței cuprinde cele cinci Academii — n.n.), unde domnește asupra bibliotecii. Dimineața va fi fructuoasă pentru cercetător: tocmai a primit reproduceri după basorelieful din Egipt și Nubia, efectuate de un profesor de arhitectură de la Școala de belle-arte, membru al Institutului. O adevărată comoară pentru descifratorul însetat.

Champollion se apleacă asupra primului document. Se detașează o inscripție semnalind, în mod evident, numele unui suveran. Jean-Francois face ochii mari: grupul pe care-l fixează este format dintr-un disc de tip solar, roșu ocru, apoi dintr-un fel de literă formată din trei piciorușe, acoperită cu un spic cu trei ramuri și, în sfârșit, de un semn dublu rotunjit în

formă de T, identic cu cei care completează inscripția lui Ptolemeu, având valoarea unui „s”. Acest grup de semne nu reprezintă vreun suveran lagid sau roman: Jean-Francois i-a descifrat pe toți, trebuie deci căutat în altă parte. În urmă, poate? Nu îi este prea greu să afecteze valoarea lui „s” sau „ss” sau „sés” dublului semn din dreapta (el știe deja că hieroglificele se pot citi, în egală măsură, de la stînga la dreapta sau de la dreapta la stînga. Ce poate însemna acest disc de culoarea ocrului, de tip solar, situat la stînga? Un soare? În coptă, acesta se numește „Ra”. Dar atunci, dacă dublul semn final se citește „s” sau „sés”, iar dacă primul înseamnă „Ra”, ar fi de ajuns ca semnul din mijloc, tripodul, să aibă valoarea unui „m” pentru ca el — Jean-Francois își ține respirația — să se găsească în prezența inscripției celui mai ilustru dintre faraoni, Ramses, poate chiar a celui mai mare dintre toți, Ramses al II-lea...

Ai de ce să-ți pierzi capul! Oare demonstrația sa, pe care nu o credea aplicabilă decît numelor de suverani străini și tîrzi, ar putea să opereze și în cazul

epocilor mai vechi, ale marilor dinastii ale Egiptului antic? El, care încerca să pătrundă în timp printr-o cale laterală, ascunsă, iată-l proiectat, dintr-un foc; în plină lumină, trecînd, dintr-un salt, peste secolele obscure. Să fie oare posibil? Ramses!

Cum să faci reconstituire plecînd de la ceea ce poate fi doar intuiție întîmplătoare, o confuzie între dorințe și realitatea științifică? Iată o altă inscripție conținînd un grup încă necunoscut, diferit și de numele care i-au devenit deja familiare, dar care provin dintr-o epocă mai apropiată. Le privește cu o nerăbdare febrilă. La stînga — o pasăre, ibis. Apoi, același semn tripod, repetat în inscripția atribuită lui Ramses, căruia îi conferă, de aceea, valoarea lui „m”. Și, pentru a termina, semnul curbat, rotunjit, care se citește „s” în inscripțiile suveranilor greco-latini și, ipotetic, în acela al lui Ramses. Dar ibisul simbolizează pe Thot, zeul Thot, savantul, lucidul, inventatorul hieroglifelor! Și dacă lectura „Thot” este posibilă, dacă al doilea semn are valoarea unui „m” iar ultimul se aude „s” sau „es”, înseamnă că este vorba de ma-

La 19 mai 1798, cînd părăsește portul Toulon cu destinația Egipt, luînd cu el 35 000 de oameni și o flotă considerabilă — 55 de vase de razboi și 280 de vase de transport —, Bonaparte nu are decît 29 de ani. Este încă la vîrsta iluziilor și, atunci cînd va hotărî apariția, mult mai tîrziu, a marilor lucrări comemorative intitulate „Descrierea Egiptului”, el va apărea în frontispiciu, urcat pe un car de luptă și punînd pe fugă hoardele de sălbatici, urmat de figuri senine și zimbitoare care aduc binefacerile spiritului și culturii.

Și totuși, chiar de la debarcare, a izbucnit războiul, cu toate atrocitățile și suferințele lui. Dar, mulțumită „noii” sale tehnici — împrumutate puțin de la romani —, care consta în a face să avanseze trupele sub formă de careuri apărute de baionete, egiptenii sînt puși pe fugă, cel puțin la început. Intrat învingător în Cairo, la 24 iulie 1798, Napoleon Bonaparte va încerca să-i facă pe notabilii locali să „colaboreze”. El organizează sărbători populare, cu focuri de artificii, melodii franceze și egiptene, cîntate împreună, se îmbracă uneori în „djellaba” (veșmînt tradițional musulman), spre indignarea francezilor. Mai mult, el se gîndește serios la o convertire generală a soldaților săi la Islam?! În acest timp, războiul continuă. În acea vară fierbinte, armata franceză cade pradă insolățiilor, oftălmiei, setei necruțătoare și chiar sinuciderilor. Și, ca o răsplătă a destinului pentru cruzimile făcute în rîndul băștinășilor, care, în final, sînt decimați, ciuma va face ravagii în armata învingătorilor.

Ceea ce a surprins întotdeauna la Napoleon Bonaparte a fost ca-

pacitatea sa de a face zece lucruri în același timp. El conduce marșurile în deșert, dureroase și absurde, continuă luptele cu generații săi, dar și asasinatelor în rîndurile vrăjmașilor, și în același timp citește pe Corneille, vizitează tîrgurile de sclave, seara merge la bal la Tivoli, copie a celui de la Paris. Și, în mod special, Bonaparte se îngrijește de Institutul Egiptului, copie ceva mai redusă a Institutului Franței, al cărui membru fusese ales în decembrie

Bonaparte Egipteanul

1797. Il însoțește, de altfel, un puternic contingent de savanți și artiști, matematicieni și astronomi, naturaliști, oameni de litere, desenatori, muzicieni... Sînt, printre ei, numeroși elevi ai Politehnicii, în vîrstă de 20 de ani, ca Henri Belleteste, care va redacta un vocabular arab pentru folosința trupelor, sau Joseph Regnault, care va efectua analiza apelor Nilului.

Între două bătălii singeroase, Bonaparte vizitează pe membrii Institutului său. Are întotdeauna întrebări noi pe buze: cum se poate ameliora construcția cuptoarelor de piine pentru armată? Cu ce s-ar putea înlocui hameiul pentru producerea berii? Cum se poate limpezi apa Nilului?

Acești savanți vor fi cei care vor repera urmele vechiului Canal de Suez pe care îl construise faraonul Ptolemeu al II-lea. Tot ei își

vor da repede seama de valoarea celebrei pietre de la Rosette, pe care un locotenent francez a zărit-o și a pus-o deoparte, după ce dărimase un zid vechi pentru a consolida un fort, în iulie 1799. Această piatră poartă trei inscripții, una în hieroglifice, una în versiunea lor cursivă și alta în greacă. Această piatră îi va permite lui Champollion să creeze egiptologia, plecînd de la traducerea acestor inscripții.

Și totuși, Bonaparte eșuează în fața zidurilor de la Saint-Jean d'Acre. Din 28 martie la 21 mai 1799, el va trebui să înfrunte o rezistență bine organizată de englezul Sidney Smith și de francezul Le Picard de Philippeaux, fost coleg al lui Bonaparte la școala de artilerie de la Paris (fiind chiar mai bine clasat) și care, în timpul Revoluției, fugise în străinătate. Philippeaux va muri de insolăție pe crenelurile de la Saint-Jean d'Acre, dar jocurile sînt deja făcute: Bonaparte abandonează partida la 21 mai, înregistrînd prima sa mare înfrîngere.

Cîteva săptămîni mai tîrziu, englezii fac să-i parvină ziare din care Bonaparte află că trupele franceze se bat în Europa pe toate fronturile. El face, atunci, un gest incredibil: își părăsește armata, imbarcîndu-se, la 23 august 1799, cu o mică suită, pe o fregată cu destinația Franța. La 9 noiembrie 1799, va fi 18 Brumar. (Ziua în care Bonaparte, întors din Egipt, a obținut demisia Directorilor și transferul Consiliilor la Saint-Cloud — 9 noiembrie 1799, anul VIII al Republicii. A doua zi, Consiliile au fost dispersate cu forța, marcînd astfel sfîrșitul Directoratului și începutul Consulatului — n.n.)

La Gizeh, Sfinxul și piramida lui Kefren

rele Tutmes (Tutmosis), poate de al treilea, Cuceritorul.

Prodigios! Prima reconstituire este făcută. Un miracol care verifică un alt miracol. Ceea ce ar fi putut fi hazardat în interpretarea izolată a lui Ramses sau Tutmes se reduce la minimum dacă se compară cele două ipoteze. Dînd o lovitură după alta, Champollion reușește să se apropie de doi dintre faraonii cei mai glorioși. Să nu uităm scrisoarea pe care a scris-o, la 21 aprilie 1809, lui Jacques-Joseph: „Copta mea se îmbogățește continuu și găsesc, într-adevăr, mari satisfacții, căci îți dai seama că nu-i puțin lucru să vorbesc limba dragilor mei Amenophis, Setosis, Eamneses, Tutmosis...”

De acum nu se mai mulțumește să le savureze numele: 13 ani mai tîrziu îi descifrează, îi citește! Cine a fost oare mai fericit decît Jean-Francois în acea dimineață de 14 septembrie 1822?

Columb, care spera să ajungă în India, descoperă insule occidentale pe care nu va ști niciodată să le numească sau să le situeze exact. Străduindu-se să descifreze limba ultimelor dinastii din valea Nilului, Champollion descoperă, dintr-o lovitură, apogeul civilizației egiptene. Cit de sus ar fi țintit, cit de temerar ar fi fost și tot n-ar fi visat să aibă o revelație atît de amețitoare, directă și totală! Champollion se găsește în prezența unui sistem nu dublu, ci triplu, hieroglifele semnificînd, toate odată și luate separat, sunete și idei, ele însele reprezentate la propriu sau la figurat. Ra și Thot, soare și ibis se privesc, în timp ce „M” și „S”, semne alfabetice, se armonizează. Mai mult, grupul „MS” are un sens: „l-a născut”. Sistemul este deja gata.

Jean-Francois trăiește de patru-cinci ore într-o stare de febrilitate și de exaltare pe care cu greu, și-o poate controla. Nu mai rezistă. Cum poți să nu comunici celui cu care ai împărțit deziluziile și care a fost principalul sprijin marea descoperire?

Puțin înainte de amiază, descifratorul — în sfîrșit a

ciștigat dreptul la acest titlu — ajunge, din cițiva pași, la biblioteca Institutului și se năpustește în biroul fratelui său, cu răsufierea tăiată: „Am descoperit taina!”, după care se prăbușește într-o stare cataleptică.

În 1828, Jean-Francois pleacă în Egipt pentru a descifra monumentele „pe viu”.

De la Memnon la Karnak

Champollion-călătorul se ridică la aceeași înaltă valoare, ca și Champollion-cercetătorul de bibliotecă. Cit de mare ar fi fost lingvistul, istoricul și esteticianul nu i-au fost cu nimic inferiori. Siguranța observației, stăpînirea perfectă a principiilor care ghidează diversele discipline, relația constantă între procesele istorice și creația artistică, convergența atîtor daruri îi garantează acestui călător inspirat un fel de suveranitate și, în acest spirit, au trăit lîngă el „argonauții” din 1828. Iată-l gata să se măsoare cu Teba...

Acest nume — scrie el — „era deja foarte mare în gîndurile mele. A devenit colosal de cînd am parcurs ruinele vechii capitale a celui mai vîrstnic dintre orașele lumii... Timp de patru zile, am alergat de la o minune la alta”. S-a hotărît să-și înceapă călătoria pe malul stîng al Nilului. În prima zi, vizitează coloșii de la Memnon și pretinsul mormînt al lui Osimandias — unde îi este ușor să recunoască Rhamesseion-ul, pe care i-l semnalează superbul colos prăbușit al lui Ramses al II-lea. A doua zi, ajunge la Medinet Habou, a treia zi — în ritm de turist — poposește în Valea Regilor, unde se extaziază în fața unui palat „săpat cu foarfecă în munte”. Acolo va comite una din erorile sale cele mai savuroase. Ieșind din celebrul templu cunoscut astăzi sub numele de Deir el-Bahari, el notează: „Am cules fapte extrem de importante pentru istorie. Am văzut mormîntul unui rege, deteriorat, cu excepția părților sculptate și care le reprezentau pe regina, mama sa, cit și pe soția sa, respectate

cu religiozitate de profanatori. Este vorba, fără îndoială, de mormîntul unui rege condamnat prin judecată după moarte".

Un secol și jumătate mai târziu, oricare vizitator cu un aparat de fotografiat știe că este vorba nu de „un rege condamnat” ci de o regină-faraon, ilustra Hatchepsut, și că „vandalul”, care a strivit efigia cuceritoare pașnice a țării lui Punt, a fost marele Tutmes al III-lea.

La 23 noiembrie 1828, Champollion abordează malul drept al Nilului pentru a vizita partea orientală a Tebei. La templul de la Luxor, se oprește, cu precădere, în fața celor două obeliscuri înălțate dintr-un singur bloc de granit roz, elegant construite. Se gîndește el oare să trimită unul dintre ele la Paris? La Karnak va avea inspirația decisivă, mai intensă chiar decît aceea a descifrării hieroglifelor. „.... Mă duceam, în sfîrșit, la palatul sau, mai degrabă, la orașul monumentelor, Karnak. Acolo am înțeles întreaga splendoare faraonică, tot ceea ce oamenii au imaginat și au executat mai grandios. Tot ceea ce văzusem la Teba, tot ceea ce admirasem cu entuziasm pe malul stîng al fluviului îmi părea, deodată, meschin, în comparație cu concepția monumentală care mă înconjură. Mă voi feri să descriu ceva; căci, din două lucruri unul: sau expresiile mele n-ar putea reda decît a mia parte din ce trebuie spus, vorbind despre asemenea obiecte sau, dacă aș încerca o schiță sumară, aș fi luat drept un entuziast ori, să spunem lucrurilor pe nume, drept nebun. Noi, în Europa, sîntem niște liliputani și nici un popor, vechi sau modern, nu a conceput arta arhitecturii la o scară atît de grandioasă, atît de sublimă, cum au făcut-o vechii egipteni; ei concepeau ca

și cînd ar fi avut 500 de picioare înălțime, în timp ce noi nu avem, în cel mai bun caz, decît 5 picioare. Imaginația care, în Europa, se lansează deasupra porticurilor noastre, se oprește și cade neputincioasă la picioarele celor 140 de coloane din sala hipostil de la Karnak”.

Fondatorul egiptologiei, cit ar fi fost de inspirat, nu se putea mulțumi cu elanuri lirice. Savantul va triumfa repede asupra poetului. În scurt timp, el își completează observațiile privitoare la cronologie. Plecînd de la nenumeratele „portrete” ale faraonilor pe care îi scrutează, el anunță că datările dinastiilor XVIII, XIX și XX vor trebui refăcute. Ii scrie fratelui său cu o pană înaripată: „Îți scriu numai atît cît să nu mori de curiozitate. Ar trebui să-mi petrec tot timpul scriind pentru a-ți explica amănunțit toate descoperirile mele.”

Jubilează, caută, găsește, este fericit. Scrisorile lui sînt ale unui îndrăgostit fericit. Clima îi face bine, oamenii Nilului îl încîntă. Se descrie el însuși în „palatul său de la Kournah” (un palat de noroi uscat) asaltat de o mulțime de vizitatori, solicitanți, purtători de ofrande, schimbînd cu ei daruri și cuvinte într-o arabă populară pe care o minuește din ce în ce mai bine, invadat de oile și găinile care se aduc la „cartierul general” al expediției franco-toscane. El este, ca Desaix în urmă cu 30 de ani pe aceste locuri, „sultanul cel drept”. Dar dreptatea lui e dezarmată și făcută pentru a dura.

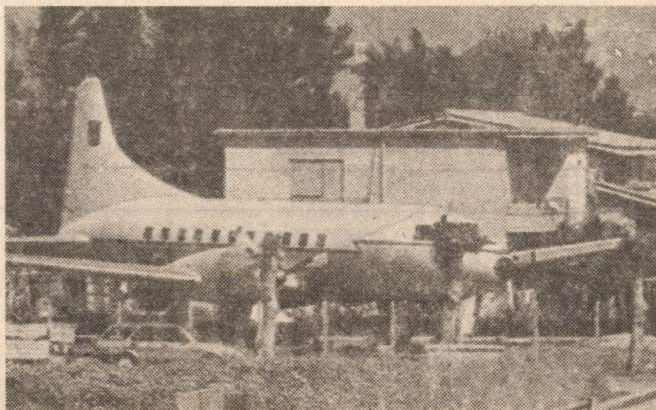
Traducere și adaptare de
Anca Munteanu

Cu avionul parcat în grădină

Potrivit revistei „Domenica del Corriere”, cel de-al treilea președinte al Republicii Italiene, Giovanni Gronchi, avea la dispoziție un avion tip „Convair 440”, foarte cunoscut și apreciat în perioada respectivă, care a reapărut în public după o absență îndelungată. El se găsește, în perfectă stare de funcționare, într-o grădină situată la cîteva sute de metri de aeroportul „Leonardo da Vinci”. Pentru a-l vizita, nu trebuie plătită nici o taxă. Proprietarul său actual, Luigi Vianelli (41 ani), este întotdeauna, o gazdă extrem de ospitalieră, care nu refuză nici un vizitator. Cum a ajuns Vianelli în posesia avionului? Simplu: l-a cumpărat de la Ministerul apărării. Aparatul respectiv, nefolosit de peste 20 de ani, lipsit de unele piese, urma, în ultima instanță, să fie vîndut ca fier vechi. Vianelli l-a descoperit (era funcționar la aeroportul din Roma) într-un hangar al aeroportului Ciampino. Deși lipsit de o serie de piese, avionul cu doar 450 de ore de zbor era, practic, nou. A purtat tratative îndelungate cu ministerul pînă a reușit să-l

cumpere. Nu i-a fost ușor. Pentru a-și procura suma necesară, destul de piperată, Vianelli și-a vîndut vila în care locuia, automobilul, s-a împrumutat de la prieteni și rude. A urmat „restaurarea” avionului. Încet, încet, Vianelli și-a procurat unele piese, a schimbat altele, a înnoit interioarele, în fine, l-a făcut să arate ca un avion abia dat în folosință. Este dotat cu saloane, dormitoare și poate primi și 50 de pasageri. Vianelli mărturisește că, din momentul în care l-a pus la punct, a primit nume-

roase oferte de cumpărare, pe care însă le-a refuzat. Deocamdată, Vianelli nu știe ce destinație să-i dea avionului. Unii i-au propus să deschidă un restaurant, alții să-l transforme într-un club pentru aviatorii ieșiți la pensie (plini de nostalgii pentru fosta lor profesiune) sau să deschidă o discotecă. Vianelli neagă că ar fi interesat de asemenea propuneri. Deocamdată, continuă să aprofundeze un manual de pilotaj consacrat tipului său de avion - „Convair 440”... (Gh. R.)

„Păcatele teleevangheliștilor“

- Rolls-Royce-urile și proprietățile penticostalului lipsit de scrupule
- „Am păcătuit și vă cer iertare“

„Problema fundamentală a anilor '80, în Statele Unite, este relația dintre religie și stat. Mulți americani cumsecade, membri sau nemembri ai „establishment“-ului, conservatori sau liberali, mărturisesc că sînt îngroziți de perspectiva ca, în fruntea țării, să vină, într-o zi, un președinte «fundamentalist» sau penticostal, care ar apăsa, la primul apel al lui Jehova, pe butonul nuclear”. Citatul acesta, oricît de alarmant pare, este extras dintr-o analiză publicată de Ingrid Carlander în *Le Monde Diplomatique*, anul trecut (și din care revista „Lumea” a publicat ample extrase în nr 37/1988) și se referă la un fenomen dominant, nociv și periculos înregistrat în ultimii ani în Statele Unite: agresiunea „teleevangheliștilor”. O invenție relativ nouă, tipic americană, care îmbină marea forță de penetrație a mijloacelor de comunicare în masă, televiziunea îndeosebi, cu predica bisericească. Un fenomen ce nu mai poate fi ignorat din două motive esențiale: pe de o parte, puterea imensă pe care au reușit să o obțină acești „teleevangheliști”; pe de altă parte, faptul că ei reflectă, amplificându-le, tendințe profunde ale unei părți a societății „al cărei obscurantism — cum scrie Ingrid Carlander — favorizează ideile conservatoare cele mai nocive”. Recurgînd la informațiile publicate de amintita revistă, precum și de revistele americane *Newsweek*, *Time*, *U.S. News and World Report* și *Rolling Stone*, vom încerca să relatăm, pe scurt, cîte ceva din caracteristicile fenomenului amintit.

Prima „trezire” religioasă (de după secolul al XVIII-lea, cînd nenumăratele secte creștine din coloniile americane își justificau acțiunile prin rezistența împotriva bisericii anglicane impuse de englezi) a avut loc la începutul acestui secol. Se povestește că, în noaptea de 1 ianuarie 1901, la Topeka, în Texas, o tînașă studentă în teologie a început să se roage într-o limbă pe care nu o mai auzise. Cîrînd, și alți studenți au început să vorbească „în limbi neștiute”, iar profesorul lor, Charles Fox Parham — evident, și el, avînd „darul limbilor” — a luat vreo duzină dintre ei, plecînd într-un turneu de predici în care să răspîndească mesajul „adevăratei Evanghelii”. Afirmau că au darul vindecărilor miraculoase și al profețiilor, dar turneul s-a încheiat cu un eșec, încă în prima etapă, la Kansas City. Parham, n-a cedat însă, și a întemeiat o altă școală, la Houston, în Texas. Iar unul din noui elevi, pastorul negru William Seymour, a ajuns la Los Angeles, în aprilie 1906, unde a fondat o „biserică” într-un grajd dezafectat de pe Azusa Street. „Los Angeles Times” scria la vremea aceea: „O nouă sectă religioasă s-a instalat la Los Angeles într-o veche baracă. Bigofii proliferază și se exprimă prin exclamații și rigieli stranie. Practică cele mai fanatice rituri și cad în stări de extaz învecinate cu nebunia”.

Există două grupuri principale, în mare: pe de o parte, „evangheliștii charismatici”, sau penticostalii, care cred în limbajul incoerent al alienațiilor mintali, în experiențe extatice, în „darul” de a vorbi în „limbi neștiute” și care, în practică, se împart în foarte multe variante; și „fundamentalistii”, care susțin că Scrip-

tura trebuie citită literal. Cele două grupuri principale — sublinia „U.S. News and World Report” — se află la extreme și, între ele, zeci de milioane de americani care, pur și simplu, se descriu drept *born again* (născuți a doua oară) și sînt atrași uneori într-o parte sau alta.

Și unii și alții dintre acești „predicatori” sînt conservatori, chiar ultraconservatori, își zguduie adepții (sau telespectatorii) cu deseriuri înfricoșătoare ale slîrșitului lumii; ei au proliferat, îndeosebi în ultimul deceniu, datorită unui climat socio-politic mai conservator, caută cu orice preț profitul și tind să ocupe diferite funcții sociale. Profund de proliferarea unei așa-numite „biserici electronice”, „predicatorii” acestor „biserici” nu mai caută casele adepților, pentru a le vorbi, și nu mai străbat în lung și în lat țara, ei vocea rează în fața microfoanelor sau a camerelor de luat vederi, care le transmit spusele la sute și mii de kilometri distanță, înfrîncează rețele de radio și televiziune care nu difuzează nimic altceva decît „predici”, „debateri religioase” și felurite scenarii închipuite de misionarii acestuia ai erei electronice, pentru ademenirea „credincioșilor”. În anii '60 și '70, televiziunea a permis unor „predicatori” ca Oral Roberts, Pat Robertson, Jerry Falwell, Robert Schuller, Jimmy Swaggart și Jim Bakker să pătrundă în milioane de cămine, iar publicul a devenit mai conștient de conservatorismul lor. În 1976, evangheliștii l-au sprijinit pe Jimmy Carter. Dar „Carter s-a dovedit a fi prea liberal pentru evangheliști — scrie „U.S. News and World Report”. În scurt timp, liderii protestanți conservatori

„Păcatele teleevangheliștilor”

I-au sprijinit pe Ronald Reagan, care nu era un *born again*, dar care le sprijinea agenda socială inclusiv cererea de introducere a rugăciunii în școli. Nemăifiind închiși în bisericile rurale sau ascunși pe treptele de jos ale societății, evangheliștii constituiau acum, centrul forței politice”.

Cu mesaje simpliste, adesea ridicole...

Pe un fond de nemulțumiri sociale, încurajând proliferarea sectelor, din dorință de „spectacol”, oricare ar fi tema, dar, concomitent, și pe un fond de obscurantism, incultură și, parțial, indolență a autorităților, astfel de „predicatori” au dobândit, curind, audiență și putere. Cu mesaje simpliste, nu o dată ridicole, ei reușeau să obțină sprijinitori, adepți și donatori generoși.

Ideile pe care le promovează sînt dintre cele mai nocive. Tot ce este progresist sau considerat ca „liberal” sau numai aduce cu „liberalismul” este repudiat și incriminat de „teleevangheliști”. Ideea egalității sociale le este cu totul străină. Sloganuri învechite despre „autoritatea zeiască” a patronului — căruia trebuie, prin urmare, să i te supui — sînt readuse la lumină. Tot ce ține de știință sau descoperiri de ultimă oră este condamnat — de pildă, „ororile geneticii” care aduce dovezi privind evoluția omului și „crearea” sa (celebrul „proces al maimuțelor”, din anii ‘20, revine în memorie firește, acuzatorul de atunci aparținînd acestei biserici). Dorința de putere a „predicatorului” se asociază cu amestecul în politică — în S.U.A. și în alte țări. Exemplul cel mai proaspat îl oferă „teleevangheliștii” Pat Robertson, care a candidat, anul trecut, la președinția Statelor Unite, sub culorile republicane, întrucît „Dumnezeu i-o ceruse”. Dar care n-a obținut la preliminarii decît 17 mandate. Însă, într-o serie de predici rostit înaintea candidaturii și înregistrate pe casete video, Robertson afirma, nici mai mult, nici mai puțin, decît că... țările socialiste ar trebui rase de pe suprafața pămîntului. Iar toți acești predicatori la un loc dispun de studiouri de televiziune, posturi de radio, tipografii, „colegii biblice”, „biserici”, magazine etc, prin care își fac cunoscute, cu insistență, ideile profund retrograde, extrem de nocive, unui auditoriu în mare parte obscurantist.

Probabil că mult mai puține lucruri s-ar fi știut astăzi despre aceste „curențe bisericesti”, dacă, în ultimii doi-trei ani, n-ar fi izbucnit o serie de mari scandaluri în care predicatorii se acuzau reciproc de afaceri ilegale, inclusiv privind comportamentul moral. Revista „Newsweek” își intitula, în urmă cu doi ani, un amplu reportaj: „Dumnezeu și banii”. Scandaluri legate de imoralitate, lăcomia de bani și setea de putere învârbesc lumea predicatorilor T.V.”.

Chiar și succinta trecere în revistă, făcută de „Newsweek” a averilor de care dispuneau diferiți „predicatori” sau „biserici” poate sugera ce interese enorme intră în joc. Soții Jim și Tammy Bakker, cu sediul la Charlotte, în Carolina de nord, au întemeiat organizația „PTL” („Praise the Lord” și „People That Love”) care dispune de un canal de televiziune (ce transmite „The Jim and Tammy Show”) și de o proprietate de 2300 acri în Carolina de Sud (un fel de „parc religios”); în 1986, au obținut venituri în valoare de 129

milioane dolari. Jimmy Swaggart, cu sediul la Baton Rouge, în statul Louisiana, dispunea de un imperiu T.V. în care lucra peste 1000 de persoane, de un centru de „servicii divine” și de un „colegiu”; veniturile în 1986 — 142 milioane dolari. Robert Schuller își are cartierul general la Garden Grove, în California; nu i se cunosteau veniturile, dar „predicile” sale din „catedrala de cristal”, de lângă Disneyland, ajungeau în 1,7 milioane de case, iar construirea „bisericii” îl costase 18 milioane dolari. Jerry Falwell, cu sediul la Lynchburg, statul Virginia, este conducătorul așa-numitei „Majorității morale”, care l-a sprijinit pe fostul președinte american la preluarea puterii; veniturile sale se estimează că s-au ridicat la 73,5 milioane dolari în 1986. Pat Robertson, cu sediul la Virginia Beach, dispune de o rețea de televiziune, Christian Broadcasting Network, cu 33 milioane abonați și contribuții directe de 129 milioane dolari. Oral Roberts, cu sediul la Tulsa, statul Oklahoma, conduce alt „imperiu religios”, cu mai multe ziare și un canal de televiziune; donațiile anuale ating 58 milioane dolari; el este autorul unui straniu apel televizat (cit se poate de calculat?): „Dacă nu primiseși opt milioane de dolari, Dumnezeu mă va chema la el...”; și credincioșii, naivi, s-au înghesuit să-i trimită, în cel mai scurt timp, banii...

Între această jecmăncală pe față a credincioșilor și scandalurile de morală nu e un mare drum de străbătut. Cîțiva din „predicatori” amintiți înainte și care dispun de o mare audiență l-au străbătut cu ușurință, după cum se va vedea din povestea următoare, prelucrată după revista „Rolling Stone”.

Mafia „propovăduitorilor”

Jimmy Swaggart, 52 de ani, nu era, probabil, pînă la începutul anului 1988, cunoscut decît de adepții săi. După scandalul izbucnit în iarna aceluiași an, viața lui aventuroasă, cu felurite „picanterii”, este larg știută.

Ca în multe cazuri similare, criticile aduse de Jimmy atunci și condamnarea lor erau, mai degrabă, menite să ascundă viciile proprii — scrie revista citată. Una din primele sale victime a fost bătrînul „radioevanghelist” Herbert W. Armstrong, care afirmase că „biserica (sa) planetară” ar fi unica sursă de salvare. „Așa încep sectele”, scria Swaggart în rechizitoriul împotriva lui Armstrong; evident, aducea „în sprijin” citate din Evanghelii. Următoarea victimă a fost principalul său concurent printre penticostali, Oral Roberts, care pretindea că înviașe morți și pe care Swaggart l-a stigmatizat drept un fals profet. Riposta lui Roberts: „Numai Satana ți-a spus că valorezi mai mult decît alții”...

Următorul pe listă: Martin Gorman care, ca și Swaggart, fusese consacrat de „Adunările Domnului”, ale căror trepte le urcase pînă la gradul de vicar general al presbiteriului național. În multe privințe, „biserica” lui Gorman semăna cu a lui Swaggart, iar succesul pe care îl obținuse nu putea să nu irite. Congregația sa din New Orleans avea... cinci milioane de membri, ajunsesse cea mai mare „biserică” din statul Louisiana și eclipsa „Centrul cultului familial” al lui Swaggart, cu doar 4300 membri. Deși, pe planul televiziunii, Gorman rămînea foarte departe în urmă, ascensiunea sa era rapidă. Era în mod regulat invitat la „PTL Club”, al lui Jim și Tammy Bakker, „predica” sa zilnică („Martin Gorman în direct”) era difuzată de rețeaua PTL și de alte 37 canale independente. Gorman mai controla două canale de televiziune și se pregătea să acapareze un al treilea. Informația care a produs explozia a fost aceea că se pregătea să achiziționeze un satelit de telecomunicații, prin care audiența sa ar

fi devenit internațională. Era prea mult pentru rivalii săi!

Puternicul televangelist îl constrânge pe Jim Bakker să nu mai difuzeze predicile lui Gorman — pe care îl acuză de imoralitate, iar imperiul acestuia se prăbușește ca un castel din cărți de joc. Gorman se gîndește la ră/bunare.

În aceeași lună, Swaggart îl atacă și pe Jim Bakker, animator al Clubului PTL și președinte al rețelei PTL. Bakker e copilul-adorat al ierarhiei „Adunărilor Domnului” — ceea ce Swaggart n-a fost niciodată. Parcul său de distracție, spectacolele televizate, Rolls-Royce-urile și proprietățile lui Bakker, prosperitatea acestuia îi conferă o respectabilitate la care mișcarea pentecostală visează de la fondare. Swaggart lovește în toate acestea. Bineînțeles — continuă „Rolling-Stone” — Swaggart are mai multe reședințe pentru el, familia fiului său și nepoții săi, își petrece vacanțele la Palm Beach, își schimbă automobilele Lincoln de mai multe ori pe an. Dar ceva îi lipsește, un fel de frustrare il roade, o sete de ră/bunare și cruzime.

Cîteva luni mai tîrziu, sosește clipa ră/bunării lui Martin Gorman, care, de data aceasta, el îl acuză pe Swaggart de imoralitate.

Totul se încheie însă cu un spectacol de prost gust, în mai 1988, cînd Swaggart, în fața a 30 milioane de telespectatori, ia microfonul și, plîngînd, spune: „Am păcătuit și vă cer iertare”. După perioada de „ispășire”, Swaggart probabil și-a reluat, cu aceeași aroganță, afacerile.

Ce se află în spatele acestui „ră/boi slînt”? se întreba revista „Newsweek”. Desigur, o goană, după bani. După putere.

■

Ignorat în prima parte a anului 1989, fenomenul televangelistilor moralizatori și corupți revine, spre sfîrșitul anului, în atenția publicului. Jimmy Swaggart și-a reluat activitățile, dar a pierdut aproximativ 69 la sută din telesculțatori și 72 la sută din adepți. Mărturisirile publice ale unei prostituate cu care Swaggart își petrecea timpul au redus peste noapte audiența acestuia de la două milioane la sub nouă sute de mii.

„Căderea” lui Jim Bakker a fost și mai spectaculoasă. Scandalul izbucnit în martie 1987 s-a încheiat abia în toamna lui 1989. Lui Bakker i s-a deschis un proces în care era acuzat de fraudă, imoralitate, extorcări de fonduri. Spre sfîrșitul lui octombrie, un juriu din Charlotte, Carolina de Nord, găsindu-l vinovat de 24 de acuzații de fraudă și complot realizate prin intermediul mijloacelor de comunicare și al poștei, l-a condamnat la 50 de ani închisoare și o amendă de 6 jumătate de milion de dolari. Sfîrșitul firesc al unui ingenios predicator care profita de incultura și naivitatea auditorilor și adepților va fi trezit la realitate milioanele de persoane care contribuie cu însemnate fonduri la sporirea averilor unor „biserici” dintre cele mai ciudate?

„Violoncelist prin Europa”

L-am cunoscut la Hamburg, dar, așa cum avea să-mi spună chiar el, s-ar fi putut să-l întîlnesc la fel de bine și la Helsinki sau în cîteva orașe din Spania. Și iată că am fixat, în mare, „locul de muncă” al lui Larry.

De fapt, mărturiseste el, nu mă cheamă Larry, dar toată lumea îmi spune așa; poate chiar că e mai bine.

Și, după cîteva clipe, cînd peste surisul-i permanent trece o ușoară, abia perceptibilă, îngîndire, reia:

— De fapt, poate că, într-adevăr, trebuie să mă cheme Larry. Înaintea lui Larry, a fost altcineva, un altul, un cu totul altul.

Dar, deocamdată, discuția revine la lucruri mai puțin complicate. L-am cunoscut pe Larry într-unul din acele multe și mici hoteluri care, și în marele port hanseatic, ca în mai toate orașele Germaniei federale, se îngîrmădesc în jurul gării. Micul, modestul dar curat hotel — mai degrabă, pensiune —, în care poposise pentru cîteva zile, avea, lucru deosebit de apreciat de mulți dintre clienții săi, o cameră mai mare, unde, pe o masă, era instalat un televizor care mergea aproape tot timpul — de dimineața pînă noaptea tîrziu. Dimineața, nu era mai nimeni să se uite la program, dar televizorul funcționa, to-

tuși, cu sonorul dat tare, poate pentru ca să-l poată auzi și bătrînica de la recepție. După micul dejun, înainte de a pleca cu treburile prin oraș, îmi luasem obiceiul să mă opresc puțin acolo, pentru a urmări fie măcar și numai cîteva secvențe dintr-un program de actualități bine făcut. Eram, de obicei, singurul consumator al acelei emisiuni, cînd, într-o dimineață, un tînar cam de 30—35 de ani intră năvalnic pe ușă, cu un zîmbet larg, purtînd într-o mină cutia unui instrument muzical, iar, în cealaltă, o pălărie boțită, ținută ca un saculeț, al cărei conținut îl și răstoarnă pe masă. Se răspîndește o grămăjoară de monede de tot felul, și tînarul, amuzat de privirea mea uimită, mă întreabă într-o germană cu un vădit accent american: „Nu sînteți nici dumneavoastră german, nu-i așa?” Dar, înainte de a-i da vreun răspuns, se așază lîngă mine, îmi întinde mîna și se prezintă: „Eu sînt Larry, așa-mi spune toată lumea”.

Pușin îi trebuie lui Larry pentru a trece la mărturisiri. Se recomandă „muzicant ambulant în Europa”. Are un violoncel („ordinatorul meu” — cum îl prezintă), o pălărie („casa mea de bani”) și... cam atît. „Asta e toată averea mea” — spune el, cu un gest larg. După care se apucă să-și facă meticolos „casa” din

ziua precedentă. Nu-i ia prea mult timp. „47 de mărci și 50 de pfen-nigi” — totalizează el cu voce tare. „Deci, 25 de mărci pentru hotel și restul pentru toate celelalte” — își continuă el calculele, punînd su-mele corespunzătoare în buzunare diferite.

Îmi explic din nou mirarea, nu știu să existe, în acest hotel sau în oricare altul, vreo cameră care să coste doar 25 de mărci pe noapte. „Dar eu m-am înțeles să nu iau micul dejun și apoi... să vedeți care e camera mea. Nu doriți? E chiar aici, aproape”. Și, luîndu-mă de mînă, mă trage pe culoar pînă la primul colț, unde, sub scară, se află o ușiță în spatele căreia credeam, cînd treceam pe acolo, că trebuie să fie depozitate măști, găleți sau detergent pentru curățenie. Deschide ușița și lasă să se vadă o mică incintă, cu profil aproape triunghiular, în care nu se află decît un pat îngust, iar, lîngă el, un rucsac burdușit cu lucruri. „De fiecare dată cînd vin la Hamburg, am asigurată camera mea-plic. E tot timpul rezervată pentru mine, n-am nici un fel de emoții, nimeni nu mi-o dispută”. Revenim în camera cu televizorul. Acest tînar atît de deschis, de exuberant, cu aerul său puțin teribilist, care-l face, însă, parcă și mai simpatic, nu poate să nu te cucerească. Iar cînd află că mă interesează viața lui, nu se lasă rugat de două ori pentru a povesti.

„Ieri, bunăoară, am avut o zi bună, o zi plină. Mai întîi mi-am găsit un loc bun (era în noembrie și începuseră ploile reci și luni de

„Violoncelist prin Europa”

(urmare din pag. 123)

toamnă). La intrarea într-o stație de metrou. E mai cald acolo, nu plouă, trece și multă lume. Are și acustică bună — completează el și lasă să-i scape o cascadă de ris repede și zgomotos, ca de copil. Acum, până la sărbători, e o perioadă bună, oamenii sînt mai darnici. După Anul Nou, plec de obicei în Spania, e mai cald iarna acolo, dar cîștigul e mult mai mic. Turistii străini trec pe lângă mine, unii se opresc, mă ascultă, dar apoi pleacă mai departe, fără a lăsa nimic să cadă în «casa de bani». Probabil, cred că fac și eu parte din atracțiile turistice ale locurilor, probabil că-și închipuie că mă plătește pentru asta primăria sau vreun oficiu de voiaj.

Am mai avut o zi bună ieri, și din altă privință. M-am luat după un anunț dintr-un ziar unde se dădea adresa unui magazin cu mărfuri «la mîna a doua», și mi-am luat o haină de iarnă din imitație de blană, foarte călduroasă. Cam uzată, e drept, dar la un preț aproape de nimic. O să am, însă, probleme cu ea, nu pot să o car în Spania, trebuie să vorbesc cu cineva aici la hotel să mi-o păstreze pentru toamna vii-

toare”.

După atîta mărturisiri, aproape spontane, ale lui Larry, îndrăznesc să-l întreb cum se face că „a îmbrățișat” această meserie.

— E un mod de viață care mă face să cred că am o independență de spirit totală. E adevărat că nu știu ce s-ar întimpla dacă aș cădea bolnav sau dacă, dintr-un motiv sau altul, n-aș mai putea să cînt. Dar, pînă la urmă, lucrurile se vor aranja cumva. Oricum, nu am de gînd să rămîn toată viața violoncelist ambulant prin Europa.

— Cum se face, Larry, că ai devenit „violoncelist ambulant prin Europa”, cum spui tu?

Deveni dintr-o dată grav.

E o poveste ceva mai complicată, nu-i nici prea plăcută și nici nu cred că e cazul să intrăm în detalii. N-am făcut conservatorul, am luat lecții de violoncel acasă, părinții mei sînt oameni bine situați „în State”. De fapt, sînt specialist în ordinateare și, după terminarea institutului, am obținut o slujbă bună la o firmă. Era pe vremea războiului din Vietnam și, încă din facultate, am fost cu toții împotriva războiului. Cînd mi s-au adus niște lucrări

pentru o comandă militară, eu am spus că nu vreau să particip la treaba asta, că prefer să-mi dea comenzi civile. Șefii mei s-au supărat și a trebuit să plec de acolo. N-am mai găsit de lucru nici în altă parte. Și atunci, m-am gîndit să mă fac artist, să-mi cîștig banii pentru existență singur și într-un mod plăcut. E și o experiență de viață, cunosc mulți oameni, cunosc lumea. Dar aveți dreptate, pînă la urmă va trebui să fac altceva. Mă gîndesc din cînd în cînd la asta, dar deocamdată nu prea știu ce-i de făcut. Cu părinții vorbesc rar, foarte rar la telefon, dar, de fiecare dată, mă roagă să mă întorc și mă asigură că o să-mi găsească ei ceva de lucru în meserie. Eu însă nu sînt chiar atît de convins ca ei. De aceea, nici nu mă prea grăbesc.

Larry se oprește și rămîne pe gînduri. Dar, după cîteva clipe, surisul îi înviează din nou fața, și, așîndu-și bocancii butucănoși și scilciați din picioare, spune:

— Știți de unde-i am? Șapte mărci, o afacere unică, incredibilă. E aici, la Hamburg, un magazin unde se vind cămăși, pantaloni, încălțăminte, mănuși și tot felul de efecte ale militarilor americani care se reintorc acasă din Europa. Trec din cînd în cînd pe acolo. E singura afacere pe care accept s-o fac cu militarii.

Corneliu Vlad

Speculanții de tablouri

Pablo Picasso avea 23 de ani, cînd a pictat în 1905 tabloul melancolic „Acrobatul și tînrul arlechin”. În 1911, pinza avea să intre în muzeul Von-der-Heydt din Wuppertal; naștii, care nu au apreciat arta lui, l-au scos din muzeu. În decursul lunii noiembrie 1987, aceeași pinză avea să fie oferită spre licitație de „Christie’s” cu prețul de strigare de circa zece milioane lire sterline; cumpărătorul este necunoscut. Pînă în prezent, cel mai mare preț plătit pentru un tablou este de 94 milioane mărci pentru „Irișii” lui Van Gogh și 72 de milioane de mărci pentru „Floarea soarelui” ale aceluiași pictor. Astfel își începe revista „Der Spiegel” ampla relatare despre neîncrederea în valorile financiare, despre încercarea de „spălare” a banilor obținuți pe căi ilicite.

Prietenii picturii și sculpturii, colecționarii pasionați privesc neputincioși cum evoluează arta sub dominația marii finanțe. „Artele frumoase” au ajuns acum în mina unor speculanți avizi de bani. Piețele operelor de artă au devenit ruleta, unde se traficează miliarde. La începutul lui noiembrie, „Sotheby” a oferit la New York, numai într-o singură seară, 792 de opere de artă în valoare de 231 milioane de dolari. Aproape concomitent, „Christie’s” a mai vîndut colecția lui William Goetz, fostul suveran al Hollywoodului: 28 de pictori impresionisti și moderni — în mai puțin de o oră, la prețul de 85,25 milioane de dolari. Tabloul de tînerete al lui Picasso, „Maternitate”, a fost vîndut unui „cumpărător necunoscut” pentru suma de 24,75 milioane

● Cine va cîștiga, Van Gogh sau Cézanne?

● Nu poți atîrna pe perete un tablou, pentru ca, apoi, să-l uiți!

de dolari — cel de al treilea preț plătit vreodată pe un tablou.

Cine sînt cumpărătorii, ce determină creșterea atît de vertiginoasă a spiralei prețurilor? Un negustor newyorkez de artă presupune că sînt în circulație mai mulți bani ca niciodată.

Noua elită japoneză a yenului este cea mai interesată de achiziționarea culturii europene; „vrem să ne aflăm pe aceeași treaptă spirituală cu europenii și americanii”, declară Masao Nangaku, 70 de ani, miliardar, proprietar de imobile din Tokio. Japonezii cumpără cu aviditate, neținînd cont de explozia neprevăzută a prețurilor; „adevărata perioadă de înflorire a comerțului cu opere de artă bate la ușă”, crede To-

kushichi Hasegawa, 49 de ani, cel mai mare negustor de opere de artă din Japonia.

Neîncrederea în valorile financiare a scăzut nu numai după marele crash din octombrie 1987 de pe Wall Street. Aproape toți experții și negustorii de opere de artă sînt unanimi în ideea că achiziționarea de opere de artă este cea mai avantajoasă metodă de „spălare” a banilor obținuți pe căi ilicite. „Maternitatea” lui Picasso a fost cumpărată de mafie pentru a plasa bani proveniți din traficul de droguri.

Arta, ca „spălătorie de bani” sau ca obiect supus speculațiilor: o pinză de Renoir, vîndută, în 1985, la prețul de 1,65 milioane de dolari, a fost apoi revîndută de cumpărător pentru 8,5 milioane de dolari.

De la 3150 de dolari la 17 milioane

În timp ce cursul dolarului este în scădere, crește prețul artei americane. Pictori contemporani, cum ar fi Jasper Johns (după moartea lui Picasso, Joseph Beuys și Andy Warhol, el a dobîndit titlul de cel mai mare pictor în viață), constată, cu mîndrie și spaimă, cum crește la infinit spirala prețurilor. Primul a crescut în valoare tabloul „Drapelul alb”, oferit la licitație de „Christie's”: magnatul suedez al imobilelor Hans Thulin l-a cumpărat la prețul de 7 milioane de dolari. În seara imediat următoare, editorul newyorkez Samuel I. Newhouse a cumpărat pictura „Start greșit”, tot a lui Johns, cu 17 milioane de dolari. Leo Castelli, 81 de ani, negustor de opere de artă, își amintește, ca prin vis, că a vîndut tabloul, în februarie-1960, pentru 3150 de dolari, jumătate încasînd artistul, foarte satisfăcut.

Socetățile de licitație domină din ce în ce mai autoritar artele frumoase; negustorii, ani de zile oameni de încredere ai artiștilor și colecționarilor, au transformat licitația într-un spectacol. Aviditatea cumpărătorilor prezenți la licitație le conferă siguranță: ceea ce doresc mulți și cu ardoare, trebuie să fie foarte

scump. Nimeni nu întreabă de ce. Colecționarii pasionați, iubitorii de artă nu își mai pot permite să obțină tablouri: artiștii pe care i-au sprijinit ani de zile au devenit accesibili numai milionarilor.

Instituțiile financiare puternice, cum ar fi „Citibank”, au înființat o secție de consilieri în materie de artă. În acest scop au angajat specialiști în slujba milionarilor și a finanțării achiziționărilor de opere de artă — firește, luîndu-și măsurile de securitate implicite. Cine este dispus să investească mai puțin de un milion de dolari este cu greu acceptat. De serviciile lor fac uz, mai ales, japonezii. „De ani de zile, Japonia achiziționează circa 40 la sută din ceea ce oferim spre licitație”, precizează lordul Gowrie, șeful filialei engleze a „Sotheby”.

În ultimii trei ani, yenul japonez a crescut în valoare, față de dolarul american, cu 68 la sută, ceea ce i-a determinat pe japonezi să cumpere în Europa și America nu numai imobile și firme, ci și artă — ca investiție lichidă. Bancheii japonezi își investesc capitalul financiar în tablouri, în speranța că, după o anumită perioadă, le pot revinde la un preț mai bun: speculanții de imobile iau credite ieftine, cu dobinzi mici, și caută cu asiduitate, în galeriile de artă, Van Dyck, Rubens și Goya. Ei nu realizează că nu se pot obține profituri neobișnuite prin specularea artiștilor recunoscuți deja pe plan internațional. Renoir și Johns sînt „excepții în perioade de excepție”; aceste prețuri nu au nici o legătură cu valoarea tabloului, opinează un expert elvețian.

Souren Melikian, observator al scenei pieței operelor de artă din SUA, avertizează de luni de zile, în „International Herald Tribune”, că piața va suferi un recul: „Prețul artei se bazează pe credința în ea și, de aceea, operele de artă sînt mult mai expuse catastrofelor decît orice alte obiecte de investiții”. Melikian prevede că piața operelor de artă va începe, totuși și să scadă.

Cumpărător — telefonul

În sala de licitație a firmei „Christie's” din New York începe strigarea. Tabloul este agățat pe perete, împodobit sărbătorește cu o ramă somptuoasă, strălucind în lumina reflectoarelor. Își așteaptă noul proprietar, care are voie să facă cu el ce vrea; nimeni nu va ști dacă l-a cumpărat într-adevăr din pasiune sau nu.

Jos, în sală, stă dușmanul; tabloul este privit de o mulțime de ochi avizi. Se indică prețul de strigare, după care urmează licitația pînă la victoria finală. Preschimbarea artei în bani se face ca și cum ar fi lucrul cel mai obișnuit. Suma crește printr-o mică încruntare din dreapta, o clipire din stînga, o înclinare a capului în rîndul al treilea, pînă se ajunge la ultima ofertă: vinătoarea încetează, trofeul este atribuit. În sală se aude un murmur general. Tabloul, un Renoir, și-a schimbat proprietarul — prin intermediul telefonului.

Vinzarea continuă cu următoarele piese licitate. Ele nu ajung în posesia celui ce le dorește din pasiune pentru artă, ci a speculantului celui mai avid — indiferent cine este el. Întîlnirea dintre speculant și opera de artă se face prezentă prin lovitura cu ciocănelul (de obicei, din fildes sau abanos) a funcționarului ce anunță, astfel, atribuirea obiectului cîștigătorului. Opera de artă dispăre din istoria artei și circulă, de acum înainte, în sfera financiară, undeva pe planeta Pămînt. Există și posibilitatea ca ea să devină invizibilă: „frișii” lui Van Gogh, achiziționați la prețul record de 53,9 milioane de dolari, s-au dispersat în ceața newyorkeză. „Sotheby” a șters toate urmele în noiembrie 1987. La sfîrșitul lui iunie 1988, peisajul lui Claude Monet, intitulat „Dans la prairie”, a apărut pe

O sugestivă copertă a revistei „Der Spiegel”: Arta = marfă (Picasso: „Acrobatul și tinărul arlechin”)

Speculanții de tablouri

lista „Sotheby”; după numai cinci minute, părea galeria la prețul de 24 milioane de dolari. Cumpărătorul: din nou, telefonul.

Cel mai scump tablou al unui pictor german din secolul XX a fost vândut în iunie 1988 la „Sotheby” la prețul de 1,8 milioane mărci RFG; cumpărătorul tot necunoscut; este vorba de tabloul „Grădină de flori” de Emil Nolde.

10 000 de dolari mărl

Lumea artei se prăbușește de când se pictează tablouri: apocalipsul a bătut la ușă și în mai 1952. O natură moartă a lui Cézanne a fost vândută la prețul de 130 000 de dolari (tabloul reprezenta 13 mere, deci 10 000 de dolari mărl). Cotidianul „Le Monde” avea să scrie: decăderea culturii, valorile estetice au fost înlocuite de cele economice. Acesta nu era decît începutul. După 30 de ani, tablourile au învățat să socotească. Prețurile lor au fost ridicate, mai întâi, de muzee, apoi de negustori, în sfîrșit de colecționari. Pentru cumpărătorii actuali, ele nu reprezintă decît valoarea în bani: singura lor preocupare este profitul. Nu se admiră tabloul achiziționat, ci prețul plătit. „Este ca și cum amuși oamenii vor să ascundă banii în artă” — încă un profit de pe urma traficului de droguri? Astăzi, arta a devenit ban lichid; tablourile sînt preferate acțiunilor, lingurilor.

Speculanții dirijează arta din interes. Ajung aproape să o asedieze. În ce scop? Simt oare nevoia să facă ceva cu totul deosebit? Sau forța ce stă ascunsă în forme și culori urmează să le sporească puterea? Cultura capitalistă a devenit o marfă oarecare, care se vinde asemenea celorlalte. Faptul că prețurile sînt atât de ridicate evidențiază, în fond, teama de hirtii colorate, respectiv de acțiuni și bancnote. În trecut, dolarul părea sigur, acum arta este mai puternică decît dolarul. Dacă dobinzile vor începe să crească din nou, speculanții vor face din nou bani din bani. Momentan, investesc în tablouri; acțiunile dau bătaie de cap. Crahul bancar din octombrie 1987 le este încă foarte prezent în memorie.

Este stare de război: armele sînt tablourile, iar luptătorii, care dispun de forțele cele mai puternice, dictează pacea. Proprietarii galeriilor de artă? Nu, cumpărătorii. Colecționarii din pasiune sînt îngrijorați de spirala prețurilor. Unul din ei mai speră: trebuie să avem răbdare și să fim precauți. Într-o zi, totul se va reglementa.

Marii colecționari de artă sînt totuși, neliniștiți: oricine dă banii ceruți la licitație poate cumpăra opere de artă, fără să se știe de unde provin acești bani. Dolarii sînt preschimbați în artă, niciodată nu se poate afla cine este cumpărătorul. Cineva a plătit 53,9 milioane de dolari pentru „Iriși” lui Van Gogh și a dispărut în neant după aceea. Cum poate rămîne anonimă o asemenea sumă de bani? În mod normal, proprietarul ar trebui să fie mîndru de tabloul său.

Cu mult timp în urmă, cînd în muzee mai erau picturi de valoare, cînd ele nu reprezentau investiții de capital, cînd erau doar o combinație de forme și culori, și nu o valoare în yeni, erau admirate cu satisfacție. Astăzi, suporterii iau cu asalt galeriile de artă, asemeni stadioanelor, sperînd în recorduri noi stabilite de atleții peritelor. Cine va fi următorul campion mondial? Cine va depăși primul limita de 100 milioane de dolari? Un autopoortret de Van Gogh sau un Cézanne?

Licitație organizată la „Christie's”. „Floarea soarelui” de Van Gogh

Firmele de licitație caută cu asiduitate orice poate fi vîndut. La Londra „Sotheby” aspiră arta din toate colțurile posibile: se scoate un covor din beci, o vază veche din pod, un tablou prăfuit — totul este prezentat experților, în speranța că reprezintă o valoare licitabilă. „Sotheby” și „Christie's” oferă orice aduce bani: încasează, în mod egal, de două ori — zece la sută de la vînzător și același procent de la cumpărător.

Investiții! În mod normal, ceea ce cumperi ar trebui să-ți placă! Nu poți atîrna pe perete un tablou, pentru ca, apoi, să-l uiți! Te privește continuu și îți amintește prețul plătit. Pur și simplu nu îl poți trece cu vederea. Bani au devenit, acum, cel mai important lucru. Oamenii și Himalaya prețurilor: „Sotheby” a început, în 1975, să țină evidența vînzărilor. În 1975, ele au fost de 100 la sută, în 1988, au ajuns la 800 la sută; în sezonul 1987/88 „Sotheby” și-a sporit licitațiile cu 20,8 la sută — la 1,548 miliarde de dolari. Zece obiecte au fost vîndute cu peste cinci milioane, 104 — cu peste un milion de dolari.

Și alți negustori fac, acum, avere cu vînzarea artei. De pildă, Leslie Waddington din Londra este în culmea fericirii: bazată numai pe bani. În ultimii cinci ani, declară el, prețul artei a crescut de trei ori, poate chiar de patru. Afacerile noastre devin o industrie. Cîte tablouri are? Dubuffet, de exemplu? 200 răspunde calculatorul. Cîte de Picasso? 18. Le-a cumpărat cu ani în urmă și le mai ține. În 1966 a cumpărat desene de Picasso cu 1 000 de lire sterline bucata; le păstrează pînă ce calculatorul îi va spune că a sosit momentul prielnic. Precauțiile sale sînt mai mari după rahul bancar din 1987. De partea lui a fost inspirația: a cumpărat foarte multe tablouri, unii speculanți au cedat presiunii nervoase. După aceea le-a revîndut.

Speculanții sînt orbi cînd este vorba de calitatea artei, dar nu cînd este vorba de bani.

Magda Cadia

Un alt trist ELDORADO

Este aproape ora 7 dimineața și, în timp ce primele raze fierbinți ale soarelui se abat asupra pădurii din Sumatra, sute de mineri se îndreaptă spre galerii. Tineri echipați cu căști și cizme înalte se suie pe micile platforme de cale ferată care îi vor duce spre o lume a întunericului, un labirint de galerii umede și tunele în care nu poți decît să te tirăști. Ei trebuie să treacă prin ape subterane și să coboare pe scări verticale, alunecoase. În cîteva minute, sînt plini de noroi și transpirație. Totul răsună de zgomotul asurzitor al aparatelor de forat cu aer comprimat. Conversația nu e posibilă, dar minerii zimbesc și dau din cap. Ei sînt norocoșii, veniți din insulele îndepărtate, care au găsit de lucru la Lebong Tandai, unde scot aur din pămînt, în schimbul cîtorva dolari pe zi. Revista „Newsweek” își continuă, astfel relatarea:

Avansînd prin labirint, Jerry Smith, de la P.S. Lusang Mining, își salută muncitorii băstinași în limba lor. Echipa se îmbulzește în jurul șefului britanic al minei, iar el arată spre stîncă sîroind de apă. Depozite albicioase, strălucind de pete de cuarț și pirită, numite „aurul prostului”, se disting pe suprafața verde-gri a stîncii. Aceste zăcămintele conțin aur „epitermal”, încăușat într-un bogat filon de pină la șapte metri lățime și patru kilometri lungime. „Avem resurse dovedite pentru încă trei ani de minieră”, spune Smith, „și vom mai găsi probabil și altele”. Acum, mina produce o tonă de aur pe an, ceea ce, la prețul de 432 dolari uncia pe piața mondială, înseamnă aproape 14 milioane de dolari. Costurile de producție reprezintă numai jumătate din această sumă, principală grijă este să se scoată cît mai mult minereu într-un timp cît mai scurt.

Febra aurului s-a dezlănțuit din nou. În ultimii ani, o mulțime de companii transnaționale și de indivizi zeloși s-au aventurat în inima unor ținuturi sălbatice din întreaga zonă a Asiei și a Pacificului pentru a găsi noi filoane sau a le revalorifica pe cele vechi. Pe urmele lor au călcat apoi prospectorii locali și, astfel, peste noapte, s-au ridicat comunități de colibe și s-a pus pe picioare un comerț ilegal cu metal prețios. Deși exploatarea aurului a cunoscut un nou avînt în întreaga lume, firmele internaționale s-au concentrat asupra țărilor din Pacific — datorită, în special, miinii de lucru ieftine. Producția crește rapid în Orientul Îndepărtat, astfel încît, în 1990, această zonă va da, probabil, o cincime din producția mondială. Noile tehnologii pentru prelucrarea minereului sărac au determinat o „renaștere” a aurului și în Australia, unde de curînd s-au deschis noi mine într-un ritm de una pe săptămînă. Și mai semnificativ este faptul că descoperirea zăcămintelor epitermale, impinse spre suprafața de activitatea vulcanică, a atras companiile miniere

spre un lanț de insule pline de vulcani, care se înșirue din Indonezia pînă în Pacificul de Sud, pe toată distanța pînă în Noua Zeelandă.

Noua izbucnire a febrei aurului — arată „Newsweek” — a fost determinată, mai ales, de prețurile ridicate ale metalului galben care, după ce au scăzut de la recordul de 850 de dolari uncia, atins în 1980, s-au dovedit remarcabil de stabile de-a lungul întregului deceniu.

Aurul i-a atras dintotdeauna pe cei ambițioși. Dincolo de orice, aurul și corupția merg mină în mină. Mari cantități de aur sînt scoase ilegal din unele țări din Asia și introduse în India și Nepal, state care nu permit importul de aur pentru a preveni scurgerile de valută forte. Președintele Asociației aurului de la Bombay spunea că, în 1986, fuseseră introduse ilegal în India 100 de tone de aur și că cererea din ce în ce mai mare a ridicat prețul local al aurului la un nivel cu 40 la sută mai mare decît pe piețele internaționale.

Gărzi armate

Astfel de factori au încurajat extracția ilicită. În trecut, autoritățile obișnuiau să treacă cu vederea activitățile unor mici prospectori locali echipați rudimentar.

Se pătrunde în inima junglei în căutare de bogății: căutătorii se aventurează pe colinele noroioase dimprejurul lui Mont Kare, din Papua Noua Guinee

Un alt trist Eldorado

O dată cu cererea, a crescut, însă, și miza; minerii localnici au început să transporte buldozere pe riurile din junglă, să înființeze rafinării ilegale și să angajeze oameni înarmați să le apere domeniile, multe dintre ele aflându-se în zone unde operează străini autorizați. Guvernele nu-și primesc partea cuvenită sub forma impozitelor pe veniturile acestor mine ilegale și, mai mult, companiile autorizate se pling că prospectorii ilegali distrug, uneori, un zăcămint promițător, deoarece exploatează filonul superior de minereu bogat în aur și fac extracția din adâncime neprofitabilă.

Una dintre cele mai intense vinători ale aurului — apreciază „Newsweek” — se petrece în Indonezia, țară care, până nu demult, interzicea exportul de aur și descuraja extracția de către străini. Acum cinci ani, când guvernul de la Jakarta a elaborat un nou cod al investițiilor, mai atrăgător, zeci de societăți multinaționale s-au năpustit spre această țară. Din acel moment, firmele străine — în majoritate australiene — au semnat peste 100 de contracte pentru explorarea și amenajarea zonelor promițătoare. Până atunci, având numai două mine mari în funcțiune, țara fusese, practic, un teritoriu virgin. „Înainte — notează „Newsweek” citind pe Mark Miller, directorul societății mixte P.T. Indo Muro Kenkana — nu s-au produs astfel de deschideri”. Acest avantaj și prețul de 400 dolari unciă sunt suficiente pentru ca oamenii să fie dispuși să lucreze în locuri foarte îndepărtate.

Îndepărtate, cu adevărat. Potrivit revistei citate, guvernul a vândut concesiuni pentru vreo 200 000 de hectare din Sumatra până în Kalimantan, pe insula Borneo, și până la îndepărtatul Irian Jaya, de la un capăt la celălalt al celui mai mare arhipelag al lumii. A ajunge de la Jakarta la mina de la Lebong Tandai e treabă de o zi întreagă, și asta include un zbor de o oră până la Bengkulu, pe coasta sud-vestică a insulei Sumatra, iar, de acolo, 87 de kilometri cu mașina pe un drum pe coasta Oceanului Indian, apoi o călătorie de două ore pe apă, în canoe sau cu un șlep. Ultimii 34 de kilometri sunt parcurși de obicei, pe o cale ferată cu ecartament îngust, care străbate tunele și păduri pe singurul drum de acces spre Lebong Tandai, dacă nu socotim posibilitatea de a folosi un elicopter sau aceea de a traversa infernală junglă pe jos.

Mina propriu-zisă, exploatată de P.T. Lusang Mining, are o istorie destul de lungă. Ea a fost deschisă de o societate olandeză în 1910, când Indonezia se afla încă sub dominația Țărilor de Jos. Al doilea război mondial i-a adus aici pe japonezi, care au exploatat zăcămintele de cupru. Mina a fost abandonată și înundată după 1945. În 1985, firma australiano CSR a cumpărat 75 la sută din vechea mină și a început producția. (Recent, CSR și-a vândut partea diviziei pentru metale a companiei Royal Dutch/Schell). Între timp, satul din apropiere și-a dublat aproape populația — de la 1000 la 1844 de locuitori —, pe măsură ce tineri din Jawa și Sulawesi soseau în căutare de lucru. „Pe vremea olandezilor, oamenii ciștigau doar atât cât să poată trăi”, își amintește un sătean bătrîn, care mai păstrează încă în memorie vremurile cînd, pe aici, bîntuiau tigrii sumatrezi, iar pe umeri — dovada, urme de ghiare. „Acum poți chiar economisi ceva bani”, îi spune el reporterului de la „Newsweek”.

Dar boala mineritului ilegal amenință armonia și poate chiar și prosperitatea satului. Este o problemă complexă, întințuită, între altele, și de dificultatea de a asigura locuri de muncă, de a hrăni, adăposti și disciplina o comunitate trecătoare. Multe rafinării ilegale

sînt finanțate de asociații puternice și influente, care își plătesc lucrătorii printr-un sistem de credit care îi menține permanent îndatorați. Dr. Hasanul Arifin, o oficialitate din Bengkulu — citată de revista menționată — estimează că, în Indonezia, se extrag, anual, cel puțin șase tone de aur pentru piața neagră. Aprecierii lui este modestă: experți străini situează totalul la mai bine de 12 tone. Pe de altă parte, producția oficială era, în 1986, de numai 3,5 tone. Pierderile nu sînt numai de ordin financiar. Aglomerările de cocioabe, care au apărut pe terenurile închiriate sau vîndute antreprenorilor minierei, sînt insalubre și, de multe ori, împiedică realizarea proiectelor de infrastructură ale companiilor autorizate. Mai rău, însă, este faptul că multe dintre galeriile săpate ilegal sînt structurale, nesănătoase.

Două existențe

Toate acestea au făcut ca Lebongul să aibă o personalitate dublată: jumătate dintre locuitori lucrează pentru societatea Lusang, iar ceilalți trăiesc de pe urma industriei ilicite a aurului, chiar dacă toată lumea este de acord că exploatarea neautorizată contravine legii.

O viață în labirint: echipele se pregătesc să coboare în mina Lusang, din Sumatra

Lebong Tandai înseamnă două lumi, și ambele trăiesc pentru aur. Bijuterii vînd „la negru” lanțuri și inele de 24 de carate făcute din pepite de contrabandă. Fetițele din sat se fudulesc cu cercei de aur, iar un sugar de 11 luni poartă pe deget un minuscul inel, asigurat, însă, cu o ață înfășurată pe încheietura minii. „Aici, aurul e un simbol al statutului social”, explică sexagenarul Mohamad Kasim, care a venit aici în 1940 ca „să lucreze pentru olandezi”. „Oricine are bani vrea să cumpere aur.” Și Kasim știe ce spune — scrie „Newsweek”, care oferă aceste amănunte; el este unul dintre cei 254 de oameni de la Lebong Tandai care prelucurează ilegal aurul: conduce două rafinării primitive, unde minereul sfărîmat este amestecat cu mercur, care, amalgamîndu-se cu aurul, îl separă de reziduuri. Procedul e periculos, deoarece, atunci cînd mercurul este îndepărtat prin vaporizare, se degajă gaze toxice. Fiecare dintre tamburii folosiți pentru această operație produce mai puțin de un gram de aur pe zi. Dar, cum la Lebong Tandai funcționează 554 de astfel de instalații, ciștigul anual depășește 2 milioane de dolari.

La Lebong Tandai aurul a antrenat un caz dur de inflație. Aici, un kilogram de orez costă de trei ori mai mult decît la Bengkulu, iar un pui — de două ori mai mult. Și totuși, oameni de prin alte părți tot caută

de lucru la mină: în fiecare săptămână sosesc aici încă trei sau patru tineri. Cei norocoși sînt angajați (mina Lusang are 700 de lucrători permanenți) și ciștigă bine. Ceilalți se întorc acasă sau își încearcă, din nou, norocul prin depărtările miniere ale Kalimantanului.

Dar viața de căutător de aur nu aduce siguranță totală nici măcar celor care găsesc de lucru legal. Tentativa de a fura vreun bulgăre de minereu îl poate copleși chiar și pe omul cel mai cinstit, iar cei ce greșesc sînt concediați pe loc. Mai există, apoi, și teama lucrătorilor că, într-o bună zi, șefii lor străini ar putea fugi cu banii.

Fără de alte „boomtown-uri” din Asia, Lebong Tandai este, însă, o așezare de-a dreptul sobră. În Filipine — alt loc unde au fost descoperite zăcămintele epitermale promițătoare —, scenele violente sînt un lucru obișnuit. Așezarea cea mai notorie este Di Wal Wal, aflată în sud, în apropierea orașului Davao. Din 1982, aici caută aur — potrivit revistei „Newsweek” — 100 000 de oameni. Dar în această comunitate, care nu cunoaște legea, pistolarii și cuțitarii nu reprezintă singurul hazard pentru căutătorii de aur. Proprietarii minii asigură cazarea și masa, dar plătesc numai cînd minerii dau de aur. Pentru îmbrăcăminte și alte bunuri, lucrătorii plătesc prețuri de trei ori mai mari decît în alte locuri. Și încă alte neplăceri și peri-

Muncind în albia unui riu în speranța găsirii metalului galben

cole îi pîndesc. În urmă cu cîțiva ani, 300 de oameni au murit într-o galerie care s-a prăbușit. Cu toate acestea, mulți tineri sînt minaiți de speranță spre Di Wal Wal, așezarea al cărei nume se traduce, literal, ca „limbă scoasă de oboseală”.

În Australia febra aurului prezintă altfel de simptome. Devalorizarea monedei și progresele tehnologice rapide explică, împreună, faptul că prelucrarea minereului sărac e din nou profitabilă. Una dintre cele mai importante inovații constă în exploatarea la zi a unor mari cantități de minereu, cu ajutorul unor mașini grele. Variantele îmbunătățite ale spălării cianidice — procedeul cel mai obișnuit de extragere a aurului — au dus la scăderea costurilor de producție. Una dintre aceste variante constă în utilizarea carbonului pentru a separa aurul de soluția de cianură. Într-o altă variantă, soluția de cianură este pulverizată asupra unor grămezi de minereu sfărîmat — un procedeu eficient de extragere a aurului din minereul foarte sărac. În urmă cu zece ani, nimeni, nici nu s-ar fi uitat măcar la un minereu cu un conținut de aur de numai un gram pe tonă, dar, acum, un astfel de minereu este valorificat în Australia.

O serie de zăcămintele promițătoare descoperite în Papua Noua Guinee, Noua Zeelandă și într-un șir de insule din Pacificul de Sud, zăcămintele pe care geologii

le pun în legătură cu teoria rezervelor epitermale, au deschis noi orizonturi. În 1986 — scrie „Newsweek” —, zeci de cereri de explorare — venind mai ales din partea unor firme cu sedii în Australia — au fost înregistrate în Vanuatu, Fiji și Insulele Solomon, ai căror vulcani și fumarole sînt posibile indicii ale sistemelor geotermale care dau naștere aurului epitermal. În Noua Zeelandă, unde aurul a constituit un important produs de export înainte de 1950, a fost redeschisă, după 36 de ani, o mină (la Martha Hill), care cîndva ocupase locul al treilea în lume la producția de aur.

Cum eficiența producției crește și multe țări au planuri ambițioase, se pune problema dacă nu cumva se profilează un excedent de aur pe piață. Probabil că nu. Una dintre proprietățile magice ale aurului este că oferta crescută este repede absorbită, fără să exercite o acțiune de scădere a prețurilor pe termen lung. Prețurile sînt afectate de inflație, puterea dolarului și dumping. Dar, chiar dacă prețul aurului ar scădea cu pînă la 40 la sută, destule mine din Pacific tot ar fi rentabile.

O centură de foc și aur

De ce s-a declanșat această febră a aurului acum și de ce în Pacific? O cauză importantă a fost prețul maxim atins de aur în 1980, cînd au prins contur multe planuri pentru operațiuni miniere în Asia, care însă de abia acum se realizează. Prețurile petrolului și cuprului — alți doi piloni ai economiilor asiatice — nu dau semne de revenire din lungul lor declin, dar pierderea, din acest punct de vedere, a însemnat cîștig în aur. În plus, progresele tehnice și devalorizările monetare din Pacific au diminuat cheltuielile de producție. Astăzi, afacerea aurului este marcată de noi tendințe și deschideri și de un percutant termen tehnic de ultimă oră: cea mai recentă „găselniță” geologică este aurul „epitermal”, aflat în zona Pacificului.

Modelul epitermal, elaborat în deceniul trecut, se bazează pe principiul tectonicilor plăcilor — porțiunile mobile din scoarța terestră. Cînd plăcile se deplasează, ele produc o tensiune care duce la eliberarea de lavă, iar aceasta conține uneori metale prețioase. Sistemele vulcanice concentrează aurul și alte minerale, pe măsură ce lava țîșnește prin falii spre suprafață. Astfel, se formează zăcămintele la adîncimi de 200 pînă la 1000 de metri. Mulți oameni de știință cred că aurul epitermal va aduce mari beneficii. Geologul englez Tim Hardwick, de la compania minieră Lusang din Sumatra, spune că, spre deosebire de anii '60, cînd absolutenții facultăților de geologie plecau să caute cupru în Zambia, acum la modă e aurul din Indonezia și Papua Noua Guinee.

Explicația este dată de faptul că extremitățile plăcilor tectonice formează un arc care străbate Asia și Oceania, arc pe care geologii îl numesc Centura de Foc. Aceste extremități trec pe lângă Indonezia, Filipine, Papua Noua Guinee, arîcîndu-se apoi spre sud, în direcția Noii Zeelande. Regiunea este înțesată de vulcani de suprafață și fumarole — indicii sigure că, pe aici, există aur. Numai Indonezia are peste 100 de vulcani. Dar, pînă nu de mult, geologii se orientau, în eforturile lor de explorare, după zăcămintele vizibile și nu după sistemele vulcanice sau zonele tectonice.

În zonele cu formațiuni epitermale promițătoare, mineritul este însă plin de dificultăți. Pînă la 100 de metri sub pămînt, cea mai mare parte a aurului epitermal există în filoane subțiri, asemănătoare cu vasele capilare. Dacă sapă mai adînc, minerii descoperă, într-adevăr, concentrații mai mari, ca acelea de la Lebong Tandai în Sumatra, dar și aceste filoane sînt relativ înguste. Sub acest nivel se află „bonanza” —

Un alt trist Eldorado

zona zăcămintelor bogate, dar, pentru a ajunge la asemenea adâncimi, cheltuielile sînt fantastice.

Înainte de a hotărî dacă se va merge mult în adîncime, antreprenorii trebuie să cîntărească și aspectele politice și de siguranță. În Malaezia, de exemplu, riscul de a se trezi în mijlocul unui conflict etnic a descurajat investitorii. În Filipine, insurgenții înarmați bintuiau teritoriile din inima țării, adeseori taxîndu-i pe prospectorii. Dar, deși greul muncii de a aduce aurul epitermal la lumină se petrece în sălbăticia pădurilor, lumea aceasta nu este primitivă în totalitate. Mark Miller, directorul unei companii miniere cu sediul la Jakarta, cunoaște un sătuc în inima insulei Borneo, unde negustorii pot să-și spună care este cursul aurului pe piața de la Londra în trei momente diferite ale aceleiași zile.

Comorile muntelui Kare

Ridicîndu-se la vreo 3000 de metri deasupra zonei vestice de dealuri din Papua Noua Guinee, muntele Kare este un tărîm cit se poate de neprimitor. Bătut de ploii reci în tot cursul anului și învăluit într-un aer prea rarefiat pentru a permite locuințe permanente, acest tînet a fost, timp de secole, ocolit de origine în afară de cei mai robuști și îndrăzneți băștinași. Dar acum lucrurile stau altfel — notează revista citată. Mii de oameni și-au părăsit slujbele și, cu cazane și lopeți, au pornit-o în sus pe coastele noroioase. Motivul: aurul aflat de cele mai multe ori imediat sub suprafață.

Situată în mijlocul zonei aurifere a Centurii de Foc din Pacific, Papua Noua Guinee produce de mult o cantitate considerabilă de aur — 40 de tone pe an în ultimul timp. Dar comorile muntelui Kare nu au fost

descoperite decît în 1987, cînd o companie minieră din Australia a început să facă prospecțiuni. În timpul construcției taberei, sîpînd, muncitorii băștinași au dat de o pungă de pepite aurifere (din cauza unui eveniment geologic — un cutremur care a produs o alunecare de teren —, două treimi din aurul de la muntele Kare se găsește sub formă de pepite). La început, ei nu și-au devalzuit descoperirea. Dar secretele se păstrează greu cînd este vorba de o posibilă comoară. Așa că vreo 3000 de localnici s-au năpustit asupra zonei cu pricina, pe care au împinzit-o cu tranșee și cratere, făcînd-o să arate ca un cîmp de luptă din primul război mondial.

Astfel — arată „Newsweek” — a luat naștere, în această zonă, o nouă economie. Piața improvizată pe muntele Kare prosperă, în ciuda prețurilor inflaționiste. Trei companii de transport cu elicoptere și-au deschis sedii în satul cel mai apropiat, oferind minerilor o alternativă pentru drumul de două zile, pe jos, pînă la munte. Costul celor opt minute de zbor — 100 de dolari. Reprezentantul local al firmei Toyota și-a epuizat stocul pe trei luni în numai șase săptămîni. Un băiat de 14 ani, care descoperise un filon de aur, s-a dus la oraș și a cumpărat un automobil. Pentru că nu știa să conducă, a trebuit să-și caute un prieten care să-l ducă — pe el și mașina — acasă.

Însă nu oricine se îmbogățește pe muntele Kare. Activitățile miniere sînt strict limitate la proprietarii din triburile locale și rudele lor. Străinilor li se cere să plece într-un mod foarte direct, care include și amenințări la adresa vieții lor. Conzinc Riotinto Australia (CRA), compania ale cărei prospecțiuni au dus la marea descoperire, are și ea probleme, căci, conform legii locale, membrii triburilor, din partea locului au drepturi exclusive asupra întregii cantități de aur găsite la suprafață sau foarte aproape de suprafață. Dar CRA speră să dea de filonul central din adîncime atunci cînd tot aurul de la suprafață va fi fost epuizat. Localnicii, speră, însă — scrie „Newsweek” —, că acest lucru nu se va întîmpla decît peste multă, multă vreme.

Daniela Dolgu

Bani bolnavi

● Un olandez, de profesie fost bucătar, profund de lacunele legii, își propune serviciile de „intermediar” între donatori (săraci) și primitori (bogați). Iată povestea — după relatările revistei „Le Point” — a acestui cinic traficant de organe

„Aveți nevoie de bani? Vi se refuză peste tot serviciile? Noi vă putem ajuta. Discreție sută la sută. Chiar dacă beneficiați de asigurarea socială. Telefon... Vă stăm la dispoziție și la sfîrșitul săptămîinii”. Anunțul, care a apărut într-un ziar regional olandez, a trecut aproape neobservat, pînă cînd, alertat de un telefon, același cotidian descoperă că respectivul ajutor ascundea o tranzacție ciudată: cumpărarea, contra sumei de 80 000 mărci, a unui rinichi sănătos. „Am primit deja cîteva sute de telefoane” mărturisește „cu mîndrie” Reiner Oude Groote Beverborg, după ce a cîerut, în zadar, să fie plătit pentru interviu. La 32 de ani, acest fost bucătar de profesie simte că a dat de-o afacere bună. „Cei care mi-au telefonat pentru a-și oferi organele sînt în majoritate olandezi de condiție medie.

aflați în mari dificultăți financiare”. Acest „om de afaceri” (cu un început de burță — pentru a corespunde într-un totu imaginii tip a afaceristului prosper în devenire — la care se adaugă și restul recuzitei: ochelari fumurii de soare și o veche geantă diplomat maronie) se și vede un fel de filantrop venit în ajutorul compatrioților săi înglodați în datorii.

„Eu însumi am trecut prin mari dificultăți financiare, cînd restaurantul meu a dat faliment”. În acel moment, olandezul a intrat în legătură cu un celebru cînte vest-german, Reiner Adelman von Adelmannfelden, un „deschizător de drumuri” în materie. Acesta și-a făcut deja un nume — mai degrabă, un pseudonim — în furnizarea de mercenari. Se spune că în cele din urmă s-a apucat de comerțul cu organe. „Cînd am dat faliment, povestește Beverborg, m-am oferit să-i vind „un rinichi”. Tranzacția n-a avut loc, dar, de atunci, Oude Groote Beverborg servește ca „intermediar” în Olanda.

Ideea este simplă: bolnavii nefritici bogați caută un rinichi sănătos. Căutarea e prea lentă? Lipsesc donatorii? Un circuit paralel poate afla donatorii în viață sănătoși, dispuși să-și sacrifice unul din prețioasele organe în schimbul unei frumoșele sume de bani.

Oude Groote Beverborg a înființat, deci, „biroul ROGP”, înscris la camera de comerț Twend și Salland sub numărul 60426. Are o motivație socială — „mediere în tranzacții financiare” — un număr de telefon, o persoană care preia convorbirile. Totul e bine pus la punct, nu mai rămîne decît să înhațe clientul. „Oame-

nii telefonează crezând că pot obține niște credite — povestește el. Le explică că, dacă au într-adevăr nevoie de bani și, cu condiția de a fi perfect sănătoși, le pot propune o soluție care le-ar aduce 80 000 mărci. Dar nu-i de ajuns numai acordul. Trebuie făcute pe parcurs niște cercetări spre a găsi compatibilități între cele două părți. Contractul mai stipulează că donatorul nu trebuie să fie nici toxicoman nici alcoolic. Se efectuează teste în laboratoare, să zicem în RFG; apoi urmează transplantul în clinici particulare (și în cel mai desăvârșit secret), probabil la Londra, Paris, Manila sau Bombay. Totul ajunge la suma de 150 000 mărci, facturată beneficiarului de organ astfel: 60 000 pentru operație, 80 000 pentru donator, o parte pentru cheltuieli de transport și 8 000 pentru mine" explică senin Oude Groote Beverborg.

Cam asta ar fi teoretic. Căci, pînă în prezent, n-a fost efectuat nici un transplant prin intermediul olandezului „intreprinzător”. „Cum aș fi putut, într-un timp așa de scurt? Eu îmi fac treaba teimeinic!” exclamă acesta.

Între timp, apariția unui astfel de comerț a început să-i trezească din toropeală pe olandezi. Căci fostul

bucătar reconvertit „în afaceri” nu prea are de ce se teme din partea justiției. Nu există nici un paragraf de lege care să prevadă sancțiuni pentru tranzacții de organe umane în scop lucrativ.

Lumea medicală este mai degrabă șocată. Asociația medicilor olandezi a făcut cunoscut faptul că așteaptă de 15 ani să apară o astfel de lege. La fel și Consiliul sănătății, al cărui prim aviz în acest sens datează din 1968. Dr. Persijn de la Eurotransplant pune accentul pe riscurile respingerii organului transplantat și pe complicațiile ce pot apărea după intervenție. Mulți nu văd în această afacere decît o încercare de escrocherie, unde naivii ar plăti pentru transplanturi care nu se vor efectua niciodată. Dar „comerciantul” se angajează că va permite filmarea primei operații de acest gen „cu condiția ca ziariștii să respecte anonimatul tuturor”. Și dacă totuși legea asupra transplanturilor ar schimba situația? „Aș face același lucru în altă parte” — afirmă fostul bucătar. Tenace, acest neguțător de afaceri curat-murdare!

Traducere și adaptare de
Anca Grigoriu

Misteriosul miliardar

De la ferestrele imense ale apartamentului amenajat pe acoperișul fabricii, un bătrîn observă baletul matinal al turiștilor veniți să viziteze fabrica de ciocolată care poartă numele mamei sale, „Ethel Mars”. Cînd se lasă noaptea, la numărul 2 de pe Cactus Drive, în această zonă vag industrială, amplasată pe crusta desertului, la capătul pistelor aeroportului din Las Vegas, bătrînul rămîne singur. Singur cu cactușii lui, impecabil aliniați în jardinierele care-i bordează balconul. Are pasiunea plantelor cu spinii. A umplut o grădină întreagă în jurul fabricii, spre marea plăcere a vizitatorilor. Noaptea, proiectoare mari și camere de luat vederi transformă pătutul de verdeașă într-un adevărat cîmp de mine.

Aici, la Mc Lean — continuă revista „Paris Match” —, întrecer și nisip, la cîțiva kilometri depărtare de firmele scripitoare ale cazinoului, în acest apartament strînit de soare și de zgomotul asurzitor al avioanelor, trăiește retras cel mai bogat american: enigmaticul Forrest Mars.

Toată America dorește să-l cunoască de cînd cele 12,5 miliarde de dolari ai săi l-au propulsat pe locul trei în clasamentul celor mai bogați oameni din lume. Dar Forrest Mars, 84 ani, fondatorul unui imperiu de ciocolată („Mars”, „Smarties”, „Bounty”) a devenit de multă vreme invizibil. Ultima dată cînd a acordat un interviu — unei reviste economice americane —, de altfel unicul interviu al vieții sale, a fost în

1966. „Lucrez în această branșă de 60 de ani și, în afara cîtorva angajați ai săi, n-am întîlnit pe nimeni care să-l fi văzut cu proprii ochi pe Forrest Mars”, declară vicepreședintele unei importante firme producătoare de dulciuri. Imperiul său cuprinde 60 filiale și 20 000 angajați. Forrest Mars a introdus cultul tăcerii și al misterului. Cu un temperament închis, zguduit cîteodată de violente accese de minie, Mars le-a interzis angajaților să-i pronunțe numele în public, amenințîndu-i cu concedierea. Pentru a se retrage în turnul lui de fildeș, s-a prevalat de statutul juridic al întreprinderii sale. Fiînd o întreprindere de familie, necotată la bursă, „Mars” nu este obligată să dezvăluie cifra beneficiilor obținute sau să comunice numele băncilor sale. Bătrînul miliardar refuză cu înverșunare orice publicitate, transformînd legea secretului într-o adevărată paranoia.

Istoria familiei — scrie „Paris Match” — a debutat în 1911, în portul Tacoma, de pe coasta de vest a Statelor Unite, cînd Franck Mars și soția sa, Ethel, s-au decis, într-o bună zi, să vîndă bomboane preparate în propria lor bucătărie. Treptat, antrepriza familială se dezvoltă. Fîl cel mare, Forrest, absolvent al universității din Berkeley, își propune să preia ștafeta. Încăpăi-

nat, tenace, nu visează decît să extindă producția de bomboane „Mars” în toată țara. Are, însă, nevoie de un produs unic. Îi sugerează tatălui său să fabrice un baton de nuga tras în ciocolată cu lapte și mîlț. Ideea este bine gîndită. Luînd nuga ca ingredient de bază foarte ieftin, Forrest găsește mijlocul de a vinde un baton de ciocolată conținînd doar o treime cacao, în timp ce concurența se ruinează fabricînd dulciuri costisitoare din cacao sută la sută. În 1923, la 19 ani, Forrest Mars inventează „Milky Way” („Calea Laptelui”), batonul de ciocolată care avea să devină imperiul său.

An de an, Forrest Mars își clădește o reputație de om de marmură. Autoritatea sa percutantă îi mortifică pe colaboratori. La angajare, salariații primesc o broșură intitulată „Cele cinci principii ale lui Mars”, care rezumă comandamentele fondatorului acestui mare grup industrial ce realizează o cifră de afaceri de 6,5 miliarde dolari.

Cînd va decide să se retragă din afaceri — conchide revista citată —, Forrest Mars va încredința conducerea multinaționalii celor doi fii ai săi, Forrest junior John, și fiicei sale, Jacqueline, crescuți în aceeași tipare ale secretului. „De o parte există acest imperiu, explică un ziarist, de cealaltă un clan familial obsedat de secret, măcinat de conflicte și care se simte condamnat să facă mai mult decît Forrest Mars, în temeiul lor”.

Mirela Lazăr

Veneția fără gondole

Ascunsă pe malurile unui canal murdar, departe de mulțimea din Piața San Marco și de Lido, la Veneția se află o clădire igrasioasă și disgrațioasă care reprezintă locul de naștere al uneia dintre cele mai frumoase bărci din lume: gondola venețiană. În atelierul său modest, slab luminat și cu podeaua acoperită de un adevărat covor de așchii și rumeguș, familia Tramontin lucrează la elegantele bărci negre, de peste un secol. În prezent, Nedis Tramontin are reputația de a fi cel mai cunoscut constructor de gondole din oraș. Însă, în fața provocărilor și pericolelor vieții moderne, această meserie, odinioară înfloritoare, amenință să devină o artă pe cale de dispariție.

„Sintem în criză”, afirma, într-o convorbire cu un ziarist de la „International Herald Tribune”, Tramontin, în vîrstă de 67 de ani. În perioada de înflorire a Republicii Venețiene, în secolele XV și XVI, între 10 000 și 15 000 de gondole transportau pe cetățenii bogați de la un palazzo somptuos la altul, elegantele bărci fiind un martor tăcut al funeraliilor și căsătoriilor, petrecerilor și balurilor, al poveștilor de dragoste și intrigilor politice. Constructorii de gondole cîntau o adevărată simfonie a muncii, securile și fierăstraiele lor răsunînd din toate părțile orașului cu 150 de canale, contrapunctînd parcă zgomotul valurilor mării lovindu-se de maluri.

Taxi, vehicul al îndrăgostiților și, în fond, un adevărat mod de viață, gondola a constituit, timp de mulți ani, simbolul de neconfundat al acestui oraș așezat pe ape, imortalizat de poeți și de cîntecele populare, de mari opere de artă și o varietate tot mai mare de obiecte kitsch. Tradiția romantică a gondolei mai trăiește încă; dar, în realitate, numai ceva mai mult de 300 de gondole mai există în orașul de pe lagună, majoritatea ocupîndu-se cu transportul turiștilor. Și numărul tradiționalelor bărci arcuite descrește rapid, ceea ce i-a făcut pe venețieni să-și imagineze neimaginabilul: ce va deveni orașul fără gondole?

În prezent, mai pot fi găsite numai trei squeri (atelier de construit gondole) veritabile, producînd între 10 și 12 gondole. Gondolierii orașului ar avea nevoie de două-trei ori mai multe asemenea ateliere pentru a-și înlocui gondolele care s-au învechit în asemenea măsură încît nu mai pot fi reparate. Actualele squeri au comenzi pînă dincolo de anul 2 000. Unul dintre motivele acestei ecuații nefavorabile dintre cerere și ofertă este poluarea apelor Veneției și siajul distrugător al bărcilor cu motor. În aceste condiții, gondolele

nu mai pot rezista ca pînă acum. Gondolierii relevă că ei trebuie să-și înlocuiască bărcile cam la 10-15 ani, pe cînd, înainte de apariția bărcilor cu motor, o gondolă putea rezista și 50 de ani.

Cel mai important motiv este, însă, faptul că, în prezent, construcția de gondole este o meserie în agonie. „Avem nevoie de ucenici, asta este problema. Altfel, vom rămîne tot mai puțini, afirmă Tramontin. Nu vom putea niciodată să construim atîtea bărci cît este nevoie, și gondola va dispărea treptat-treptat”. În timp ce meseria de gondolier a ieșit din umbră devenind o ocupație populară, în principal datorită valului de turiști bogați, puțini tineri optează pentru ucenicia îndelungată și grea de squerarolo (constructor). Fiul lui Tramontin, Roberto, este unul dintre ei. La vîrstă de 34 de ani, este cel mai tîrziu squerarolo din Veneția. Și, avînd în vedere faptul că are o singură fiică, în vîrstă de 16 luni, care nu va practica această meserie specific bărbătească, el va fi, probabil, și ultimul deținător al secretelor meseriei pe care a practicat-o și stră-străbunicul lui, Domenico, care, pe la 1800, a proiectat prima gondolă modernă, socotită și în prezent standard.

De-a lungul generațiilor, nu au fost elaborate manuale de construire a gondolelor, această meserie bazîndu-se doar pe cunoștințele și măiestria dobîndite prin practica transmisă din tată în fiu. „Nu poți da drumul a o mașină și să faci o gondolă, ca și cum ai turna o lingură din metal”, arată tînrul Tramontin. Gondolele venețiene au anumite elemente comune: fiecare barcă măsoară circa 10 metri lungime și are o lățime de maximum 1,4 metri, fiind realizată din circa 280 piese din lemn de nuc, brad, cireș, tei și din alte esențe. Fundul lat este asimetric, pentru ca gondolierul să poată visli într-o singură parte. Cînd este complet echipată, barca cîntărește aproximativ 500 kilograme și costă pînă la 23 000 dolari.

„Nu se poate fabrica aceeași gondolă pentru un vislaș care cîntărește 70 kilograme și pentru unul de 100 kilograme”, relevă tînrul Tramontin. „Trebuie să știi să combini funcționalitatea cu estetica”. Roberto adaugă că a avut nevoie de 15 ani pentru a-și însuși tehnica. Iar Mario Mingardi, reprezentant al Societății pentru protecția gondolei și gondolierilor din Veneția, afirmă: „Este aproape o alchimie”. Majoritatea tinerilor de azi nu au răbdare și talent pentru a construi gondole, spune Roberto Tramontin într-o convorbire cu corespondentul ziarului „International Herald Tribune”: „Trebuie să fii inteligent, creativ, să poți să înveți. Cel mai important lucru este să fii pasionat să fabrici gondole. Altfel nu vei face niciodată progrese”.

Societatea pentru protecția gondolei și gondolierilor a propus, în repetate rînduri, să fie adoptate măsuri legislative de reducere a vitezei bărcilor cu motor, care brăzdează canalele venețiene, provocînd valuri care lovesc cu putere atît gondolele, cît și zidurile palazzo-urilor păgînite ale orașului.

Fără rezultat, după cum fără rezultat a rămas și inițiativa ecologistilor privind crearea unei zone „albastre” în centrul Veneției, unde să nu fie permis decît accesul bărcilor acționate de visle. Majoritatea venețienilor sînt, însă, optimiști, afirmînd că gondola va supraviețui, așa cum a făcut-o timp de secole, în pofida molimelor, războaielor, invaziilor, inundațiilor anuale și chiar căderii Imperiului venețian. Pentru că această barcă, cu alură nobilă, constituie un simbol al istoriei orașului și mii de turiști și îndrăgostiți vin, anual, din întreaga lume, pentru a fura un sărut sub Puntea Suspinelor.

Romeo Nădășan

Între iaht și mila publică

Probabil mai mult ca oricând, în anii de după cel de-al doilea război mondial, ultimul deceniu a adus elemente socio-politice care au adâncit considerabil prăpastia dintre bogați și săraci. Politicile promovate de guvernele din Statele Unite și Marea Britanie, de pildă, i-au îmbogățit pe cei deja avuți (puțini) și au dus la sporirea numărului celor în nevoi și așa numeroși. Potrivit chiar statisticilor oficiale, numărul familiilor americane sărace a sporit rapid, milioane de persoane fiind obligate să-și ducă traiul cu veniturii aflate sub limita oficială a sărăciei.

„Există 9 milioane de săraci, cei mai mulți albi, și care, totuși, lucrează - scria anul trecut revista *U.S. News and World Report*; iar numărul lor poate crește”. De aici, la „străzile disperării” nu e decît un pas. *Times* relatează, pe marginea fenomenului cerșitului: „Întotdeauna la colț de stradă, întotdeauna pe partea pe care te afli, adesea la discreția milei tale. Omul cu privirea rătăcită, care blochează pasajele de trecere din metrou, invocînd nenorociri și implorînd. Femeia cu copiii ei neîngrijiți, care se zbate ca o intruchipare a disperării. Copiii vagabonzi care mișună la intersecție. Bătrînul orb care, iarna, stă lingă soba învaluită în norul umed al adunării. Cerșetorul umil, ce așteaptă în fața magazinelor unde vinzarea se face cu mașini automate, unde portofelele sînt pline iar pereții transparenți. Oricum, niciodată nu au apărut atît de des ca acum. Străzile din orașele americane au devenit intersecții ale disperării. A parcurge o distanță oarecare înseamnă a fi siliți să treci printr-un șir de cerșetori. În Manhattan, numărul lor și al apelurilor lor a adus orașul la limita răbdării.

Unii dintre ei sînt invalizi și nu pot lucra; alții sînt gata să care un bagaj, să spele o fereastră, să manevreze o pompă de benzină pentru oricît de puțini bani.”

Și la polul celălalt...

La polul celălalt se află un număr de indivizi care nu mai știu în ce mod să-și cheltuiască averile,

cărei extravagante să-i mai răspundă, ce plăcere - evident, extrem de costisitoare - să mai nascăcoască. Cum trăiesc acești foarte bogați relatează Oliver Pereție în *Le Nouvel Observateur*:

A fost, odată, un tînăr binecunoscut la Chicago, dintr-o familie metodistă și puritană. La 27 de ani, cu 600 dolari împrumutați și o mașină de scris veche, acest tînăr a lansat o revistă erotică. A scris-o în bucătărie și a ilustrat primul număr cu fotografii ale lui Marilyn Monroe, goală pe un covor roșu. Și-a botezat revista „Playboy”. Tînărul, pe nume Hugh Hefner, avea să ajungă miliardar.

Curînd, averea sa a atins 200 milioane dolari. N-a întîrziat să se mute la Hollywood, într-un „modest” castel cu o sută de încăperi.

• Contraste ale societăților de consum

Camera sa era cît o mare sală de muzeu și, în mijloc, trona un pat circular, de 4 metri diametru.

Hefner și-a acumulat și cheltuit averea într-o epocă de libertinism. Trăia în pijama de mătase, înconjurat de două duzini de persoane de sex opus, cărora le spunea „Iepurașii mei”.

Lui Hefner îi plăceau cinematograful la domiciliu și... pepsi-cola. Avea un avion DC-9 și încredințase cronică financiară a revistei „Playboy” unui tip numit Jean-Paul Getty. Acesta scrisese o carte intitulată „Cum să devii bogat”, ceea ce însemna deja un mod de a obține bani. Bineînțeles, în comparație cu petrolul, vinzarea acestui best-seller... abia îi ajunge să-și cumpere țigări. Revenind la Hefner, privirea sa magnetică simboliza foarte bine bogatul anilor faști din a doua jumătate a secolului: celebru, decontractat, chelțuitor, lenes și mandru că e astfel.

Din palatul sau scos din o mie și una de nopți, Hefner avu într-o zi o sclipire: „În universul meu, eu sînt regel!” și-a spus el. Dar toți bogații sînt suveranii imperiului

lor, fie că e vorba de paste, pulo-vere sau arme. Banul le țîge loc de titluri de noblete și de sceptru. Odată trecută vîrstă capricioasă și feluritelor distracții, banul le permite să-și potolească pasiunile. Sau nebuniile. Dovadă că toți se cred regi. Cum se explică altfel că au, cu toții, iahtul personal, de parcă ar fi regii nu se știe cărei țări? Să-l luăm pe Bernard Tapie. Copil al orașului, a crescut departe de mare și de vasele cu pinze. Cu averea pe care o are (un automobil Porsche 911 în garaj, un avion Lear în hangar) își oferă una sau două croaziere în Antile, pe un „sloop” de 12 metri. Deloc banal. Apoi, într-o zi, își vrea Versailles-ul. În 1983, Tapie cumpără o epavă de 72 metri, cu patru catarge, care ruginea la Moorea. Vasul aparținuse lui Alain Colas și aproape că reușise să cîștige, în urmă cu șapte ani, competiția de traversare a Atlanticului. Dar ce mai conta? În decembrie 1983, Tapie anunță că își va boteza vasul „Vie Claire”, că va cheltui 35-40 milioane franci pentru a-l repara și a-i adăuga zece cabine; 5,5 milioane franci anual pentru plata celor 16 membri ai echipajului, întreținere și docuri; 2,5 milioane dolari pentru amortizare. Suma constituia de-abia 12 la sută din bugetul pentru dezvoltare al grupului condus de Tapie.

Necazul este că transformarea totală a vasului în cel mai mare iaht cu pinze din lume și al treilea din istorie va dura de șapte ori mai mult decît se prevăzuse și va costa de două ori mai mult. Giganțul nu va pluti pe mări decît în vara lui 1987. Între timp, și-a schimbat numele și a înghițit vreo sută de milioane de franci din contul bancar al proprietarului. În primăvara lui 1988, Tapie s-a hotărît să doboare recordul de traversare a Atlanticului - deținut din 1905 de goeleta de 56 metri „Atlantic”.

Să recapitulăm: Bernard Tapie, șeful unui grup, patronul unui club de fotbal și al unei echipe cicliste, candidat la postul de deputat de Marsilia, pleacă pe mare după o himeră. Dar Tapie e bogat. Este „rege”. După ce a ratat o primă plecare, își lansează vasul în furtună. Comandantul navei îl sfătuiește să fie prudent. Tapie nu ascultă. Refuză să reducă viteza. „Catedrala de pinză” se infundă cu puntea în apă, oamenii alunecă, marea mătură suprastructura. Jucăria de 100 milioane nu e asigurată decît cu o treime din sumă. Lui Tapie puțin îi pasă. La intrarea în Marea Mîneei, un val culcă enormul vas, dar nici asta n-are importanță. „Phoece”, cu peste 30 de noduri la oră, a pulverizat recordul lui „Atlantic” și a realizat al

patrulea timp din istoria călătoriilor cu vase cu pinze.

Tapie strălucește. Știe că și-a oferit una din amintirile cele mai puternice ale existenței sale. Acum visează să ajungă la Capul Horn. Dar, după trei zile, lovitură de teatru: declară că își vinde gigantul vas... Ce să mai înțelegem?

Oare trebuie să înțelegem „drama” tuturor celor de felul lui Tapie? „Regii” sint goi. Bătrînul Niarchos se plîngea adesea că, la bătrînețe, îl așteaptă plictisul. Plictiseala, acesta-i dușmanul. Intreaga lor viață, cei bogați speră să cumpere cu banii lor un „supliment de existență”. Ce vor trebui să inventeze cînd tot aurul din lume nu ajunge să le înnoiască zilele? Iahurile au acest inestimabil avantaj că pot continua să producă senzații mult timp după ce plăcerea posesării s-a risipit.

Dar „Nabila” are și ei, pretenția de a se număra printre navele amiral ale escadreii miliardarilor. Ii aparținea lui Adnan Kashoggi, care l-a cumpărat pentru a-i face

plăcere fiicei sale. Are 87 de metri. Recentele probleme cu averea l-au împins pe Kashoggi să-l vîndă antreprenorului american Donald Trump, omul care are deja un zgîrie-nori, de sticlă pe bulevardul V, la New York...

Jack Setton, tînărul grăbit, care domnește peste grupul „Pioneer-France”, a achiziționat recent, pentru 100 milioane de franci, un vas elegant de 62 metri lungime, socotit deja unul dintre cele mai frumoase iahuri din lume. Oficial, „Belle France” ar trebui să folosească drept vitrină de lux a Franței; în realitate, Jack Setton s-a îndrăgostit de formele sale. A fugit în Grecia la bordul noii sale iubiri. Pînă acum, acest colecționar de automobile formula 1 se mulțumise cu vase mai modeste: un velier de 25 metri, un mic trimaran ș.a. „Ce e fascinant, spune un fotograf care îl cunoaște bine, este că își cheltuiește banii cum am dori s-o facem și noi, dacă l-am avea. Intr-o zi, se săturase de ambuteiaje. În două minute, a decis să

vină la birou cu elicopterul. Și a făcut-o”.

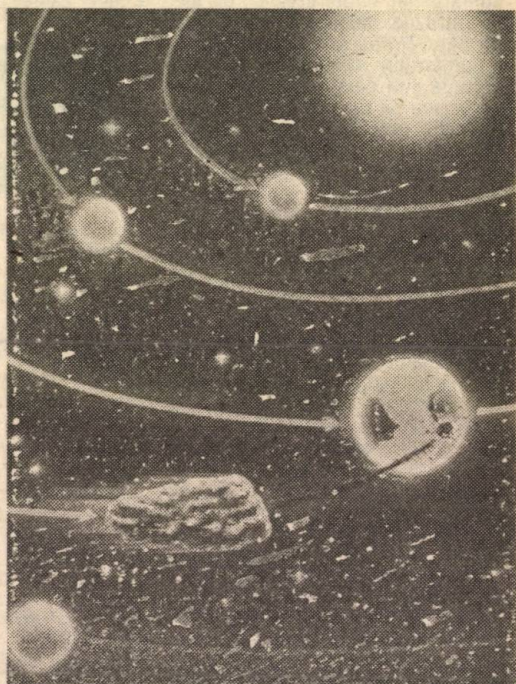
Prin intermediul iahurilor, bogații își continuă disputele orgolioase și rivalitățile de putere. Baronul Edmond de Rothschild a hotărît recent să se retragă din club și a vîndut iahutul „Gitana”. Italianul Raul Gardini l-a cumpărat pe loc. Gardini e patronul celui de-al doilea imperiu industrial italian de după Fiat. Mai este și numărul 2 în lista cu primii 50 cei mai bogați italieni, tot după Giovanni Agnelli. Lui Raul Gardini îi plac vasele cu pinze. Avea deja geamăna „Gitanei”. A cumpărat „Gitana” doar pentru a-l agasa pe Edmond... Iar acesta se consolează privindu-și celelalte trei vase, mai mici, dar mai elegante. Edmond de Rothschild ia rareori cîrma lor. Le privește doar și îi e de ajuns...

Firesc, de pe un iaht care plutește departe pe apele limpezi ale mării, sub un soare eventual torid, n-au cum să se vadă străzile cu cerșetorii atît de mulți; și nici săracii, oricît de mulți ar fi.

„Toutatis” — un gigantic asteroid

Întîmplarea își are începutul cu un an în urmă, în noaptea de 4 spre 5 ianuarie 1989. Atunci, la Observatorul francez Calern, situat pe Coasta de Azur, erau de serviciu astronomii Alain Maury și Derral Mulholland. Telescopul lor era îndreptat pentru observații de rutină, în direcția micilor sateliți ai planetei Jupiter, descoperiți acum cîțiva ani de sonda Viking. Dimineaua, un alt membru al echipei, Christian Pellac, a început munca de dezvoltare a fotografiilor înregistrate în mod automat în timpul nopții. Spre marea lui surprindere, Pellac a remarcat în respectivele imagini prezența unui obiect lung, nemiareperat pînă atunci. Toți trei, după ce au examinat cu multă atenție fotografiile, au ajuns la concluzia că este vorba de un asteroid, și încă unul de o mărime neobișnuit de mare. Controlul întreprins ulterior de comunitatea științifică internațională a confirmat concluzia astronomilor fran-

Asteroidul „1989 AC” pe orbita (desen)

cezi. Conform regulii, obiectul necunoscut a primit o denumire codificată: „1989 AC”. Echipa franceză i-a mai dat și un alt nume: „Toutatis”, numele zeului celtic al războiului.

Asteroidul „1989 AC” face parte dintr-o mare fami-

lie de meteoriți, denumită Apollo Amor, ale căror orbite se întretaie periodic cu cea a Pământului. Și, dintre sutele de meteoriți de diferite dimensiuni aparținând acestei familii, „Toutatis” evoluează cel mai aproape de orbita Terrei. Este motivul pentru care, în toată lumea, se încearcă calcularea traiectoriei sale. După cele mai noi date, această operațiune va fi terminată în jurul anului 2020. Deocamdată, singurele date estimative cu privire la „Toutatis” sînt: diametrul 5-6 kilometri, greutate - sute de mii de chintale, viteza de deplasare - 40 de kilometri pe secundă!

În fiecare an — 20000 tone meteoriți

Meteoriții sînt mase care, la pătrunderea în atmosfera terestră, nu se descompun complet și, astfel, cad pe Pământ, provocînd cratere. Majoritatea oamenilor de știință susțin că cei mai mulți meteoriți sînt rămășițe ale procesului de formare a sistemului solar, compuși din fier, nichel și carbon. Fragmente de comete sau rămășițe de milioane de asteroizi, care evoluează între Jupiter și Marte, se ciocnesc între ele și se precipită pe planeta noastră. Sosirea pe Terra este greu de prevăzut din cauza orbitelor lor, în majoritatea cazurilor neregulate. S-a calculat că, în fiecare an, în atmosferă, pătrund circa 20.000 de tone de asemenea materiale. Imensa majoritate nu depășește dimensiunea unui bob de nisip, dar ajunge la cantități foarte mari. Cel mai mare meteorit (identificat ca atare) a avut o lungime de trei metri, lățime 1,5 metri, a cântărit 66 de tone; el a căzut în Namibia și a fost descoperit în anul 1920. În unele cazuri, meteoriții pot exploda la cîteva metri de sol. Este cazul unui colosal meteorit care, acum circa 50000 ani, s-a dezintegrat într-o zonă

Enormul „Meteor Crater” din Arizona

deșertică din nordul Arizonaei, avînd, după opinia oamenilor de știință, un diametru de 50 metri și o masă de 300 de mii de tone. În ciuda faptului că s-a dezintegrat la cîteva sute de metri de Pământ, unda de șoc provocată, cu acest prilej, a format un crater, denumit Meteor Crater, cu un diametru de un kilometru și cu o adîncime de 250 metri. Din fericire, asemenea cazuri se petrec la distanță de mii de ani unul de altul. Există o opinie științifică că o asemenea întîmplare, petrecută în urmă cu circa 65 milioane de ani, a avut efecte dezastruoase, determinînd dispariția a numeroase specii de animale (în mod special, a dinozaurilor). (Gh.R.)

...denumit 1989 FC

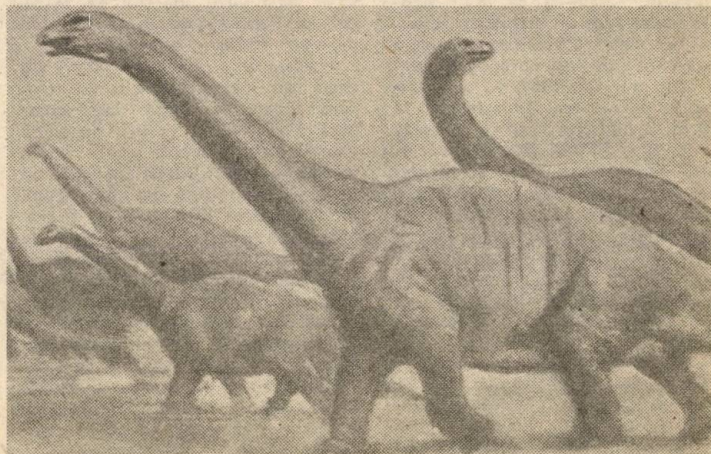
Unde vă aflați în seara zilei de 23 martie 1989? La un spectacol, la restaurant sau acasă în fața televizorului? Dacă e așa, sigur că nu v-ați putut da seama că ați fost la un pas de o catastrofă. În timp ce dumneavoastră habar nu aveați ce pericol vă paște, un asteroid uriaș a trecut ca fulgerul pe lângă Pământ, la o distanță mai mică decît s-a apropiat vreun astfel de corp cerosc în ultimii 52 de ani. Dacă bucata uriașă de rocă, avînd un diametru estimat la o jumătate de milă, ar fi lovit planeta, ea ar fi avut forța cîtorva mii de bombe cu hidrogen și ar fi omorît, probabil, milioane de oameni. Dacă s-ar fi prăbușit într-un ocean, ar fi ridicat valuri înalte de sute de metri.

Dar, înainte de a vă alarma, ar trebui să înțelegeți că aceasta a fost o „întîlnire evitată cu puțin” doar într-un sens relativ. În cel mai apropiat punct, asteroidul s-a aflat la o distanță de 450 000 mile de Pământ, cam dublul distanței de la Pământ la Lună. Dar, în termeni cosmici, ar fi fost, totuși, o lovitură directă. Din 1937 nu a mai fost văzut nici un asteroid atît de aproape;

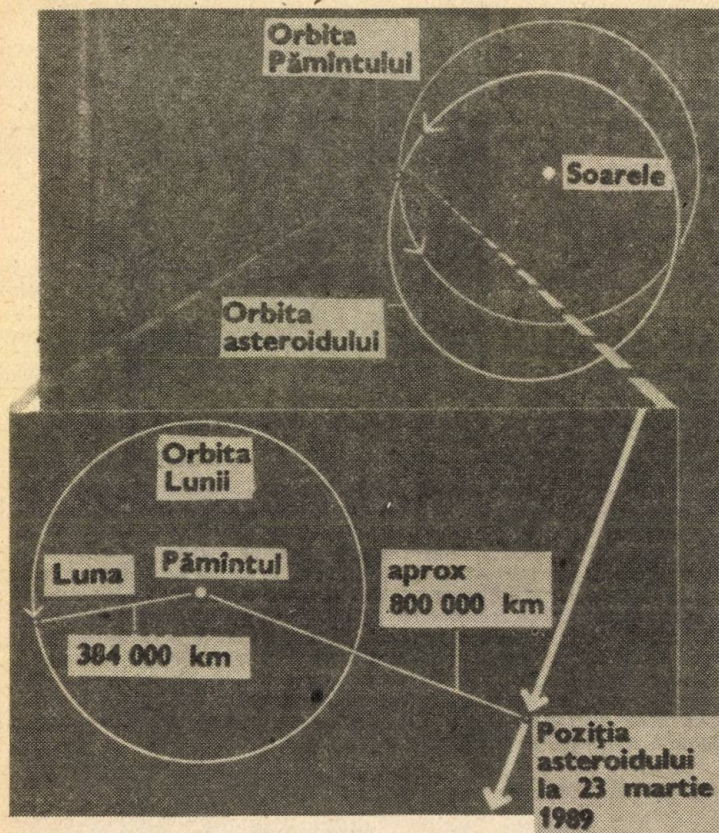
atunci, Hermes, o planetă minoră cu un diametru cam de o jumătate de milă, a trecut pe lângă Pământ aproximativ la aceeași depărtare.

Noul asteroid, denumit 1989 FC,

conform sistemului oficial de număratore al Uniunii Astronomice Internaționale, a fost detectat prima oară de Henry Holt, profesor adjunct de geologie la Northern Arizona University. Aceasta s-a întîmplat la sfîrșitul lui martie, pe cînd asteroidul se îndepărta de Pământ, fiind deja la o distanță liniștitoare. Holt a observat „intrusul” în foto-

Victimele preistorice ale unui impact cosmic?

grafii făcute cu un telescop de 45 cm la Observatorul Palomar, din California de Sud în timpul căutării sistematice a asteroizilor care trec razant pe lângă Pământ, pe care oamenii de știință îi numesc „zgirie-Pământ”. Holt presupune că 1989 FC ar putea intra în categoria lui Hermes, dar alți astronomi îl contrazic, susținând că noul asteroid poate avea un diametru de numai 100 metri. Chiar dacă cea de-a doua cifră este cea corectă, nimeni nu și-ar dori ca 1989 FC să aterizeze în curtea lui. Un asteroid de 100 m, lovind Pământul cu o viteză de aproape 50 000 mile pe oră, ar putea produce un crater cu diametrul de o milă, adică de peste o sută de metri — asemănător, ca mărime, cu o gaură imensă făcută în pământul Arizona acum aproximativ 40 000 ani și cunoscută sub numele de Meteor Crater. Astăzi, un astfel de impact ar fi în stare să ștergă de pe fața Pământului un oraș cu o populație numeroasă.

Astronomii prevestesc că 1989 FC se va întoarce. Ca și Pământul, asteroidul se învârtte în jurul Soarelui, dar nu în 365, ci în 380 de zile. Când asteroidul va trece din nou pe lângă Pământ în aprilie 1990, el se

va afla, probabil, la o distanță nepericuloasă. Data viitoare, când pămîntenii vor trebui să-și facă griji — spune astronomul Brian Marsden de la Harvard-Smithsonian Observatory, care a calculat orbita pe baza observațiilor lui Holt —, este 2015. „Dacă cifrele noastre sînt corecte, spune el, asteroidul va fi făcut înconjurul Soarelui de 25 de ori, iar Pământul de 26 de ori, cînd ne vom întîlni din nou.”

Aceasta ar putea fi o lovitură directă sau, mai probabil, o altă lovitură ratată cu puțin. Dar, chiar dacă 1989 FC nu va lovi niciodată Pământul, un asteroid similar tot o va face odată și odată. De fapt, s-a întîmplat de atîtea ori pînă acum, încît suprafața Pământului ar fi trebuit să arate la fel de ciupită de vărsat ca și cea a Lunii, dacă nu ar fi existat „efectele cosmetice” ale eroziunii provocate de oceane și de atmosferă. Asteroizi cu diametrul de jumătate de milă se găsesc din belșug în sistemul solar și se ciocnesc cu Pământul, în medie, o dată la 100 000 ani. Aceasta înseamnă că următorul ar putea să se izbescă peste o mie de generații.

Există, de asemenea, asteroizi cu adevărat mari — mase de rocă și

fier cu diametrul de cinci sau zece mile, care lovesc planeta o dată la 10 milioane sau 400 de milioane de ani. Cei de o jumătate de milă, sînt, și ei, destul de periculoși, dar cei uriași sînt o amenințare pentru întreaga planetă. Mulți oameni de știință bănuiesc că un asemenea asteroid, sau o cometă de aproximativ aceeași mărime, a provocat dispariția dinozaurilor acum 65 de milioane de ani. Dovada principală descoperită de fizicianul Luis Alvarez și de fiul său Walter, geolog, este un strat de iridiu depus în rocile sedimentare, cam pe vremea cînd au dispărut reptilele uriașe. Iridiul e rar pe suprafața Pământului, și mai frecvent în asteroizi.

Dacă, într-adevăr, o bucată enormă de rocă cosmică a lovit Pământul, cei doi Alvarez afirmă că ea s-ar fi dezintegrat în mare parte, răspîndind un nor de praf bogat în iridiu și alte particule care ar fi putut pluti deasupra Pământului luni întregi. Lipsite de lumina Soarelui, în virtutea acestei versiuni complet naturale a „iernii nucleare”, plantele — deci și animalele care se hrăneau cu ele — ar fi pierit în masă. Și cînd praful s-a așezat în sfîrșit, iridiul pe care îl conținea ar fi format un strat precum cel găsit de Luis și Walter Alvarez.

Există vreo cale de a evita ciocnirile cu asteroizii și cometele? S-ar putea. O încălcură nucleară îndreptată, cu precizie, spre un mic asteroid l-ar putea vaporiza, afirmă Alan Harris, astronom la Jet Propulsion Laboratory din Pasadena, California. Dar s-ar putea, de asemenea, ca încălcură să sfărîme doar roca în bucăți, care, pînă la urmă, tot ar lovi Pământul. Un plan mai bun, propus de oamenii de știință la începutul acestui deceniu, ar fi folosirea explozivelor pentru a respinge asteroidul, în loc să-l distrugă. O bombă bine plasată ar putea da „un ghiont” unui obiect care amenință Pământul, făcîndu-l să greșească ținta. Problema, spune Harris, este că nu ai prea mult timp ca să reacționezi la apropierea unui corp ceresc. Despre un asteroid ca acesta, spune el, poți afla cu cel mult o zi înainte.

Desigur, o astfel de coliziune nu este iminentă, mai mult, poate că nu se va produce niciodată. Și totuși — întrebarea este, logic, permisă —, de ce nestăvilita irosire de bani, idei, resurse materiale pentru programe militare, pentru „războaie în devenire” și nu pentru cazuri de „extremă urgență” ale umanității? Chiar dacă o asemenea urgență este aminată, de legile cosmice, sine die?

Magda Morait

Mens sana in corpore sano

CĂUTĂRILE MEDICINEI

• Noi descoperiri, care pun în legătură creierul cu sistemul imunobiologic, sugerează că starea de spirit ne poate afecta pînă în intimitatea celulelor.

La Salisbury, în Anglia, nu departe de Stonehenge, există o instituție științifică modernă, denumită Institutul pentru răceli banale (Common Cold Unit), unde oamenii de știință studiază una din cele mai vechi boli cunoscute de omenire. Folosind pacienți voluntari ce se supun bucurăși administrării de viruși, în schimbul unei camere cu pat și masă și a unui modest salariu zilnic, cercetătorii caută, încă din 1946, un tratament adecvat răcelii. Tot acolo lucrează și un psiholog american, pe nume Sheldon Cohen, care își urmărește propriul său program de cercetări. Pe lângă obișnuitele analize de sânge și statistici de anticorpi, Cohen se ocupă de o serie de probleme ca „integrarea socială”, „tamponul împotriva stress-ului”, „scala stării de irascibilitate”, măsurind rezistența la stress a pacienților voluntari și, în general, starea lor de spirit.

Sintem mai predispuși la răceală cînd ne simțim agresionați sau singuri? O asemenea întrebare încă mai poate provoca zîmbete ironice în anumite cercuri științifice. Și totuși — susține Cohen —, stări atît de abstracte precum „singurătatea” sau „tristețea” pot avea efecte asupra organismului.

Există suficiente motive pentru a trezi scepticismul, după cum afirmă însuși Cohen: în ciuda ideilor extravagante susținute de „tămăduitorii” psihici, e relativ greu să intri în posesia unor date certe privind posibile legături între sănătatea psihică și cea fizică. Dar, în ultima vreme, îndoielile au început să dispară. În ultimii zece ani, a avut loc o explozie de rezultate științifice care trimit la ideea că mintea și trupul acționează unul asupra celuilalt, uneori pe căi cu totul neobișnuite. Cu ajutorul noilor instrumente sofisticate de laborator, cercetătorii demonstrează că stările emoționale se pot traduce prin reacții modificate ale sistemului imunobiologic, constituit

din totalitatea organelor, glandelor și celulelor, care formează principalul mecanism al corpului uman pentru înlăturarea invadatorilor.

Impactul emoțional

Următoarea presupunere logică ar fi că emoțiile afectează sănătatea omului. Conexiunea dintre starea de spirit, schimbarea sistemului imunitar și boală constituie tocmai „miezul” problemei abordate acum de cercetători. Zeci de studii au demonstrat corelații destul de sugestive. Unele indică o proporție ridicată de îmbolnăvire la persoanele care și-au pierdut soțul sau soția, dovedind că pierderea suferită le afectează imunitatea. Același lucru se întîmplă cu indivizii ce se simt izolați din punct

de vedere social. Într-unul din cele mai ample studii de acest fel, cercetătorii au ajuns la concluzia că, indiferent de vîrstă și sex, mortalitatea este de trei ori mai mare la persoanele care nu au rude sau prieteni apropiați. Se pare că prietenii și rudele oferă o măsură de protecție, un refugiu față de tensiunea vieții zilnice. Cercetători de la Universitatea din Michigan susțin că izolarea socială, în sine, este „un factor de risc deosebit” în ce privește mortalitatea, poate tot atît de periculos ca fumatul.

Tot atît de adevărat este și reversul: stări mentale pozitive se pare că influențează favorabil sănătatea și longevitatea. Un studiu condus de psihologul Sandra Levy, de la Institutul de Cancer din Pittsburg, susține că factorul denumit „bucurie” — definit drept „vioiciune și vigoare mentală” — a fost un indicator important în supraviețuirea unui grup de femei bolnave de cancer la sîn recurent.

Cercetarea relației trup-minte a început să ia amploare mai ales în ultimul deceniu. Unii medici profită din plin de noile descoperiri, prescriind tratamente care, cu 30 de ani în urmă, ar fi fost socotite drept pură șarlatanie.

Celulele suferinde

Cercetarea cu adevărat serioasă își trage seva dintr-o știință nouă, ce a fost denumită „psihoneuroimunologie” (PNI); aceasta a reușit să aducă la aceeași masă de studiu cercetători în științele sociale și specialiști în științe fundamentale care, pînă acum, nu avuseseră nici o tangență.

Reacțiile imunobiologice observate de cercetători sînt de-a dreptul uluitoare. E ca și cum organismul însuși s-ar exterioriza, iar celulele ar simți, de fapt, suferință, frica sau speranță. Ideea nu e chiar atît de imaginară pe cît pare. Pe la sfîrșitul anilor '70, neurologul Karen, Bulloch, care acum lucrează la Universitatea

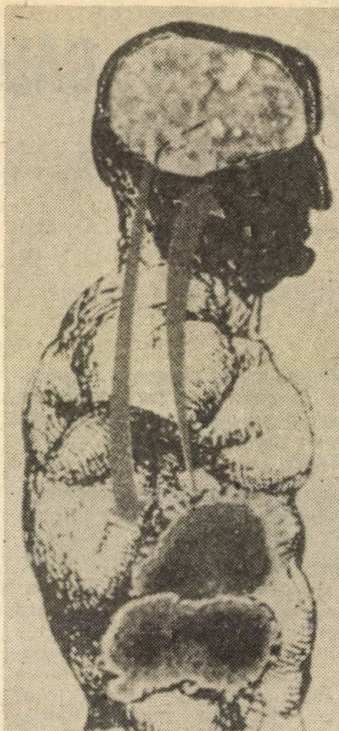

din San Diego, California, a descoperit așa-numitele „cărări” neurologice, care fac legătura între creier și mecanismul imunobiologic. Studii ulterioare au indicat că sistemul imunitar produce substanțe chimice care transmit informația înapoi spre creier, cam în același fel în care neurotransmițătorii creierului îi semnalizează informația sistemului imunitar. Oamenii de știință au ajuns la concluzia că mintea și organismul se află într-o interrelație complexă, denumită „circuit feedback” (feedback loop), prin care se influențează reciproc.

Implicațiile acestui circuit sînt mult mai complexe decît s-ar crede. Pentru cercetătorii PNI, sistemul imunitar se comportă de parcă ar avea un creier propriu. Doctorul Candace Pert, de la Institutul Național de Sănătate Mentală, mărturisea că, asemenea multora, ea însăși credea că „mintea se află în creier, iar gândurile și sentimentele sînt parte integrantă a capului”. Acum, însă, ea este convinsă că amalgamul de gânduri și sentimente aparține atît minții, cît și trupului, și că, uneori, e chiar greu să-ți dai seama care este dominant. Pert e de părere că această descoperire revoluționează medicina. Mai mult chiar, ea a născut o serie de întrebări cu implicații profunde privind natura comportamentului uman.

Un mister fără putință de rezolvare pare a fi conexiunea minte-trup — semn al adîncii noastre condiționări față de asemenea „dualism”. Acum mai bine de 300 de ani, Descartes vedea mintea și trupul ca două entități distincte, tratate separat. Este ceea ce a devenit paradigma științei medicale moderne și încă mai domină gîndirea medicală.

PNI încearcă să pună laolaltă ceea ce unii cred că nu ar fi trebuit separat niciodată. Este încă o știință aflată la început de drum și la întretăierea mai multor discipline, dar scurta sa istorie este marcată de o serie de descoperiri dramatice. Pe la mijlocul anilor '70 psihologul Robert Ader, de la Universitatea din Rochester, și imunologul Nicholas Cohen au făcut o descoperire senzațională, care a lărgit sfera de cercetare. Cei doi savanți au realizat un studiu relativ simplu privind antipatia gusturilor: au dat șobolanilor să bea o soluție de zaharină, după care i-au injectat imediat cu ciclofosamid, pentru a le produce greață. Se știe că substanța anulează și funcția imunologică. A fost de ajuns ca doar o singură dată animalele să lege gustul zaharinei

Circuitul „feedback”. Creierul în cadrul sistemului imunitar: deși sistemul imunitar reacționează la infecții în felul său propriu, creierul poate să influențeze răspunsul cu semnale de hormoni și nervi date principalelor organe imune. Sistemul imunitar și creierul: activitatea imunitară poate afecta creierul, „răspunzîndu-i” cu hormoni „aparent identici” cu neurotransmițătorii proprii creierului. Hormonii pot afecta stările psihice, ducînd chiar la stări depresive

de senzația de greață, pentru ca injecțiile cu ciclofosamid să fie suprimate. După cîteva săptămîni, Ader a observat că șobolanii injectați care au continuat să bea soluția de zaharină se îmbolnăveau cu aceeași frecvență. Ar fi putut fi rezultatul proprietăților ciclofosamidei de anulare a imunității, dar animalele fuseseră injectate doar cu o doză mică de medicament.

Asta l-a făcut pe Ader să se întrebe dacă nu cumva sistemul imunitar al șobolanilor intră în alertă ori de cîte ori gustau din zaharină, fapt ce s-a adevărit, după o serie de teste pe animale de control. Într-un anume sens, el a reușit să condiționeze șobolanii să-și suprimă mecanismul

imunitar la fel cum, la începutul secolului, psihologul sovietic Ivan Pavlov își condiționase cîinii să saliveze ori de cîte ori suna clopoțelul. Kiecolt-Glaser e de părere că „a fost o descoperire de o deosebită valoare”.

Retrospectiv, Ader nu mai găsește descoperirea atît de senzațională. Era de neconceput ca cele două forțe de apărare, sistemul imunologic și cel nervos, să funcționeze independent, fără a schimba între ele nici cea mai neînsemnată informație. Dar, pe acea vreme, se credea că sistemul imunitar acționează independent de creier. Descoperirea lui Ader a schimbat această convingere, impulsîndu-i pe oamenii de știință să caute ceea ce se consideră acum a fi „cărările funcționale” ale conexiunii creier-imunitate.

Ucigași naturali

Sistemul imunitar — notează Ader — este o construcție extraordinară, rivalizînd chiar cu creierul, în ceea ce privește complexitatea, și aproape tot atît de greu de descifrat. În esență, este un conglomerat de celule albe, sau limfocite, care sălășluiesc în timus, splină, măduva oaselor și în nodurile limfatice și controlează circulația sîngelui. Limfocitele sînt luptătorii din prima linie a sistemului imunitar. Aflăte permanent în alertă, ele produc anticorpi care, instantaneu, se combină cu — și neutralizează — orice intrus străin. Uneori, ele reacționează prea rapid la antigenii inofensivi, producînd clasică reacție alergică.

Există și alte celule în cadrul „forței imunitare de contraatac”, cum ar fi macrofagii, care răspund de vindecarea și repararea organismului, și celulele denumite „ucigași naturali”, foarte importante în lupta împotriva virusurilor și a tumorilor. În aparență, aceste celule sînt susceptibile la factorii emoționali. Într-unul din studiile privind cancerul la sîn, Sandra Levy susține că lipsa unei activități intense a „celulelor ucigașe” este, în mod semnificativ, legată de întinderea cancerului. De asemenea, ea a ajuns la concluzia că jumătate din fluctuațiile nivelurilor de „celule ucigașe” se explică prin intervenția factorilor psihologici, cum ar fi receptivitatea față de sprijinul social sau modul în care pacientul face față stress-ului.

Și, în fond, cum să-i pese unei „celule ucigașe” de cîți prieteni avem sau cît de bine ne descur-

căm într-o situație critică? Deși mecanismele ne rămân necunoscute încă, se pot face o serie de presupuneri. În primul rând, stress-ul emoțional ne determină, adesea, să abuzăm de calmante, să dormim prost, să nu mâncăm normal. Sentimentul neajutorării ne poate face să devenim într-adevăr neajutorati. Psihologul Martin Seligman, de la Universitatea din Pennsylvania, și-a dezvoltat teoria „neajutorării dobândite”, prin administrarea de șocuri electrice ușoare la șobolani, dintre care unii au fost mai puțin șocați. Cei șocați au devenit curând apatici, astfel încât, atunci când li s-a oferit o cale de scăpare, s-au arătat, pur și simplu, indiferenți și neinteresati. După o serie de studii, Seligman a confirmat că oamenii care, în general, sînt pesimiști din fire sau care „au învățat să se simtă neajutorati”, în momentul cînd pot să-și schimbe cursul vieții sînt mult mai tentați să-și negligeze sănătatea și să nu reacționeze pentru preîntîmpinarea unor eventuale evenimente cu repercusiuni negative.

„Cine are nevoie de creier?”

Pe hărțile fiziologice deja existente sînt încă multe zone pustii. Sistemul nervos central condus de creier se ramifică spre fiecare particulă a trupului și substanțele chimice secrete de creier afectează orice funcție. Dar organele imunobiologice, traversate de fire ce pornesc de la sistemul nervos autonom (care controlează funcțiile reflexive, cum ar fi respirația și circulația sîngelui), par să acționeze independent de creier — dispecerul central. În definitiv, notează Karen Bulloch, de la Universitatea din San Diego, „dacă acestea pot fi în stare să facă răspunsul imunitar să sosească cît ai clipi, ce rost mai are creierul?”

Pe la sfîrșitul anilor '70, Bulloch a reușit să identifice conexiuni directe între sistemul nervos central și mecanismul imunobiologic, injectînd o substanță colorantă de hrean în timusul unui cobai și, în acest fel, pînd neuronii. Cam în același timp, J. Edwin Blalock, în prezent la Universitatea din Alabama, a descoperit că celulele mecanismului imunobiologic pot produce același tip de hormoni peptici care, pînă atunci, se credea că există numai în creier (sub numele de neuropeptide). Blalock își amintește că experiențele sale s-au

izbit de scepticismul oamenilor de știință și că, abia după patru ani, a putut să le reia.

În cele din urmă, s-a dovedit că celulele sistemului imunitar pot produce, de fapt, orice tip de hormon, la fel ca și creierul. Experiențele l-au făcut pe Blalock să avanseze ipoteza că organismul răspunde la un set întreg de stimuli, care nu sînt recunoscuți de simțurile clasice de gust, pipăit, miros, auz și vîz. Se prea poate ca sistemul imunitar să funcționeze ca un organ senzorial pentru „corpuri” de genul bacteriilor și virușilor. Dacă lucrurile stau așa, înseamnă că sistemul imunitar alertează creierul de prezența unor intruși, așa după cum celelalte simțuri realizează legătura intermediară dintre creier și lumea exterioară. Studiile lui Blalock conduc la ideea că cele două sisteme au anumite caracteristici comune. Limfocitele au receptori pentru aceleași neuropeptide ca și celulele din creier și „au capacitatea de a răspunde la hormonul respectiv”, indiferent de la ce sistem provine.

Mesageri chimici

Atunci, cine conduce întregul organism? Se pare că sistemul imunitar și creierul continuă să-și trimită mesaje reciproce despre propriile experiențe în contact cu lumea. Cercetarea știie de mult că, spre exemplu, stress-ul cronic face ca glanda suprarenală să pompeze o cantitate mai mare de corticosteroizi în sînge, iar acești mesageri chimici pot paraliza imunitatea. Ceea ce noi simțim a fi singurătate, suferință sau neajutorare se

traduce de fapt prin stress. Astfel că experiențele minții influențează clar activitatea sistemului imunitar. Pe de altă parte, Allan Goldstein, biochimist la Centrul Medical al Universității George Washington, un pionier al studiilor referitoare la timus, a descoperit că anumite celule imunitare, cum ar fi limfocitele, pot produce efecte secundare de tipul depresiei. Aceasta ar sugera că sistemul imunitar este, măcar în parte, răspunzător de ceea ce se petrece în mintea noastră. „E ca și cum moleculele imunitare sînt conectate direct la creier, ca parte integrantă a aceluia circuit feedback”, spune Goldstein.

„Dacă aceste molecule pot afecta fiziologia și metabolismul creierului, se întreabă Goldstein, este oare posibil ca ele să influențeze pînă și comportamentul?”

Întrebările se succed mult mai rapid decît răspunsurile. Singura concluzie care se desprinde este că, prin nu se știe ce procese misterioase, omul este ceea ce Goldstein denumeste „un minunat sistem de circuite integrate”. Sandra Levy e de acord că doveziile sînt de „necontestat”. „În fiecare zi, în fiecare săptămînă, se descoperă noi conexiuni, care distrug orice noțiune de dualism cartezian”. Cu toate acestea, nu sînt încă clare implicațiile acestor conexiuni pentru viitorul medicinei. Unii cercetători lansează ipoteza că sistemul imunitar poate fi condiționat, în scopul prevenirii bolilor și chiar în cazul reparării unor țesuturi rănite. Theodore Melnychuk, asistent la Universitatea din San Diego, atrage atenția asupra unui număr crescînd de dovezi în sprijinul ideii că emoțiile și chiar expresia feței au corespondenți hormonalii specifici și, în consecință, produc efecte specifice asupra țesutului. „Începem să întrezărim în reparația țesuturilor o istorie paralelă cu cea a apărării organismului împotriva bolilor, implicînd aceleași căi”, spune Melnychuk. „Emoțiile afectează vindecarea răniilor”.

Candace Pert merge și mai departe cu teoria. Ea crede că peptidele „pot vindeca multe boli” și își susține această ipoteză ca director științific al unei societăți denumite „Proiectul Peptidelor”, sperînd că, într-o bună zi, să identifice agenții de vindecare. „La un anumit nivel, oamenii posedă leacul pentru orice boală. Poate îi sperie gîndul că ei înșiși sînt cauza bolilor pe care le contractează. Dar trebuie să ajungă să înțeleagă că, tot ei, își pot de-

termina starea de sănătate, deoarece mintea este cea care vindecă organismul". Altfel spus, corpul uman reprezintă manifestarea exterioară a minții.

Alți oameni de știință sînt alarmați de asemenea aserțiuni, care, după părerea lor, sînt mult prea ușor de enunțate. „Se publică o grămadă de prostii”, avertizează Herbert Spector, neuroimunolog de la Institutul Național de Sănătate din S.U.A. La rîndul ei, Sandra Levy pune accentul pe faptul că rolul factorilor emoționali este încă învîluit în mister. „Determinantul primordial al cancerului este biologia tumorii înseși. Nu se pune problema controlului minții asupra materiei. Tot ce vrem să știm este dacă activitatea factorilor din sistemul nervos central contribuie la progresul anumitor tumori. Dacă lucrurile stau într-adevăr așa, și se pare că acesta este adevărul, atunci e foarte important, pentru că oamenii pot să-și modifice comportamentul”.

Întrebări deschise

Pe de altă parte, așa cum observă Levy și alții, schimbarea comportamentului sau a emoțiilor care pot modifica reacția sistemului imunitar îndeajuns pentru a produce o alterare în termeni clinici reprezintă o altă problemă deschisă. Pentru că sistemul imunitar este atât de difuz, nu există nici o posibilitate de măsurare unică, globală, a activității acestuia. Anumite gânduri sau experiențe neferice pot determina scăderea numărului de limfocite, dar acest lucru nu modifică starea sănătății — deși s-a dovedit că o scădere de 30 pînă la 50 la sută în reacția imunitară provocată de SIDA a fost fatală pentru victimele acestei maladii. Nimeni nu știe deocamdată care sînt parametri reali.

La drept vorbind, nu există nici o definiție unanimă a stress-ului sau a efectelor acestuia. Cercetările asupra stress-ului la cobai, de exemplu, sînt departe de a oferi vreo concluzie viabilă, pentru că animalele au o fiziologie cu totul diferită de cea a oamenilor și stress-urile animalelor sînt mai de grabă fizice decît emoționale. Studiile lui Sheldon Cohen asupra relației dintre stress, imunitate și boală, în cadrul Institutului pentru răceli banale, reprezintă o primă încercare de a alătura toți acești factori. „Este extrem de dificil să identifici stress-ul, explică Cohen. A porni de la simptome este destul de problematic. Simptomele însele

Dacă e adevărat că stările mentale te pot îmbolnăvi, pot ele oare să te și facă bine? Doctorii, „tămăduitorii” și oamenii de știință nu s-au îndoit niciodată de asta. Iar corelația dintre minte și trup reprezintă un principiu care a stat la baza multor tradiții orientale. „Știința vindecării mentale era practică în India acum 5 000 de ani, spune dr. Deepak Chopra, medic internist, endocrinolog și doctor docent în fiziologie la Universitatea Internațională Maharishi din Iowa, care adăuga: „întregul concept explicat în literatura vedică se referă la faptul că trupul era proiecția conștiinței”.

Chiar și medicii mai conservatori au recunoscut de mult puterea minții de a transforma niște simple pastile în medicamente eficiente. Pînă nu de mult, ei considerau efectul placebo (substanță inofensivă substituită unui medicament în scopul studierii acțiunii psihologice și acțiunii reale a acestuia, prin disociere) ca neviabil. Dar lucrurile se schimbă cu repeziciune. Opinia conform căreia optimismul duce la în-sănătoșire a devenit un trusim în medicină, iar clinicile care abordează tratamentul prin relația minte-corp oferă acum terapii pentru orice boală, de la dureri de cap la cancer. Mulți medici se tem

că cercetarea ar putea rămîne în urma publicității exagerate, dar un număr crescînd dintre ei sînt de acord că există mari posibilități în acest domeniu. Dr. Steven Locke, director la Serviciul de Consultări Psihiatrice din Boston, consideră această descoperire drept „a treia revoluție” în medicină, alături de apariția chirurgiei și descoperirea penicilinei.

Terapiile comportamentale cele mai puțin controversate sînt legate de probleme cum ar fi insomnia, migrena, ulcerul, colita și hipertensiunea. Terapiile minte-corp sînt, de asemenea, larg acceptate în tratarea durerilor. De exemplu, hipnoza este un calmant atât de puternic, încît medicii au folosit-o ca înlocuitor al anestezicului în timpul operațiilor. Așa cum o persoană care citește concentrată ziarul ajunge să ignore impactul mediului ambiant, tot astfel un pacient aflat în transă hipnotică poate deveni insensibil la durere, concentrîndu-se asupra unei alte senzații sau imaginîndu-și că zona dureroasă a fost amorțită. Un pacient hipnotizat are senzația că bisturiul chirurgului nu e altceva decît un creion care i se trece ușor peste abdomen și poate rămîne inconștient la durere, chiar după ce a părăsit starea de hipnoză (V.R.)

pot provoca stress.” Cercetările efectuate, de-a lungul a trei ani, de Kiecolt-Glaser asupra celor care îi îngrijeau pe pacienții suferinzi de boala lui Alzheimer pot oferi importante informații despre legătura existentă între stress, imunitate și boală: a fost detectată o înrăutățire a sănătății îngrijitorilor în decurs de numai un an.

Mulți cercetători sînt de-a dreptul entuziasmați de posibilitățile cercetării PNI. Sandra Levy e de părere că „aceasta ar putea schimba întreaga față a biomedicinei, în decurs de o decadă”. Pînă acum, schimbarea s-a produs destul de lent. Modelul dualist încă mai domină școlile medicale și instituția medicală ca atare rămîne destul de rezervată în privința relației minte-corp, deși mulți medici fac cel puțin efortul de a include factorii psi-

nosociali în diagnosticarea pacienților lor.

PNI are șanse să fie receptat cu scepticism chiar și în afara cadrului medical. Dar mesajul imparțial al PNI-ului pare a fi că mintea nu este altceva decît o simplă funcție în cadrul mecanismului unitar al organismului. O asemenea viziune, deloc poetică, nu va fi niciodată aplaudată de clerici și, cu atât mai puțin, de cei cu idei exaltate despre umanitate. Dar, pînă și ei ar putea trage foloase de pe urma noilor cercetări: practic, tot ceea ce se descoperă tinde să confirme că, dacă oamenii sînt, într-adevăr, niște mașinării, construcția acestora este cu mult mai ingenioasă decît ar putea visa chiar și poeții.

Vladimir Rodina

(traducere și adaptare după „Newsweek”)

SECRETELE EREDITĂȚII

GEMENII - eroi anonimi ai geneticii

● Patrimoniul genetic identice fac din gemeni cobaii ideali în deslușirea secretelor eredității. Cum iau naștere oare, din înfruntarea însușirilor native cu cele dobândite, comportamentele, psihologia și chiar bolile noastre? Studiind pe gemeni, savanții au făcut o descoperire capitală: ei sînt propria noastră oglindă.

Alături de mazărea studiată de călugărul Gregor Mendel*, părintele legilor eredității, de mușcuța de oțet *Drosophila melanogaster*, de bacteria *Escherichia coli* și de șoarecii albi, gemenii așa-zis adevărați – monozigotii** sau, pe scurt, gemenii MZ, cum îi numesc medicii – sînt eroii anonimi ai geneticii. Dispunînd de strict același bagaj de gene, ei dau posibilitatea oamenilor de știință să determine cele două laturi – cea nativă și cea dobîndită, ereditatea și mediul de dezvoltare, natura și „nurture” (noțiune anglo-saxonă, care înglobează, în același termen, hrana și educația). Această lectură științifică a corpului și a spiritului este foarte instructivă, și nu numai pentru gemeni și familiile lor; deoarece gemenii – atît cei adevărați, cit și cei falși – sînt, mai întîi de toate, cupluri, desigur, deosebite, dar sînt cupluri, așa cum fiecare dintre noi le formează de-a lungul vieții (cuplul mamă-copil, tată-copil, frate și soră, soț și soție). În acest sens, existența gemenilor ne interesează pe toți și înțelegerea lor ne edifică asupra propriilor noastre structuri intime.

Frații George și Serge Camprasse, născuți la Pointe-à-Pitre, în Guadelupa, la un sfert de oră unul după celălalt, sînt gemeni identici. Cu alte cuvinte, ei s-au dezvoltat dintr-un singur ovul matern, fecundat de un singur spermatozoid patern. Și iată care sînt consecințele: George și Serge sînt copii riguros identice, în timp ce noi, unicii, cei „fără pereche”, cum scrie Michel Tournier în tulburătorul său roman „Les Météors” (Meteorii), nu semănăm cu nici una din cele 80 miliarde de ființe umane, care au populat planeta vreme de două sute de mii de ani. La Serge și George, în totalitatea cromozomilor lor nu există nici măcar o singură diferență; sînt perfect identice cele trei miliarde de perechi de „litere chimice” (perechi de bază, spun specialiștii) care ajută la scrierea programului lor genetic.

Înzestrați cu această dotă comună, iată-i, inconștienți, așa cum sînt copiii la vîrsta de 10 ani, instalîndu-se, fără știrea șoferului, pe bara din spatele unui camion-cisternă. În Guadelupa se circulă într-o

goană nebună, astfel încît, prin locul unde băieții doreau să se oprească, șoferul trece cu 100 km/oră. George sare și alunecă pe asfalt. Se lovește cu capul de pămînt și rămîne fără cunoștință pe șosea. Din urechi îi curge sînge; fractură a osului temporal.

„Am crezut că a murit, povestește Serge. Nu am putut suporta ideea că voi trăi fără el, și-atunci am sărit și eu”. Aceleași cauze, aceleași efecte, cu aproximație: fractură a craniului și coloana vertebrală făcută zob... S-a întimplat acum 40 de ani. „Chiar și azi – comentează George – nu ne putem gîndi – continuă Serge – la moartea noastră individuală fără o mare spaimă”. Însă gîndul lor trist se oprește mereu aici; imediat, ei își imaginează viitorul comun, cînd se vor stinge firesc, simultan, la o vîrstă înaintată: „cel puțin 90 de ani”, precizează ei pe două voci...

George și Serge Camprasse au devenit stomatologi. Amîndoi au fondat, la Chelles, în suburbia Parisului, un cabinet dentar. Și, tot amîndoi, au avut ideea, pe care au pus-o la punct, împreună cu Gabriel Gill, de la Muzeul Parisului, să facă proteze menite să înlocuiască rădăcinile dentare; pentru aceasta, ei folosesc implanturi tăiate din fîldeșul

Frații Camprasse

* Gregor Mendel, călugăr și botanist austriac (1822-1884). A efectuat experiențe de hibridare a plantelor.

** monozigot-un singur ou fecundat.

Gemenii au constituit întotdeauna o problemă pentru cei „fără de pereche”. Există multe legende despre crearea unor societăți care istorisesc despre gemeni siliți să se debaraseze de fratele sau de sora lor, pentru a crea un trib, o obște, un oraș. Romulus și Remus, fondatorii Romei, sînt cel mai cunoscut exemplu. Dar aceste omoruri mitice nu sînt suficiente să alunge teama de existența în dublu. În viața cotidiană a so-

Mituri duble

cietăților tradiționale, etnologii au descoperit două atitudini privind venirea pe lume a unor gemeni. Fie că ea este un semn bun al grupului respectiv, simbol de fecunditate, fie, din contră, reprezintă un semn de pericol. Pericol care poate fi îndepărtat prin uciderea unuia sau a ambilor gemeni.

„Din cauza singelui identic care circulă în corpul lor, dar și al abundenței de sînge pe care îl antrenează nașterea lor – consideră Laura Makarius, autoarea lucrării «Legile sacre sau încălcarea tabu-urilor», gemenii sînt investiți cu o putere de două ori mai primejdioasă”. Iată de ce, problema se va rezolva fie prin debarasarea de cei doi gemeni, fie, în alte cazuri, încercîndu-se deturnarea puterii lor în folosul obștii.

unei scoici gigant din Tahiti.

Cei doi frați lucrează la patru miini, cu o precizie sporită, cu atît mai mult cu cît George este stingaci și Serge dreptaci. Din 1936, anul nașterii, ei nu s-au despărțit niciodată mai mult de cîteva zile. „Faptul că sîntem gemeni a fost întotdeauna un avantaj pentru noi. Din punct de vedere profesional, asta ne-a servit mult, făcîndu-ne o publicitate imensă; un cuplu atît de complice se întîlnește rar”.

„Într-adevăr, gemenii formează un cuplu. Nu un cuplu de excepție, ci unul excesiv”, explică psihologul René Zazzo, unul din cei mai buni specialiști din lume în studiul gemenilor. Un cuplu în care cei doi parteneri posedă, așa cum am văzut, aceeași componență genetică. Și, de cînd sir Francis Galton, vărul lui Darwin, a înțeles că gemenii adevărați sînt un material excepțional pentru aceste studii, gemenii MZ s-au aflat permanent în atenția oamenilor de știință.

„Noi toți sîntem de fapt niște gemeni”

La Roma, orașul lui Romulus și Remus, profesorul Luigi Gedda – 90 de ani – se ocupă de 30 ani de studierea gemenilor, cărora, în schimb, le asigură asistență medicală gratuită. Iată de ce, în cele 15 secții de la „Istituto Gregorio Mendel di genetica medica e gemellologia”, totul este conceput în dublu exemplar: două scaune dentare, două paturi de examinare, două aparate de măsurare, două... În fișierele institutului sînt înregistrate 18 000 de cupluri, care i-au permis lui Luigi Gedda să aducă o contribuție de mare importanță la știința botezată de el „gemelologie”. La Ierusalim, pe muntele Măslinilor, el a fondat încă un institut, de același fel, care îi poartă numele. Telul său este acela de „a desluși secretele eredității umane”. Căci, ceea ce îl fascinează pe Luigi Gedda, ca și pe sir Galton, sau Arnold Gessel, pionieri ai „gemelologiei”, este faptul că gemenii sînt, din punct de vedere genetic, niște replici. Astfel încît, atunci cînd, la una din părți, apare, să zicem, o carie dentară, se întîmplă, adeseori, ca, simultan, sau imediat după, cealaltă parte să fie atinsă de aceeași afecțiune.

„În prezent, am reușit înregistrarea a 3 500 de boli ereditare, care au fost trecute, toate, aici”, explică profesorul, arătînd spre o carte enormă, așezată pe biroul său. Acum îl pasionează dezvoltarea simultană a bolilor la gemeni. Încă o dată, el contează pe

protecții săi, pentru a distinge ereditatea de somatic, însușirile native de cele dobîndite.

Dacă boala se declanșează simultan la gemeni, ea este în mod cert ereditară. Dacă, din contră, numai unul se îmbolnăvește, fără ca celălalt să contracteze boala, aceasta va fi atribuită condițiilor de mediu. Deci, în cazul în care un MZ este atins de un cancer, se poate spera salvarea celui alt, modificîndu-i modul de viață (altă profesie, alte preocupări, alt mediu natural etc.). În caz de reușită, se va dovedi, în același timp, că, dacă susceptibilitatea la anumite tumori este de origine genetică, mediul este acela care, în cele din urmă, le va declanșa sau nu.

O altă problemă, care poate fi abordată printr-o profundă cunoaștere a gemenilor, este îmbătrînirea. „În fiecare familie, albirea părului apare la o vîrstă anume”, remarcă prof. Gedda, dînd acest exemplu de patologie ereditară. „Ceea ce înseamnă că gena are nu doar un caracter calitativ, ci și un parametru temporal. Studiarea acestei noi dimensiuni este telul pe care și-l fixează cronogenetica, din care noi am făcut, aici, unul din principalele noastre programe de cercetare”. Profesorul Luigi Gedda și fidelul său asistent, Paolo Parisi, contează, încă o dată, pe gemeni și afecțiunile lor, pentru a afla noi date de interes general.

În 1951, prof. Gedda publică, la Roma, „Studiu despre gemeni”, lucrare de referință în acest domeniu. După un an, el fondează „Acta genetica medi-

La Institutul Mendel, din Roma, 18 000 de cupluri în evidență

cae et gemellologiae", prestigioasă publicație specializată pe același profil.

Trecind peste fascinația în fața geneticii, încercată de Galton, Gessel și Gedda, psihologul francez René Zazzo a descoperit că gemenii - „adevărați” sau „falși” - formează nu o pereche, ci un cuplu. Ei sînt oglinda cuplului, a tuturor felurilor de cuplu.

O oglindă care, de multe ori, îngroașă, alteori deformează, dar care, amplificînd fenomenele, are meritul de a facilita analiza lor. În familie - bărbatul și femeia, mama și copilul, fratele și sora; în sport - patinatorul și patinatoarea, cîrmaciul și vîslașul, pilotul și navigatorul; în muncă - operatorul și reporterul, elevul și profesorul, cu toții trăim în mod constant în cupluri. Și, intrucît „omul nu-i făcut pentru a trăi singur”, trebuie să ne folosim de oglinda pe care ne-o oferă cuplurile de gemeni; pentru că „noi toți sîntem, de fapt, niște gemeni”, este de părere René Zazzo.

Paradoxuri

În mod curios, stricta egalitate a gemenilor idenți, în planul ADN-ului, nu le oferă egalitate de șanse în viață. „Mai slab cu 500 grame decît Serge, nu aveam la naștere decît puține șanse de a supraviețui”, constată George Camprasse. De fapt, încă de la sinul matern, natura încearcă să-i facă pe gemeni inegali. Pentru ea, ei nu sînt ca două picături de apă. Unul își face întotdeauna mai mult loc decît celălalt. El deturnează, în favoarea sa, singele matern hrănitor. Situația se poate agrava pînă la vampirism, care-l lasă pe cel mai slab lipsit de singe. Oricum, în 80 la sută de cazuri de naștere dublă, aceasta se produce prematur.

Această realitate a fost întotdeauna resimțită confuz de femeile gravide cu gemeni. Cînd gemenii încep să se miște, mama are senzația că în ea se dă o luptă.

Din această inegalitate care se instaurează de la început, în ciuda dotei genetice identice, întreaga viață a gemenilor va fi profund marcată. Cel mai puternic dintre cei doi va fi conducătorul cuplului. „Cînd eram mici, ne urcam pe dulapul mamei ca să sărăm de acolo pe pat - povestește Serge Camprasse. Într-o zi am fost surprins în flagrant delict, cocoțat pe dulap. Cu toată sinceritatea, i-am spus mamei: «Nu eu sînt de vină, ci George». Născut primul, George a fost totdeauna conducătorul cuplului”.

În cazul gemenilor băiat-fată, aceasta din urmă este, în general, cea care, fiind mai precocă, are firea mai voluntară.

Această împărțire a sarcinilor a fost definită în 1936 de von Bracken. Constantînd că unul dintre gemeni se ocupă cu reprezentarea cuplului, el îl numește pe acesta „ministru al afacerilor externe”, în timp ce celuilalt îi revin „afacerile interne”. Apoi, cum am văzut deja, George este stingaci și Serge dreptaci. Din punct de vedere al lateralității, care face ca partea stîngă a creierului să comande miinii drepte, iar partea dreaptă a creierului - miinii stîngi, există numeroși gemeni MZ (18 la sută din cazuri) care sînt construiți „în oglindă”.

Să se ajungă, avînd un program ereditar identic, la situații atît de diferite, este „paradoxul gemenilor”, care l-a frapat pe René Zazzo și, în același timp, a revoluționat știința despre gemeni. Aceste diferențe sînt datorate „efectului de cuplu”. Sînt diferențe care apar și prin testarea nivelului de inteligență. Gemenii monoziagoți nu se deosebesc, la acest

Romulus și Remus

sistem de cotare, decît cu 7 puncte, în timp ce frații și surorile au variații de 13 puncte în medie. Dar gemenii nu coexistă riguros în paralel.

Circulă multe întîmplări despre gemeni MZ care au fost separați la naștere și care, mai tîrziu, se regăsesc, descoperind în viața lor coincidențe tulburătoare. Este cazul lui Jim Lewis și al lui Jim Springer. Separați, încă sugari, în 1940, cei doi s-au regăsit în 1979. Ei constată, atunci, cu stupeoare, că sofează amîndoi același model de Chevrolet albastru, că au amîndoi un cîine numit Toy, că fumează aceeași țigară Salem, că-și rod unghiile și că și-au petrecut multe concedii pe aceeași plajă din Florida.

Răspunsurile lor la testele psihologice de personalitate și sociabilitate sînt, practic, identice. Și aceasta nu este o poveste deformată și înfrumusețată de ineputabila cronică populară americană despre „twins”, ci este constatarea făcută de centrul de cercetări asupra gemenilor și adopțiunilor din universitatea americană din Minnesota. Jim și Jim sînt doar una din cele 44 perechi de gemeni despărțiți, studiați de către acest centru. Fără să găsească atîtea convergențe la celelalte cupluri, studiul american reliefează, totuși, tendința irezistibilă a gemenilor de a se regăsi, de a face aceleași lucruri în același timp, atunci cînd sînt separați de la naștere sau numai pentru cîteva ceasuri.

Foarte curențe sînt și micile neplăceri fizice pe care le resimt simultan Serge și George Camprasse: indispoziții, migrene, insomnii etc. Cei doi stomatologi nici nu mai știu numărul gîndurilor pe care le au amîndoi sau al gesturilor pe care le fac în același timp, atunci cînd sînt despărțiți.

Este nostimă, dar, în același timp, la fel de tulburătoare convergența zilnică în alegerea îmbrăcămînții. Se îmbracă adeseori la fel, fără a se consulta în prealabil. „Într-o zi, povestește Serge, m-am dus la croitor să-mi comand un costum. A doua zi, George s-a dus la același croitor și a ales același model și același material, deși mă înțelesesem cu croitorul să nu-i dezvăluie alegerea mea”. Nenumărate aseme-

nea coincidente tulburătoare umplu cronicile despre gemeni.

În 1973, englezoaica Sandra Canter din Glasgow face și ea un interesant studiu asupra gemenilor. Ea a comparat, cu ajutorul testelor de personalitate, cupluri de gemeni separați și alții, care au trăit împreună. Rezultatul este de-a dreptul revoluționar. În testul care măsoară extraversiunea, gemenii separați se aseamănă într-un procent de 85 la sută; firesc. Dar, în lumina aceluiași test, te aștepti ca gemenii care au trăit laolaltă să se asemețe într-un procent de 100 la sută. Se constată, însă, exact contrariul; ei nu se aseamănă decât 29 la sută. „Aici paradoxul atinge apogeul” – arată René Zazzo. Totul se petrece ca și cum viața cuplului ar avea, ca efect, mascarea sau chiar ștergerea însușirilor ereditare. Ele apar, însă, pregnant când cuplul este distrus...

Viața în doi ar fi, deci, o închisoare în care fiecare din cele două părți ar încerca să fugă, marcând psihologic diferențierea. Problema asupra căreia studierea gemenilor obișnuți, lăsați la o parte în favoarea fascinanților monoziгоți, ar trebui să aducă lamuriri.

...Și totuși paralelele nu se întîlnesc niciodată

Dar ruperea fizică a cuplului este o gravă problemă pentru monoziгоți. Serge și George Camprasse nici nu vor să se gîndească la aceasta.

Căsătoriile celor doi frați nu au fost mari succese și, în ciuda eforturilor lor, femeile care au jucat un rol mai mare sau mai mic în viața lor n-au reușit niciodată să-i despărță. „Ele au pierdut întotdeauna – spun ei. Cu noi nu prea ai de ales”.

Christine și Christiane Racette, protagonistele unui documentar intitulat „Ca două picături de apă”, explică faptul că le e imposibil să se desprindă de condiția lor de gemene. Iar Pascal, unul din numeroșii gemeni studiați de René Zazzo, nu se poate consola nici acum, la cei 25 de ani ai săi, că și-a pierdut fratele geamăn cînd avea... 9 luni. El mărturisește psihologului: „Îmi lipsește ceva... Am nevoie de un prieten. Cu el mi se pare că aș forma un adevărat cuplu”.

Această mărturisire face trimitere la cuplul mamă-copil. Încă din primele săptămîni de viață, sugarul se atașază fizic de mamă. Este impregnât de ea. Dacă în perioada crucială de la 6 luni la un an mama dispăre, copilul va fi profund marcat. În cuplul de gemeni este ceea ce i s-a întîmplat lui Pascal. Și atunci, debusolat, el rătăcește în viață, în căutarea imposibilă a celeilalte jumătăți, despre care nu mai păstrează nici măcar amintirea personală. În schimb, dacă mama sau fratele geamăn moare cînd copilul are 5-6 ani, acesta va suferi, dar va putea trăi și fără ea sau el, căci, atunci, este perfect capabil să și-i reprezinte.

Gemenii, profund impregnați unul de celălalt încă de la sinul mamei, trăiesc exact aceleași situații. Le este practic imposibil să se despărță. În mod evi-

CĂUTĂRILE MEDICINEI

dent, cu cit părinții le-au cultivat mai mult sentimentul asemănării – dîndu-le nume care au aceeași rezonanță, îmbrăcîndu-i la fel, culcîndu-i în același pat –, cu atît liantul cuplului va fi mai solid. Căci ei „devin gemeni sub privirea celor din jur. Gemenii sînt ultimii care văd că își seamănă”, afirmă René Zazzo. Luigi Gedda numește „identicitate” această atitudine exterioară care-i consideră pe gemeni nedespărțiți. Este o atitudine periculoasă, deoarece îl împiedică pe fiecare dintre cei doi gemeni să-și afle identitatea.

Așa că, atenție, părinți, nu insistați pe asemănarea gemenilor. Simplificați-le rolul, favorizînd accesul fiecăruia la individualitate. „Dar nu trebuie căzut în extrema cealaltă, dorînd individualizarea lor forțată. Există riscul de a le distruge legături importante, ceea ce ar avea urmări catastrofale”, explică Jean-Marc Alby, părintele unor gemene, psihiatru la spitalul Saint-Antoine din Paris.

Dar, ca efect al acestei ambiguități cu care sînt privați din afară, chiar dacă nu se simt asemenea, gemenii se joacă adeseori, dîndu-se unul drept celălalt. „Singura noastră tristețe, pe care o resimțim aproape fizic, este că nu reușim deloc să ne identificăm într-o fotografie”, mărturisesc Serge și George.

Gemenii formează, în marea lor majoritate, cupluri fericite. George și Serge Camprasse sînt o dovadă în acest sens. Experiența gemenelor italiene, dintre care una, Laetitia, întreține o pasionantă corespondență cu René Zazzo, susține aceeași idee. „Gemenii blestemați, scrie Laetitia, sînt cei striviți de determinisme, sclavi ai propriei lor asemănări; ca urmare, starea de gemeni îi face profund nefericiți”.

Ca elevă, la Sorbona, a Simonei de Beauvoir, Laetitia își exprima, la 18 ani, într-o disertație filozofică pe tema „Cunoașterea de sine, cunoașterea celuilalt”, acest singur regret: „Mi-e imposibil să știu cu adevărat ce simte sora mea în străfundul sufletului ei... Și totuși, de cite ori n-am încercat să ajungem la această cunoaștere întregă și reciprocă? (...) Dar fuziunea nu s-a produs, cu toate „rezonanțele” noastre frățești. Este obstacolul ce nu poate fi trecut...”

Euclid are dreptate: cînd dispăre iluzia perspectivei, paralelele, fie că sînt formate din gemeni sau din „unici”, nu se întîlnesc niciodată.

Anca Grigoriu

(traducere și adaptare după „Le Point”)

Spectacolul minții

Actul visării este o moștenire de bază a omului, care datează de 35 milioane de ani. Dar știința modernă a descifrat și folosește acest spectacol nocturn al minții. Pentru psihoterapeuți visele pot servi drept porți către inconștient, în timp ce alți cercetători consideră că ele pot oferi semnale prevestitoare de îmbolnăviri. Oamenii de știință revin la problema coșmarurilor, găsind căi de a-i ajuta pe cei cu tulburări ale somnului; totodată studiază o enigmă și mai fascinantă: ce sînt visele?

La 90 de minute după ce adormim, creierul nostru „se trezește”. „Aparatul segmental” (brainstem), aflat la baza craniului, începe să lanseze un bombardament de impulsuri de înaltă tensiune, lipsite de sens și haotice, și declanșează valuri de substanțe care se vor suprapune în telencefal. Sintem „paralizați”, spectatori neajutorați ai evenimentelor ce se desfășoară sub fruntea noastră, unde se derulează imagini familiare.

Visăm.

Înainte de ivirea zorilor, mai trăim încă alte patru vise, deși detaliile lor nu vor rămîne în memoria conștientă. Astăzi, știința dezleagă misterele viselor și le folosește pentru a sonda secretele creierului.

Pentru psihoterapeuți, acest spectacol nocturn al minții constituie un filon de bază al simbolurilor. Unii oameni de știință consideră că visele pot servi drept sistem de avertizare a bolilor. Ele ar putea să ne prevină că ceva nu este în regulă și să ne ferescă de vulnerabilitate. Alții cred că visele sînt, la început, simple „instantanee” și se complică cu cît copilul crește. Prin cartografierea acestui eveniment, psihologii cîștigă teren în descifrarea problemelor cunoașterii. Alți cercetători consideră că memoria poate fi controlată de aceleași substanțe care declanșează visele.

Pentru ceea ce promiteau a fi, visele păreau, pînă nu de mult, pentru un om de știință, un mod de a trăi. Chiar după descoperirea, în 1953, a locului din creier unde se produc visele, exista sentimentul că visele sînt aspecte efemere și nu ceva demn de știință. Cînd adepții lui Freud au început să folosească alte căi spre inconștient, visele au revenit în discuție, semn că o nouă eră se afla la orizont. Ceea ce era „un mîlt” devenea un lucru acceptat de toată lumea.

Niciodată visele nu par mai puternice, mai „adevărate”, decît atunci cînd „rezolvă” o problemă. Nici chiar biochimia nu poate explica, pe deplin, creativitatea viselor. Visele împletesc, unic și creator, experiențele curente cu experiențe din trecut.

Pentru oamenii de știință, actul

visării este o colecție de imagini mentale ivite în timpul somnului cu vise. Acest somn se caracterizează prin mișcări rapide ale ochilor, membre înepenite, respirație și puls neregulate. Dacă voluntarii din laboratorul de cercetare sînt treziți după fiecare asemenea episod, 85—90 la sută afirmă că visau. Făcînd doarme cu vise de la 23 de săptămîni, la fel păsările și mamiferele.

Visele ne umplu nopțile. În trecut, femeile visau mai mult scene de interior, privitoare la cămin; bărbații visau „exteriorul”. Visele femeilor aveau, ca trăsătură generală, mai multă conversație și emoție sau cea care povestea un vis era victima unei agresiuni. În visele bărbaților predominau imaginile „mecanice”. Dar, dacă acceptăm visul ca reflectare a proceselor interne, nu mai este nevoie de discriminare între sexe.

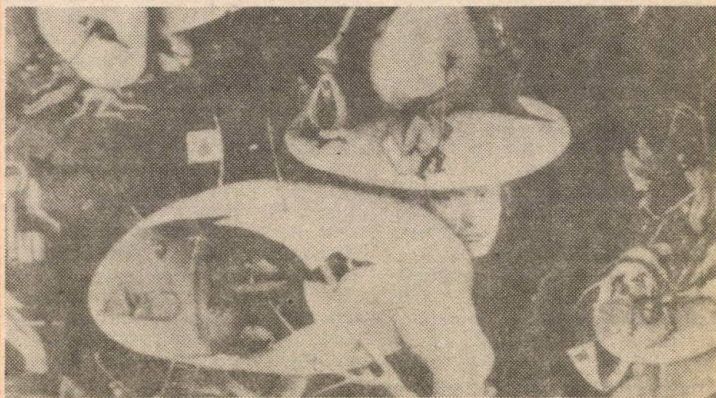
Vîrsta influențează visele, în egală măsură. Pentru studiile sale, un cercetător american a adus, în laborator, copii de 3—4 ani. Timp de 9 nopți, i-a trezit din somn întrebîndu-i ce-și amintesc. Copiii raportau fragmente de vis, nu povesteau. Își aminteau imagini statice din povești cu animale — iepurași, broscuțe, păsări. Aceste imagini aveau un redus conținut emoțional, iar copiii înșiși apăreau extrem de rar în pro-

priile lor vise. De la 5—6 ani, unii copii începeau să „povestească” visele; exista acțiune și mișcare, dar cel care visa încă nu apărea ca „protagonist”. Abia de la 7—8 ani, unii copii, mai cu seamă cei dotați în mod deosebit, se integrau în visele lor. De la 8—9 ani, copiii încep să viseze ca adulții.

Cele circuite mentale trebuie conectate pentru a crea vise „adulte”? O condiție pare a fi folosirea simbolurilor. „Visele nu sînt reflectări ale unor evenimente specifice”, notează același cercetător, „ci fuziuni ale «feliilor» de memorie și cunoaștere pe care creierul le combină.” Acest lucru cere abilitate pentru a analiza conceptele și a le dispune în întreguri noi. Notînd momentele în care se dezvoltă diferite abilități, cercetătorul speră să folosească visele copiilor pentru a alcătui un program al dezvoltării cognitive.

Fiecare părinte știe că între 3 și 5 ani, copiii sînt predispuși la coșmaruri. În egală măsură sînt predispuși și persoanele care au ceea ce psihologia numește „granițe subțiri”: aceste persoane sînt extrem de sensibile la propriile emoții și la lumea interioară, precum și față de alții. Cei predispuși suferă mai multe coșmaruri decît este normal, adică 1—2 pe an. Trăsătura distinctivă a tuturor coșmarurilor este că cel în cauză se visează în primejdie. Părinții fac excepție: ei își visează copiii în pericol.

O cale de a depăși coșmarurile este „tehnica” numită luciditate, prin care cel care doarme recunoaște în vis că... visează. Abilitatea de a visa lucid o are numai aproxi-

„Grădina plăcerilor pămîntești” (detaliu), de Bosch, poate, foarte bine, ilustra un vis

mativ 10 la sută din populație, care „beneficiază”, totuși, în medie, numai de un singur asemenea vis pe lună. Dar luciditatea poate fi învățată, afirmă psihologul Stephen LaBerge de la Universitatea din Stratford. El aplică voluntarilor măști speciale, prevăzute cu senzori care detectează somnul cu vise, aprinzind o lumină roșie. Când cel adormit „vede” lumina, aceasta pătrunde în vis și-l avertizează că visează. Se poate alege o „felie” de vis, de obicei una care se repetă, și pacientul poate fi învățat să recunoască respectiva imagine sau situație ca făcând parte din vis. Mai întâi, recunoaștem că e vis, apoi încercăm să-l controlăm conținutul.

Copiii sub 5 ani sînt capabili să învețe să viseze lucid, mai ales pentru combaterea coșmarurilor. „Înotam, și un rechin mă urmărea. Îmi era groază că o să mă mănînce” — a visat o fetiță de 7 ani. Psihologul i-a sugerat ca data viitoare cînd se va repeta coșmarul să încalcece pe rechin ca pentru o plimbare. Coșmarul a încetat.

În timpul somnului cu vise, cei mai mulți dintre cei care visează sînt imobilizați. Dar doi medici de la o clinică din Minnesota au studiat 75 de pacienți, mai cu seamă în vîrstă. Acei oameni calmi, prietenoși și fericiti acționau violent în timpul unor vise. Unul a visat că se află pe terenul de fotbal în plină acțiune. Cînd s-a trezit, a constatat că răsturnase noptiera, că îl dureau genunchii și capul, pentru că se lovise de noptieră. Deși cercetătorii din Minnesota nu cunosc exact cauza sindromului, ei cred că este de factură neurologică sau se datorează vîrstei.

O dogmă care rămîne indisputabilă este că, atunci cînd cineva își visează propria moarte, nu înseamnă că se întîmplă chiar așa. Se pare, totuși, că visele ne „sopțesc” cite ceva despre eventualele imbolnăviri. Într-un studiu din 1987, dr. Robert Smith, de la Universitatea din Michigan, a analizat, pe subiecți cardiaci, visele referitoare la moarte, inclusiv cu imagini de cimitir sau despărțiri de familie sau prieteni. Persoanele care au vise „morbide” suferă de afecțiuni cardiace serioase. Aceste vise devin mai frecvente, cu cît problemele cardiace sînt mai severe.

Oricum, visele par să străpungă subconștientul. Limbajul lor este criptic. Interpretarea limbajului metaforic este înrudită cu o analiză literară, cu o analiză a simbolurilor poetice. Visele seamănă foarte mult cu poezia. Le înțelegi cu condiția să le găsești metafora. Visele ne arată ceea ce nu îndrăznim întotdeauna să confruntăm direct în stare de veghe.

Psihiatrii încearcă să explice faptul că visele sînt generate de neuroni în timpul somnului și că mintea concretizează semnalele pe care le primește. Visele, spun ei, se nasc în „aparatură segmental” care controlează reflexele. Aici se află două tipuri de neuroni care controlează somnul, fiecare folosind o substanță chimică diferită pentru comunicare. Un tip de neuroni folosește acetilcolina, iar acești neuroni sînt activi în timpul somnului cu vise. Celălalt tip folosește norepinefrină și serotonină, iar neuronii nu sînt activi în timpul aceluiași somn. Așa se naște visul. Neuronii încarcă cu acetilcolină trimit rafale de semnale electrice în cortex (lăcașul gîndirii superioare și al viziunii). Contextul preia informația și o „împletește” într-o poveste coerentă, bazată pe semnale referitoare la amintiri preexistente.

Acetilcolina poate fi chiar material din care sînt făcute visele. „Cocktailul” viselor noastre este, deci, 7 părți carbon, 17 hidrogen, 1 nitrogen, 3 oxigen: $C_7H_{17}NO_3$.

În lucrarea sa „Creierul care visează”, publicată anul trecut, dr. J. Allan Hobson oferă o explicație la întrebările: de ce sînt visele atît de ciudate?, de ce predomină mișcarea și nu mirosul sau gustul?, de ce visăm în metafore?

El susține că visele abundă în imagini vii, deoarece creierul lucrează prin asocieri. Asocierile la nivel superior sînt metafore. Ubicuitatea simbolurilor poate, de asemenea, reflecta cum lucrează memoria. Din moment ce visăm în metafore, probabil că stoacă cunoaștere sub această formă. Studierea simbolurilor visului ne-ar putea lămurii dacă ne organizăm amintirile în funcție de conținutul lor emoțional, de apariția lor sau în funcție de alte trăsături.

Psihologia poate explica și alte nedumeriri. Visele sînt „vii” și aproape lipsite de gust sau miros. Motivul? Poate că neuronii vizuali, și nu cei gustativi sau olfactivi, lucrează în timpul somnului cu vise. Dar visele pot fi și bizare, deoarece contextul primește semnale de la „aparatură segmental” și nu din lumea exterioară. Visele au, oricum, legătură cu viața reală, deoarece creierul se hrănește cu amintiri recente pentru a depăna o poveste. În sfîrșit, visele pot fi delirante, cu urmări, zboruri sau căderi. O explicație ar putea fi că neuronii din acea parte a cortexului care controlează mișcarea să acționeze cu aceeași rapiditate ca și în stare de veghe.

Odată treziți, uităm cam 95 la sută din vise, pentru că ele sînt stocate temporar în ceea ce se numește memorie „scurtă”. Substanțele necesare pentru a le întipări în memoria

conștientă sînt serotonină și norepinefrină care nu acționează în timpul visului. Singura modalitate de a „capta” un vis este să-l scriem imediat după ce ne-am trezit, deoarece se estompează în următoarele 15 minute. Dacă nu ținem minte visul, trebuie să notăm tot ce ne trece prin minte în acel moment. Aceste gînduri vin, adesea, din vise și pot constitui un prim fir pentru reconstituirea lor.

Se spune că visul este îndeplinirea unei dorințe. Visele noastre ne apar, adesea, ca un fel de dezordonare a sensurilor. Ele sînt halucinații vizuale ale unei ordini citeodată ciudate, pline de evenimente obscure și aluzii. Emoțiile par să joace un rol important.

Visele își urmează propriile reguli de logică. Freud le numea „psihozee pasagere”. „Visele nu sînt lipsite de sens, nu sînt absurde” afirma el în lucrarea „Interpretarea viselor”, care a lansat psihanaliza. „Dimotivă”, ele sînt fenomene fizice, complet valide, create de o supercomplicată activitate a minții.” Această convingere a avut de luptat cu cei care argumentau că visele sînt lipsite de sens. Pentru Freud, visele erau o excelență cale spre inconștient. În zilele noastre, visele continuă să facă obiectul multor discuții și, cu timpul, ele pot chiar deschide drumul spre lumea bogată a inconștientului.

Multe vise sînt tulburătoare. Abundă în detalii care par străine experienței celui care visează, încît depășesc asocierile. Altele sînt ca un poem, distilări stranie ale unor emoții aparte. Visele alunecă în metaforă. Eliberați de inhibițiile comunicării verbale, se pare că răspundem unor închipuirii vizuale care au constituit, probabil, modul nostru primar de gîndire; iată de ce limbajul poetic ne tulbură în asemenea măsură. Așa s-ar putea explica de ce unele vise ne obsedează cu o putere mai convingătoare decît cea a poeziei. Visele ne ajută să ne explicăm memoria, gîndurile și creativitatea.

Ar putea somnul cu vise să ajute la dezvoltarea creierului? Sugarii visează de două ori mai mult decît un copil de 5 ani. Oamenii care nu visează au probleme de memorie. Unele studii arată: cu cît visăm mai mult, cu atît mai bine ținem minte ce am visat. Sîntem mai odihniți după ce ne trezim, poate pentru că visele ne pregătesc pentru solicitările noii zile, prin reîncărcarea motorului cerebral. Oricum, ne mirăm în continuare de aceste enigmatice misiuni ale nopții.

Vise plăcute!

**Ioana
Popescu-Doreanu**
(traducere și adaptare
după revista „Newsweek”)

HIPPARCOS - topograful cerului

În ciuda marilor progrese obținute până acum, astronomia nu este capabilă, încă, să situeze precis Terra în Univers. Iată de ce satelitul Hipparcos al Agenției spațiale (vest)-europene, lansat în august de racheta Ariane, trebuie, de-acum în doi ani și jumătate, să rezolve această incertitudine.

Măsurând poziția exactă a 118.320 de stele, Hipparcos, adevărat topograf al cerului, va permite să se obțină o sferă de referință de mare precizie. Din aproape în aproape, măsurând poziția obiectelor celor mai îndepărtate, se va realiza marea cadastru universal, care deocamdată lipsește. Un cadastru care, nu numai că va situa Sistemul solar în Calea lactee (Galaxia noastră), ci va poziționa și Calea lactee în raport cu alte galaxii vecine. În sfârșit, măsurătorile vor da poziția acestui

grup de galaxii în raport cu alte grupuri de galaxii; de la „Big-bang”-ul inițial, acestea se îndepărtează în toate direcțiile cu o viteză considerabilă. Datorită lui Hipparcos se va preciza și vîrsta Universului.

Desigur, măsurători asupra depărtării, poziției sau mișcării stelelor s-au făcut și până acum. Două puncte de pe orbita Terrei în jurul Soarelui serveau pentru a observa aceeași stea; unghiul obținut, „paralaxa trigonometrică”, stă la baza topografiei stelare. Însă atmosfera depreciază observațiile. Nu se pot obține de pe sol precizii mai mari de patru sutimi de secundă de arc (1 secundă de arc=1/3600 grade). Hipparcos va fi mai ager: se va ajunge la două miimi de secundă de arc. Asta ca și cum ar trebui să vadă, din Europa, dincolo de Atlantic, două mingi de golf puse una peste

alta în virful lui Empire State Building sau un om în picioare pe Lună.

Pentru a atinge această precizie a trebuit să fie conceput un telescop special, imbarcat pe satelit. Precizia finală va fi atinsă măsurînd poziția fiecărei stele aflate față de altele 150. Calculul necesar va fi imens, imposibil de conceput fără computere. Și așa, catalogul final al observațiilor lui Hipparcos nu va fi gata decît în 1995.

Cunoscînd distanța exactă pînă la fiecare stea, deci și luminozitatea, astronomii vor putea preciza timpul și vîrsta stelelor. Se va înțelege, astfel, mai bine evoluția întregului Univers.

Satelitul actual nu și-a început, însă, misiunea decît la sfîrșitul lunii septembrie. O defecțiune la unul din motoare a împiedicat atingerea orbitei geostaționare circulare, așa cum fusese prevăzută inițial. Orbita sa definitivă de lucru va fi eliptică (500 kilometri la perigeu și 36 000 de kilometri la apogeu). Și, după cum vor decurge operațiunile de depriere a panourilor solare și a antenei, se vor cunoaște posibilitățile aparatului de a-și îndeplini misiunea sau numai o parte din ea.

În situația actuală, centrul de recepție a datelor din Germania federală nu va fi suficient pentru satelitul Hipparcos; bazele de recepție de la Perth, Australia, și de la Kourou, Guyana franceză, vor fi, și ele, probabil folosite. Experții estimaseră că observațiile pe care le va realiza, în aceste condiții, satelitul european, vor fi necesare pentru realizarea viitorului Hipparcos II.

Cadastrul stelar, iată o activitate caracteristică acestui sfîrșit de secol XX, supertehnologic. În secolul II î.e.n., empiric și vizionar, un astronom grec descoperea precesia echinocțiilor. Numele lui: Hipparcos.

Val Tincu

Academia civizațiilor lumii

„Astăzi, cînd omenirea este confruntată cu probleme globale, cum ar fi pericolul nuclear și perturbarea echilibrului ecologic, sarcina noastră este să analizăm perspectivele de dezvoltare a civilizației noastre și să contribuim la soluțio-

narea problemelor vitale ale prezentului”, sublinia academicianul Evgheni Velikov, vicepreședintele Academiei de științe a U.R.S.S., cu prilejul înăugurării la Moscova, în vara anului 1989, a unei Academii a civilizațiilor lumii. Programul Academiei, creată din inițiativa Fundației Internaționale pentru supraviețuirea și dezvoltarea umanității și a filialei sale din Moscova, cuprinde prelegeri pe o serie încreagă de probleme, de la tehnologiile moderne la psihologia umană. Profesorul P. Forman de la

„Smithsonian Institution” din SUA a ținut prima prelegere pe tema „Știința, structurile sociale și valorile umane”.

$$1000+1 \cdot 1000+1 \cdot 1000+1$$

$$+ 1000+1$$

$$1000+1 \cdot 1000+1 \cdot 1000+1$$

1000+1 • 1000+1 • 1000+1
 1000+1
 1000+1
 1000+1 • 1000+1 • 1000+1

Culori, culori...

Albul creează o atmosferă de prosepție și lejeritate.

Galbenul dă bună dispoziție, o senzație de căldură, de spațiu; activează circulația sîngelui, stimulează funcțiile creierului, dar poate provoca și reacții agresive.

Portocaliul înveșelește, accelerează circulația sîngelui și dă, prin aceasta, o senzație de căldură.

Roșul este una din culorile cele mai „calde”; ridică tonusul vital, însă, dacă acționează mai îndelungat, poate provoca oboseala, accelerarea bătăilor inimii.

Purpura dă o senzație de veselie și de căldură, înalță sufletul.

Violetul creează o senzație de oboseală, de greutate; dă iluzia unui spațiu strîmt și apăsător.

Albastrul calmează, însă aduce tristețea. Un local vopsit în albastru pare rece și îngust.

Verdele dă o senzație de prosepție, de calm; diminuează tensiunea intra-oculară și, în general, ameliorează vederea; normalizează circulația sîngelui.

Albastrul azuriu dă o senzație de prosepție și de liniște, mărește spațiul.

Negrul scade tonusul vital, oprimă, dă senzații apăsătoare; suprafețele negre par strivitoare.

Cafeniul dă senzația de căldură, de echilibru, de liniște interioară.

Griul este o culoare rece care generează plictisul și apatiea.

Cafeniul și griul au o influență nefastă asupra stării psihice, dau senzația de angoasă.

Albastrul și albul „răcesc” și calmează

află aici, laborator al CNRS (Consiliul național al cercetării științifice). Cuvintele se nasc, trăiesc și mor. Gabrielle Quemada, responsabilă „programului de observare a limbii franceze”, are sarcina să repertorieze și să clasifice cuvintele noi care apar.

O activitate recunoscută, ca atare, de-abia după aproape un milion de atestări de cuvinte noi intrate în limbă! Doar patru cercetători se ocupă cu această muncă, constind din observarea permanentă a limbii mijloacelor de informare, mai ales a ziarelor, și spicuind toate creațiile lexicale ce nu figurează în dicționare. Există și o rețea de supraveghere a limbii franceze contemporane în lumea întreagă, și aceste observații ajung la institut.

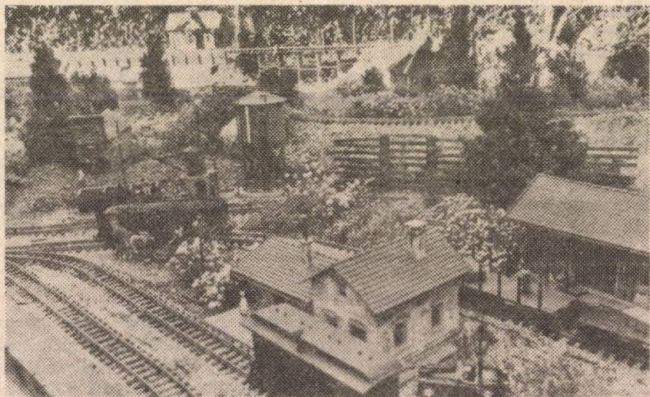
Lingviștii nu se hazardează să facă pronosticuri asupra vieții neologismelor, doar gradul de folosire și prezența în limbă, dincolo de modă, vor decide. O limbă care

produce cuvinte noi este o limbă ce se comportă bine în timp, viguroasă. Chiar formele cele mai efemere, mai burlești sau mai particulare nu arată altceva decât faptul că mecanismele limbii care le-a creat sînt bune – spune Gabrielle Quemada în interviul acordat revistei „Le Point”.

Analiza mecanismelor creativității francezei contemporane relevă că limba, foarte avizată, neutralizează întotdeauna orice obstacol. Ea nu se acomodează niciodată cu situația de inconfort.

Chiar imprumuturile de limbă engleză, foarte numeroase azi, sfîrșesc prin a deveni cuvinte franceze, pe care un necunosător de engleză nu le va simți drept străine. Oricum, socio-lingviștii nu au decît de cîștigat din această activitate a cercetătorilor francezi; neologismele arată o epocă, o mentalitate. Se poate vorbi de un „virus informatic”, prezent, de altfel, și în alte limbi. (V.T.)

Tandem original pe o stradă din Los Angeles.

Memoria cuvintelor

Intr-un imobil de pe bulevardul Magenta, la Paris, se află INALF – Institutul național al limbii franceze. Nici o inscripție, nici o tablă nu-l anunță și, totuși, el se

Ceea ce arată ca o cale ferată în miniatură este, de fapt, o grădină cu linii și trenuri, izvorită din pasiunea lui Bob Crone, din Simi Valley, 25 km de Los Angeles. El a început construcția grădinii cu cale ferată în 1985, „dotînd-o” cu diverse construcții și peisaje, precum și cu garnituri de trenuri pe care le face să meargă printr-un sistem de radio-control. Costisitoare jucărie, dar pasiunea e pasiune